

Zpravodaj

Společnosti pro trvale udržitelný život

1/2005

Vážení přátelé,

jako každoročně i letos dostanete do schránky Zpravodaj na počátku času dovolených. I když na sv. Medarda přišlo, přece jen doufám, že se pranostika nenaplní, celých čtyřicet dní pršet nebude a že letošní dovolená nám neproprší. I když pro ty, kteří se rozhodli v čase dovolené zapravit všechny resty, které nestihli v průběhu roku, by byla situace lehčí. Přece jen se lépe sedí u počítače a píše, když venku leje, než když nás sluníčko nenechá sedět doma a táhne nás k vodě. Ať to bude tak či onak, s tou prací to nepřehánějte – když práce, tak zdravá na zahrádce. Mozek si potřebuje odfrknout a tělu aktivní odpočinek neuškodí.

V tomto roce jsme se rozhodli pořádat vždy každé třetí úterý v měsíci diskusní podvečer v našich prostorách v Krátké 26, a to v intimnější atmosféře, než jsou semináře na Novotného lávce. Na dané téma si vždy někdo připraví referát a při šálku čaje se pak neformálně diskutuje. Bývá to velmi příjemné posezení a ke slovu se dostane každý. I ten, komu se na širším fóru diskutovat nechce. Pozvánky posílám e-mailem všem členům STUŽ, kteří v přihlášce udali e-mailovou adresu, neboť téma se vždy dohodne 14 dní předem na schůzi předsednictva a není už čas dát informaci najevo jiným způsobem. Jiří Dlouhý to také vyvěsí na našich webových stránkách. Tam je také možnost získat informace o tématech seminářů i o jiných aktivitách. V případě, že máte e-mail a nedostáváte informace, napište svoji aktuální adresu Jiřímu Dlouhému na jiri.dlouhy@czp.cuni.cz.

Zmiňovat se o finanční situaci STUŽ je nošení dříví do lesa – setrvale trpíme nedostatkem prostředků, neboť grantů je pomálu. Proto se „dobročinnosti meze nekladou“ a vyšší než stanovené příspěvky stužovou kasu neurazí. Počátkem následujícího roku pak případný dárcce obdrží poštou darovací smlouvu a částku min. 1000,- Kč, která může být i složená z darů různým neziskovým organizacím, si můžete dát v daňovém přiznání do nákladů.

Naše kancelář v Krátké 26 je vybavená velmi slušně, je tam však velmi starý a pomalý počítač. Pokud někdo pořizujete nový a nevíte, co s tím starým, věnujte jej STUŽi. V Praze jsme schopni si pro něj téměř kdykoliv přijet, mimo Prahu se můžeme dohodnout - pokud někdo bude mít cestu, vyzvedne ho. Dejte vědět na mou e-mailovou adresu nebo telefonem, viz adresář na konci Zpravodaje. V naší kanceláři může ještě dlouho sloužit.

Jako ostatně v každém čísle Zpravodaje i nyní připomínám, že Zpravodaj je časopis nás všech, takže Vaše příspěvky jsou vítány. Zasílejte je e-mailem na mou mailovou adresu, případně na disketě nebo CD poštou.

*Vážení přátelé, přeji Vám příjemně prožité léto, odpočiňte si, načerpejte novou energii a nejpозději 6. září na semináři „Prosazování práva životního prostředí v České republice a v Evropské unii“ na Novotného lávce se nashledanou těší
Eva Vavroušková, tajemnice STUŽ*

1 CO BYLO

1.1 Valné shromáždění

Dne 1. března se konalo na Novotného lávce valné shromáždění členů STUŽ.

Usnesení valného shromáždění:

- VS rozhodnulo, že počet členů předsednictva zůstává 10 + předseda
- VS schválilo zprávu o činnosti STUŽ za rok 2004 po zapracování připomínek z pléna
- VS schválilo zprávu o hospodaření STUŽ za rok 2004 a revizní zprávu STUŽ za rok 2004
- VS schválilo návrh rozpočtu na rok 2005
- VS schválilo návrh činnosti STUŽ na rok 2005
- VS zvolilo
 - předsedou STUŽ Pavla Šremera
 - předsednictvo ve složení: Ivan Dejmal, Jiří Dlouhý, Eva Tylová, Miroslav Martiš, Ondřej Velek, Jiří Nečas, Jiří Kulich, Ivan Rynda, Jiří Roth, Marcela Křížová
 - náhradníky předsednictva STUŽ: Jan Piňos, Jiří Fencel, Zdeněk Joukl
 - revizní komisi STUŽ ve složení: Jaroslav Mejzr, Miroslav Punčochář, Jan Zeman

Na první schůzi nového předsednictva konané 23. března byli zvoleni podle počtu hlasů z valného shromáždění Jiří Dlouhý, Miroslav Martiš a Eva Tylová místopředsedy

1.1.1 Zpráva o činnosti STUŽ za rok 2004 s přesahem do konce února 2005

(Přednesl Pavel Šremer)

Poslední - nevolební Valné shromáždění se uskutečnilo dne 2. března 2004, zatímco předsednictvo STUŽ bylo zvoleno na předchozím Valném shromáždění dne 4. března 2003. Předsednictvo proto v období od března 2003 pracovalo ve složení:

Předseda: Pavel Šremer

Místopředsedové: Jiří Dlouhý, Karel Jech, Miroslav Martiš

Členové: Martin Bursík, Ivan Dejmal, Jiří Kulich, Miroslav Punčochář, Jiří Roth, Ivan Rynda, Ondřej Velek

Náhradníci předsednictva: Jiří Fencel, Jiří Nečas, Miroslav Andrt, Tomáš Hák, Zdeněk Joukl, Jaroslav Mentbergr

V revizní komisi pracuje Jaroslav Mejzr a Hana Horynová.

Dobrovolnou tajemnici stále vykonává Eva Vavroušková.

Účetní služby pro nás dělá Dana Kopanicová

a) Pravidelné měsíční semináře

každé 1. úterý v měsíci v Klubu techniků, Novotného lávka

Na schůzích předsednictva a v elektronické konferenci byla vybírána témata vždy na každé pololetí roku a stanovení garanti, Ti si pak po konzultaci s předsednictvem určovali a oslovovali panelisty.

Program seminářů byl elektronicky rozeslán všem členům STUŽ a uveřejněn na webových stránkách STUŽ a na internetu ecn. Tištěné programy byly vylepeny na pracovištích jednotlivých členů předsednictva.

Byly realizovány následující semináře:

- 6. ledna** *Dopravní politika ČR ve vztahu k životnímu prostředí (garanti M. Martiš, J. Zeman) – v panelu byli Ing. K. Steiner, ředitel odboru dopr. politiky MD ČR, Ing. arch. M. Říha, řed. odb. SEA MŽP, Ing. J. Svobodová, ved. SEA týmu Dopravní politiky ČR, RNDr. M. Patrik, Český a Slovenský dopravní klub*
- 3. února** *Agrární politika (garanti V. Zdražil, I. Dejmal) – v panelu byli Ing. J. Pražan, V.Ú. zeměd. ekonomiky, Ing. I. Dejmal, STUŽ, Ing. J. Šebek, Asociace soukr. zemědělství, Ing. V. Zdražil, Ústav aplikované ekologie*
- 2. března** *Valné shromáždění, seminář Manifest trvale udržitelného života*
- 6. dubna** *Pomůže systém REACH omezení toxosféry EU a inovativní chemii?*
- 4. května** *Volby do Evropského parlamentu (garant O. Velek) – představitelé kandidujících politických stran hovořili o ekologických programech stran a o požadavcích na poslance EP*
- 1. června** *Oceňování přírody obecně a hodnocení a oceňování biotopů zvláště (Garant I. Dejmal) – v panelu byli: doc.ing. J. Seják, ÚJEP, Ústí n. L., RNDr. P. Cudlín a RNDr. T. Kučera, Ú. ekologie krajiny Č. Budějovice, Ing. M. Šindlar, vodohospodářský projektant, Býšť, RNDr. V. Petříček, AOPK ČR, Ing. J. Kovář, ČEU*
- 7. září** *Úmluva Rady Evropy o krajině garant Ivan Dejmal, v panelu byli MUDr,Mgr. Tomáš Hájek, MŽP, RNDr. M. Martiš, Ústav aplikované ekologie, STUŽ, RNDr. Jan Plesník, AOPK, Ing. artin Weber, VÚ Silva Taroucy pro krajinu a okrasné zahradnictví, Průhonice*
- 5. října** *Kodex životního prostředí garant Pavel Šremer – v panelu byli JUDr. P. Petržílek, MŽP, Doc. JUDr. Eva Kružíková, Ústav pro ekopolitiku, Prof. V. Mezřícký, Právnická fakulta, Mgr. J. Nezhyba, EPS*
- 2. listopadu** *Aktuální otázky problematiky globálního oteplování země Garanti J. Dlouhý, P. Šremer, moderátor J. Dlouhý, v panelu byli Eva Šnajdrová, odd. změny klimatu MŽP, Klára Šutlovičová, Centrum pro dopravu a energetiku ČHMU*
- 7. prosince** *(ne) Udržitelná spotřeba a výroba v ČR garant O. Velek, v panelu byli Mgr. K. Kanichová (STEP), Mgr. P. Kušková, COŽP UK, Ing. M. Šafařík, PORSENNA, MUDR. I. David, Svaz zdrav. pojištěných, Mgr. V. Kotecký, Hnutí Duha, člen Rady vlády pro UR, Mgr. J. Fajfr, pracovník týmu připravující Hospod. Politiku ČR*

Semináře se konaly v kongresovém sále Klubu techniků.

Kromě těchto pravidelných seminářů byl spolu se slovenskou STUŽ v rámci Memoriálu Josefa a Petry Vavrouškových organizován seminář k problematice trvale udržitelného života a aktivit obou Společností

b) Vydaná stanoviska

Stanovisko STUŽ č. 99 k věcnému záměru nového zákona o životním prostředí z prosince 2004

Stanovisko předsednictva STUŽ 100 k návrhu zákona o výstavbě dálnic, rychlostních silnic a transitních železničních koridorech (sněmovní tisk 373) z ledna 2005.

STUŽ se svým stanoviskem 101 připojila ke kritice personální práce Správy ochrany přírody ČR a k odvolávání ředitelů Správ CHKO.

c) připomínky a podněty STUŽ

Memorandum k regeneraci Pražské památkové rezervace Praha 2005! – Praha 2005: Memorandum k zabránění nevratným ztrátám kulturních a společenských hodnot celoevropského významu bylo zasláno nejvyšším představitelům státu i Prahy, bohužel zatím jen s formální odezvou. Dík za vypracování a následná jednání patří Ing. Fenclovi, Ing. Velkovi a dnes již zesnulému arch. Skokánkovi, v kterém STUŽ ztratila neobyčejného člena. STUŽ pokračuje v propagaci tohoto Memoranda dalšími aktivitami.

d) projekty STUŽ

- Byl dokončen projekt Popularizace výsledků vědy a výzkumu v oblasti životního prostředí formou pravidelných seminářů, besed a tiskových materiálů (Poděkování za úspěšné dokončení patří řešitelce projektu Ing. Evě Vavrouškové).
- V roce 2004 pořádala STUŽ ve spolupráci s MŽP pro školy promítání filmů z Ekofilmu Ozvěny Ekofilmu (řešitelka projektu Ing. E. Vavroušková, které patří náš dík za velkou obětavost při přípravě i vlastním provádění).

e) pracovní skupiny

V průběhu roku 2004 nedošlo k žádné výraznější aktivitě těchto skupin.

f) pobočky

Pobočky STUŽe pracovaly většinou na regionálních aktivitách, předsednictvo nevede přesnější evidenci. Jako v minulých letech na větších projektech pracovala jihočeská pobočka v Táboře a pobočka Broumovsko. Pobočky referují o svých aktivitách obvykle na valném shromáždění, anebo ve Zpravodaji.

g) další aktivity

Bylo uspořádáno několik pracovních diskusních podvečerů v prostorách kanceláře STUŽe v Krátké ulici 26.

Kromě odborných aktivit byly v Krátké a v hostinci U tvrze v Malešicích pořádány tradičně Stuzovraty a Stuzodenosti (neformální setkání členů a příznivců STUŽ pod záminkou slunovratů a rovnodenosti)..

- 17. – 19. září se konal ve spolupráci se slovenskou STUŽ již 9. Memoriál Josefa a Petry Vavrouškových v Roháčích . Tentokrát bylo jeho součástí vyhlášení výsledků soutěže o nejlepší esej na téma udržitelný způsob života. (prosím doplnit o jména)
- 29. prosince 2004 – 1. ledna 2005 – byl již tradičně slaven „13. jubilejní Česko – slovenský Silvestr na pomezí“ (dík za zorganizování patří R. Kuncovi z Bělokarpatké pobočky, sebekriticky je však potřebné přiznat, že by bylo by potřeba zapojení i dalších členů STUŽe)

h) prezentace STUŽ, Zpravodaj, webovské stránky

Cenu Josefa Vavrouška , kterou uděluje Nadace Charty 77 spolu s Nadací Partnerství získal v r. 2004 člen STUŽ JUDr Svatomír Mlčoch, blahopřejeme mu a děkujeme za jeho celoživotní práci.

V průběhu roku byla vydána dvě čísla Zpravodaje STUŽ. Zpravodaje byly vtištěny v nákladu cca 450 ks a rozeslány poštou všem členům STUŽ a organizacím, které o ně požádaly. Zbytek byl rozdan příznivcům STUŽ.

Webové stránky byly pravidelně aktualizovány. Kromě jiných informací zde byla doplňována stanoviska STUŽ, Zpravodaj 1/2004 a 2/2004 a aktuálně zveřejňovány pozvánky na semináře STUŽ a ostatní akce. O stránky STUŽ pečuje Jiří Dlouhý, kterému je za to tímto děkuji.

i) dosažené výsledky

* Stále se potvrzuje, že tradiční pořádání stužových seminářů má svůj smysl. Podstatné je i místo konání – Novotného lávka ve středu Prahy, dobře dopravně přístupná. Návštěvníci si už navykli každé první úterý v měsíci si rezervovat čas na tyto naše akce.

* V roce 2004 vyšly dva Zpravodaje, první s 59, druhý se 66 stranami textu. Obsahoval pravidelné rubriky jak informativního charakteru, tak i názory, polemiky, komentáře, úvahy. Ohlasy mezi členy STUŽ jsou dobré.

Zpravodaj se stal důležitým prostředkem ke vzájemné komunikaci a informování členů STUŽ.

* Prostřednictvím www stránek se členové a ostatní návštěvníci internetu pravidelně dozvídají o činnosti, aktivitách a výsledcích práce STUŽ a díky nim se v roce 2004 rozrostla členská základna STUŽ o několik členů, které oslovila myšlenka trvale udržitelného způsobu života.

j) problémy k řešení

Základním problémem je malý objem finančních prostředků, kterými STUŽ disponuje.

To je způsobeno v první řadě nedostatečným počtem návrhů nových projektů, bez kterých na jedné straně naše aktivity budou malého dosahu a na druhé straně STUŽ bude živořit. Velkým problémem je i další zdroj-čas našich členů a zvláště členů předsednictva. Pokud si členové, zvolení svými kolegy, nenajdou čas ani na účast na schůzích předsednictva, nelze očekávat větší aktivity od ostatních členů. A nelze ani očekávat vypracování více projektů. Je otázkou, zda je za dané situace časového vytížení jednotlivých členů předsednictva dostatečný jejich počet (t.j. 10 plus předseda).

Bude potřeba, pokud bude zájem našich členů, zorganizovat školení k přípravě projektů těmi z nás, kteří mají zkušenosti. Taktéž bude potřebné neváhat a naučit se využívat evropské zdroje, např. strukturální fondy (viz www.strukturalni-fondy.cz, nebo www.esfer.cz).

Opět byl počet Zpravodajů z finančních důvodů zredukován na dvě čísla, která však byla obsažná (cca 60 stran textu). Častější čísla by vedla k operativnějšímu předávání informací.

únor 2005, Pavel Šremer, předseda

1.1.2 Zpráva o hospodaření za rok 2004

Vybrané údaje z hospodaření z roku 2004

- ***Konečné zůstatky na bankovních účtech k 31. 12. 2004***

Bankovní účet / hlavní účet / 3944349/0800	333.180,43 Kč
Bankovní účet / podúčet / 35-3944349/0800	12.624,90 Kč
Bankovní účet / podúčet / 107-3944349/0800	1.000,00 Kč

Bankovní účet / termín.vklad/ 5231-3944349/0800	199.970,00 Kč
Devizový účet / 2022-0171542293	3.718,25 USD
/přepočít dle kurzu ČNB k 31. 12. 2003/	83.158,66 Kč

- **Konečný zůstatek na pokladně k 31. 12. 2004** **94,00 Kč**

- **Konečný stav neuhrazených závazků a pohledávek k 31. 12. 2004**

Celkem neuhrazené závazky	29.619,20 Kč
Celkem neuhrazené pohledávky	0 Kč
Celkem nezúčtované provozní zálohy	3.892,00 Kč

PROSTŘEDKY PŘIJATÉ V ROCE 2004: 328.228,40 Kč

- **Přijaté dotace:**

Ministerstvo životního prostředí	135.000,00 Kč
Nadace Partnerství	18.000,00 Kč
Prostředky ze zahraničí	117.469,54 Kč

 - **Příspěvky od členů** 50.320,00 Kč
 - **Přijaté dary:**

Tomáš Hakr	4.000,- Kč
------------	------------
 - **Ostatní výnosy:** 3.438,86 Kč

PROSTŘEDKY VYDANÉ V ROCE 2004 343.137,09 Kč

Kancelářské potřeby	265,00 Kč
Drobné provozní vydání a drobný majetek	4.071,50 Kč
Spotřeba el. energie, vody a plynu	3.269,07 Kč
Náklady na REPRES	7.146,40 Kč
Ostatní služby spojené s realizací projektu	147.760,00 Kč
Nájemné / Centrum	62.004,00 Kč
Nájemné / Novotného lávky	14.233,00 Kč
Nájemné / Ostatní	12.200,00 Kč
Kopírování	23.124,00 Kč
Telefonní poplatky	15.714,50 Kč
Poštovné	1.326,00 Kč
Bankovní poplatky	5.220,72 Kč
Kurzové ztráty	13.887,97 Kč
Poskytnuté příspěvky	8.862,80 Kč
Mzdové náklady	22.152,00 Kč
Ostatní /pojištění/	1.900,13 Kč

1.2 Pravidelné úterní semináře realizované v I. pololetí 2005

4. ledna	<i>Nová strategie hospodářského růstu</i> – garant Ondřej Velek
1. února	<i>Obnovitelné zdroje energie</i> – garant Martin Bursík
1. března	Valné shromáždění s volbami do předsednictva, <i>promítání vítězných filmů režiséra, kameramana a potápěče Steva Lichtága z festivalu Ekofilm</i>
5. dubna	<i>Bude nutný zelený lobbying v dřívě progresivním Senátu?</i> Kausy - zákon o

3. května obnovitelných zdrojích energie zákon o dálnicích, garant Ondřej Velek
Venkov a Evropská unie – garant Miroslav Martiš
7. června *Dekáda environmentální výchovy, Aarhuská úmluva – setkání smluvních stran v Almaty*, garant Karel Jech

1.3 Konference UDRŽITELNÝ ROZVOJ – PŘÍLEŽITOST PRO SPOLUPRÁCI

Ve dnech 1. 6. – 2.6. organizovala Nadace Partnerství konferenci Udržitelný rozvoj – příležitost k podnikání. Konference se konala v budově Magistrátu h.m. Prahy

Program konference:

středa 1.6.2005

Konferenci zahájil Miloš Gregar, radní h. m. Prahy a ředitel Nadace Partnerství *Miroslav Kundra*. *Tomáš Růžička* přečetl poselství Václava Havla.

Hlavní referáty přednesli

Mikuláš Huba – Josef Vavroušek a jeho odkaz

John Hontelez – Uplatňování udržitelného rozvoje v Evropské unii

Panelová diskuse „**Udržitelný rozvoj v České republice a ve světě**“,
moderátor *Miroslav Kundra*

Panelisté:

Radek Špicar (náměstek místopředsedy vlády a předsedy Rady vlády pro udržitelný rozvoj
Martina Jahna)

Vojtěch Kotecký (Hnutí Duha)

Josef Zbořil (Svaz průmyslu a dopravy)

Bedřich Moldan (senátor, Centrum pro otázky životního prostředí UK)

Jiří Hlaváček (ředitel Odboru strategií Ministerstva životního prostředí ČR)

John Hontelez (European Environmental Bureau)

Ivan Rynda (Fakulta humanitních studií UK)

Panelová diskuse „**Technologie a inovace** aneb *Nastává věk udržitelných technologií?*“-
moderátor Vladimír Dobeš)

Referáty:

Martin Bursík (Ecoconsulting) – „Nové trendy v oblasti technologií a inovací“

Ulrich Golüke (The Blue Way) – „Nová S-křivka – kde hledat udržitelné inovace?“

Panelisté:

Martin Bursík (Ecoconsulting, ministr životního prostředí ČR 1998)

Ulrich Golüke (The Blue Way, Světová podnikatelská rada pro udržitelný rozvoj 1995-2000)

Jan Gemrich (tajemník Svazu výrobců cementu ČR)

Aleš Brotánek (Ekodům)

Ondřej Bačík (Český institut pro integraci Evropské unie)

Večer se konalo vyhlášení Cen Josefa Vavrouška, viz dále

čtvrtek 2.6.2005

* Panelová diskuse „**Spotřebitelská volba** aneb *Odovědné chování firem, veřejné správy a individuálního spotřebitele*“, moderátor Čestmír Klos

Referát:

Hana Librová (Fakulta soc. studií MU) – „Není ekologicky odpovědný spotřebitel jen naše přání?“

Panelisté:

Jan Zeman (Albio)

Ivan Krejčí (Sdružení výrobců mýdel, čisticích a pracích prostředků)

Jiří Zeman (SEVEn)

Hana Librová (Fakulta sociálních studií, MU)

Ladislav Červenka (Potravinářská komora)

* Panelová diskuse „**Veřejná správa a udržitelný rozvoj** aneb *Prosazování udržitelného rozvoje ve veřejné správě, zkušenosti z praxe*“, (moderátor Jakub Kašpar

Referát:

Josef Postránecký, náměstek ministra vnitra pro veřejnou správu

Panelisté:

Josef Postránecký (náměstek ministra vnitra pro veřejnou správu)

Roman Haken (Centrum pro komunitní práci)

Petr Švec (Národní síť zdravých měst, Rada vlády pro udržitelný rozvoj)

Ladislav Ambrozek (město Hodonín)

* „**Jak moc si pustit udržitelný rozvoj k tělu** aneb *Jak daleko je od slov k činům?*“

moderátor Tomáš Růžička

Po úvodním shrnutí diskusí na konferenci následovala diskuse v plénu, ze které vzešlo společné prohlášení účastníků konference.

1.3.1 Prohlášení účastníků konference

Na konferenci Udržitelný rozvoj – příležitost pro spolupráci ve dnech 1. - 2. června 2005, kterou pořádala Nadace Partnerství a Český národní komitét UNEP se sešlo přes 130 účastníků. Během dvou dnů diskutovali o perspektivách udržitelného rozvoje v České republice.

Konference se konala u příležitosti desátého výročí úmrtí Josefa Vavrouška, integrující osobnosti, která formovala koncept udržitelného rozvoje nejen u nás, ale i na mezinárodní úrovni, prvního československého ministra životního prostředí. I dnes je nadále aktuální jeho rozdělení základních lidských hodnot slučitelných s udržitelným způsobem života:

- vztah člověka k přírodě – vědomí sounáležitosti s přírodou
- vztah lidského individua ke společnosti – vyvážený důraz na jednotlivce a kolektiv
- vztah k toku času a smyslu dějin – důraz na kvalitativní rozvoj lidské společnosti
- vztah ke smyslu vlastního života – důraz na kvalitu života, uvědomělou skromnost a odříkání se věcí zbytných
- vztah ke svobodě a zodpovědnosti – rozvoj lidských práv a svobod při respektování symetrie s odpovědností, která je s nimi spojena
- vztah k úrovni našeho poznání – opatrnost při všech zásazích do přírody i do společnosti
- vztah k vlastnímu životu – obnovení pudu sebezáchovy lidí
- vztah k budoucím generacím – respektování dlouhodobých důsledků lidských činností

- vztah k odlišným názorům a jiným civilizacím – vzájemná tolerance
- vztah k věcem společným – rozvoj participativní demokracie

Přínosem konference byl především její příspěvek ke komunikaci mezi různými skupinami společnosti v otázkách udržitelného rozvoje. Z diskuse je patrné, že udržitelný rozvoj jako koncept dalšího vývoje společnosti není chápán jednotně, také očekávání jsou různá. Mnohdy je udržitelný rozvoj veřejností zaměřován s ochranou životního prostředí. Udržitelný rozvoj je ovšem chápán jako rozvoj opírající se o tři pilíře: ekonomický, sociální a environmentální. Účastníci konference zdůrazňovali důležitost demokracie, jako základního předpokladu pro možné uplatňování udržitelného rozvoje a důležitost procesu, při kterém dochází k jeho naplňování.

Ukázalo se, že pro důslednější aplikaci principů udržitelného rozvoje a hlavně pro jeho pochopení širší veřejností je nutné pokračovat v debatě o cestách, které povedou k rozvoji šetrnému k životnímu prostředí a solidárnímu ke všem sociálním skupinám i příštím generacím. Na tom se shodli zástupci všech tří sektorů (veřejné správy, podnikatelské sféry, nevládních organizací).

Shoda panuje i v tom, že naplňování udržitelného rozvoje je možné pouze na základě široké diskuse založené na účasti všech skupin společnosti. Otázka procesu je stejně důležitá jako cíl. Záleží na tom, jakým způsobem je zajištěno vzdělávání a výchova, jak se veřejnost může účastnit rozhodovacích procesů, jakým způsobem jsou vytvářeny podmínky pro podnikání apod. Diskuse o způsobech naplňování udržitelného rozvoje se musí dále prohlubovat. Jejím východiskem mohou být lidské hodnoty a vliv jejich uplatňování na kvalitu života, která je možným společným východiskem úvah všech zájmových skupin.

Prosazování a uskutečňování udržitelného rozvoje závisí hlavně na tom, jak se optimálně podaří skloubit následující oblasti:

- šetrné technologie (též ve spojení s vědou a výzkumem)
- legislativní rámec (zástupci podnikatelské sféry upozornili na to, že logika zákonů je někdy protichůdná)
- daňová správa (naléhavá potřeba ekologické daňové reformy)
- vzdělávání, výchova a osvěta veřejnosti
- kvalita veřejné správy jako podmínka pro možné naplnění udržitelného rozvoje (dotační a investiční politika státu se musí řídit principy udržitelného rozvoje a zapojení veřejnosti)
- partnerství a spolupráce by měly být hlavním přístupem při naplňování udržitelného rozvoje

Za nejdůležitější kroky směřující k udržitelnému rozvoji v České republice považují účastníci konference:

* **Urychlení ekologické daňové reformy**, která bude výnosově neutrální a dále nezatíží občany a firmy, ale přesune daňovou zátěž z pracovní síly na energie a suroviny. Dalším důležitým krokem je změna pravidel pro čerpání státních finančních prostředků respektující principy udržitelného rozvoje a účast veřejnosti, včetně změny administrativních pravidel pro efektivní čerpání prostředků ze státního rozpočtu.

* **Podporu environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty** zaměřené na udržitelný rozvoj a formování hodnot, které jsou s ním slučitelné. Ve vzdělávání je důležitý systémový přístup v oblasti udržitelné spotřeby a výroby. V neposlední řadě doplnění systému vzdělávání

pracovníků veřejné správy zahrnující vzdělávání v oblasti udržitelného rozvoje, místních Agend 21 a technik a procesů zapojení veřejnosti a integraci principů udržitelnosti do stávajících vzdělávacích programů.

* **Vytváření takových rámcových podmínek podnikání**, které budou podporovat integraci principů udržitelného rozvoje do systému výroby a spotřeby a které budou odměňovat podniky realizující dobrovolné aktivity v této oblasti nad rámec povinných standardů. Vytváření těchto podmínek úzce souvisí se dvěma předešlými body. Vytvořit takový legislativní a daňový rámec, který by umožnil rychlé zavádění moderních technologií do praxe a větší podporu vědy a výzkumu.

* **Konkrétní příklady „udržitelného“ přístupu při fungování veřejné správy.** Dále prosazovat, aby se veřejná správa při svém provozu řídila kritérii udržitelného rozvoje. V této souvislosti je vhodné vypracovat jasné standardy a pravidla specifikující možnosti „udržitelného“ jednání veřejné správy. Při realizaci projektů financovaných z veřejných prostředků vyžadovat naplňování definovaných principů udržitelnosti a dále zapojení veřejnosti podle principů místní Agendy 21.

Udržitelný rozvoj vyžaduje hlubší pochopení širších dopadů našich rozhodnutí, tolerantní diskusi o formách, jak k němu dospět, a kromě slov více než co jiného potřebuje činy. Udržitelný rozvoj se týká nás všech. Udržitelný rozvoj je moderní vizí pro českou ekonomiku i výzvou třetího tisíciletí. Přijměme ji a spolupracujme na jejím naplnění.

1.3 Cena Josefa Vavrouška za rok 2004

Cenu Josefa Vavrouška za rok 2004, kterou uděluje Nadace Charty 77 společně s Nadací Partnerství, obdrželi letos Bohuslav Blažek in memoriam a manželé Hana a Jiří Kulichovi. Cena bývá vyhlášena a předána u příležitosti Mezinárodního dne životního prostředí, který je 5. června. Letos se slavnostní předání konalo z organizačních důvodů již 1. června, a to v nádherném prostředí „Pražské křižovatky“, což je odsvěcený kostel sv. Anny na Starém Městě. Garantem předání byla Nadace VIZE 97 Dagmar a Václava Havlových. Cenu předávali za Nadaci Charty její předseda prof. František Janouch a za Nadací Partnerství ředitel RNDr. Miroslav Kunderata.

1.3.1 Pozdrav Václava Havla k příležitosti předání Ceny J.V.

(pozdrav přečetl Miroslav Kunderata)

Dámy a pánové,
vážení přítomní,

dovolte mi, abych vás přivítal v těchto nových prostorách Pražské křižovatky, které jsme po několika letech rekonstrukce otevřeli mimo jiné proto, aby se zde konala setkání a debaty o věcech a souvislostech, které obvykle zůstávají na okraji veřejného zájmu.

Nedávno jsme si připomněli vstup České republiky do Evropské unie a domnívám se, že i vaše rozpravy tím získávají nový impuls. Rád bych tedy v souvislosti s Evropou připomněl jednu věc. Evropa jako soubor hodnot nese svými dějinami důležitou duchovní tradici, která se v různých obměnách po staletí vyjevuje a která se ze života duchovního posléze promítla i do politických realit. Tou tradicí je reflektovaná odpovědnost člověka za tento svět. A koncept udržitelného rozvoje, který je spjat se jménem Josefa Vavrouška, je mi blízký právě proto, že v sobě takovouto odpovědnost chová – a to nejen odpovědnost k vlastnímu bytí na

této zemi a k této zemi, ale i odpovědnost k budoucím generacím na této planetě. Tento vztah, schopnost vcítit se do potřeb a problémů našich potomků, dělají z udržitelného rozvoje skutečný program – program politický, sociální, ekonomický, občanský, program s pevným duchovním zakotvením. Obrovská šance se nám v tomto smyslu naskytla v době naší ekonomické transformace. Domnívám se, že jsme ji nevyužili a dodnes plně nevyužíváme proto, že ve společnosti převládá důraz na zisk odpuťovaný od hodnoty, důraz na techniku, která může existovat i bez hlubšího obsahu. Ale není to jen jev ryze československý či český. Má obecná zkušenost je v tom, že podstata úkolů, které před námi vyvstávaly, a které jsme museli za pochodu a často ze dne na den řešit, je mravní. Nakonec totiž vždy běželo a běží o vůli respektovat se navzájem, o schopnosti žít vedle sebe, o solidaritu, spravedlnost, slušnost. Pakliže tedy je někdo schopen jít cestou solidarity s těmi, kteří se ještě ani nenarodili a které ani nikdy nepozná, a chtít jim předat tuto zemi, tento kontinent, či celou planetu nevytěženou, nezamořenou a nevydrancovanou, pak je tomu tak nejspíš proto, že věří, že jeho život má smysl, že vše, co dělá, ho překračuje a trvá. V takovéto trvání věřil a touto odpovědností se řídil i Josef Vavroušek. Znal jsem jej dlouhá léta a velmi si ho vážil nejen jako odborníka, ale především jako člověka a přítele. Josefu Vavrouškovi nebylo nic tak cizí jako fundamentalismus, fanatismus, či posedlost. Měl schopnost dívat se na všechno s nadhledem a s rozvahou, byl integrující osobností, která s nesmírnou odhodlaností dokázala propojovat lidi a skupiny, jejichž zájmy stály často v přímém protikladu. Nakonec však byli všichni překvapeni výsledky takových spojení.

Bývám občas napadán, že hovořím o ideálech, zatímco praktický život, ekonomická věda, zisk či konkurenceschopnost vedou naši zemi docela jiným směrem. Já však ekonomiku a její ukazatele nepřehlížím, odmítám pouze jejich povýšení na jediné kritérium našeho bytí a dávám přednost zisku dlouhodobému a hodnotově pevně zakotvenému před ziskem krátkodobým, o němž ani nevíme, zda vůbec zítra bude. Jsem přesvědčen, že musíme poslechnout staleté zkušenosti, že slušnost, vzájemný respekt a mravní jednání se vyplácí. Možná není takový zisk vidět ihned, ale existuje a vyplácí se jak politicky tak i ekonomicky. Blahopřeji laureátům Ceny Josefa Vavrouška a děkuji vám všem, kteří se na nelehkém programu udržitelného rozvoje podílíte. Nepodaří-li se ho prosadit nyní nám, nezbude našim potomkům, než jen program udržitelného života.

Václav Havel v.r.

1.3.2 Laudatio Bohuslava Blažka přednesl Tomáš Feřtek

Vážené dámy, vážení pánové!

Když letos porota vybírala ze šestnácti jmen kandidáta na Cenu Josefa Vavrouška, jedno se zdálo od počátku přijímané všeobecně. Bohuslav Blažek, sociální ekolog a publicista. Je to trochu ironie, že podobné ceny se snáze a bezesporněji udělují mrtvým. Uzavřené dílo je přehlednější, působí vznosněji, už víme, že nás nic nečekaného nemůže překvapit ani pohoršit. Navíc je v podobných případech jasné, že máme jako porotci poslední příležitost projevit svou moudrou volbu a ohrát se ve světle pozornosti, která je upřena k dílu někoho jiného. Protože věhlas každé ceny nestojí jen na jméně a díle jejího zakladatele, ale udržuje a živí se i jmény a slávou těch, kterým je každoročně udělena. To dávání je oboustranné. Oceňujeme něčí dílo a ono naopak, vyzdviženo na piedestal, vrací nám své poselství.

Vybrali jsme tentokrát dobře? Čemu se můžeme naučit od člověka, kterého jsme ocenili? Cena Josefa Vavrouška se uděluje za dlouhodobou činnost v oblasti ekologie. Byl Bohuslav Blažek ekolog? Ano, definoval se jako sociální ekolog, ale ve skutečnosti byl mužem mnoha

humanitních řemesel. Publicistou, spisovatelem, překladatelem, vysokoškolským učitelem, režisérem dokumentů, rozhlasovým moderátorem... V oboru slova bychom našli jen málo věcí, které za těch dvašedesát let svého života nevyzkoušel.

Jeho činem byly především myšlenky. Často překvapivé a kacířské. Je-li na knihách Bohuslava Blažka dodnes něco překvapujícího, pak neortodoxnost, se kterou spojoval nespojitelné, ironie a nebanálnost. Když například ve své poslední knize „Venkovy“ říká, že pro venkovský prostor je stejně zhoubné poměšštění jako snaha udělat z něj rezervaci plnou roubenek, protože obojí ho připravuje o originalitu, je to myšlenka, která jde proti proudu. Proti těm, kteří vnímají venkov výhradně tradicionalisticky. I proti těm, co jím naopak pohrdají jako ne-městem. Nebo když v jedné z nejpozoruhodnějších knih „Venkov, města, média“ Bohuslav Blažek vytvoří z těchto tří pojmů logickou linku na základě míry bezprostřednosti a zprostředkovanosti mezilidské komunikace, nejenže vás ta originalita pohledu překvapí, ale najednou nahlédnete ty stokrát viděné pojmy ze zcela nového úhlu, v souvislostech, které vás dosud nenapadly.

Jestli uzavřenému milieu naší ekologické komunity něco schází, pak je to právě překvapivost, neortodoxnost a originalita myšlenek. Lidé, kteří se v ní pohybují, už často předem vědí, co jejich protějšek v debatě řekne, a vědí, že to řekne zhruba tak, jak by to řekli oni sami. V tomto smyslu je ocenění Bohuslava Blažka na místě. U něj jste opravdu nikdy nevěděli, co řekne, a překvapoval nás pravidelně.

Když jsem před několika měsíci stál v obřadní síni Strašnického krematoria, neposlouchal jsem smuteční projevy, ale rozhlížel jsem se po přítomných. Nejenže jich bylo hodně, ale byla to překvapivě různorodá společnost. Architekti, novináři, vědci, ministerští úředníci, spisovatelé i filmoví režiséři, televizní dramaturgové, politici současní i minulí. Hlavní „odborností“ Bohuslava Blažka totiž byla schopnost inspirovat a propojovat lidi všech možných profesí. Řekl bych dokonce, že to bral jako svoji nejdůležitější úlohu. Jestli opravdu něčím nebyl, pak člověkem z ideového ghetta, který v každém jinak smýšlejícím vidí nepřítele. Pokud bychom něco měli vnímat jako poselství, pak právě toto.

Na začátku jsem zapochyboval, jestli byl Bohuslav Blažek osobnost spojovaná s ekologií. Většina těch, s nimiž debatoval, ho tak nevnímala, zdá se mi. O to snáze jeho respekt k životnímu prostředí a venkovskému prostoru přijímali. Necítili v něm sektáře, proto mu naslouchali. Není to inspirativní pro vás, kteří jste se tu dnes sešli po tolikáté v kruhu stále stejných tváří? Tato komunita nepotřebuje ničeho víc než otevřenosti a schopnosti inspirovat ty, kteří zůstávají za jejími dveřmi.

Při vši úctě k oběma nadacím, které finančně podporují tuto cenu, při nesporné úctě k Josefu Vavrouškovi, po němž je pojmenována, těžko můžeme ocenit laureáta víc, než už učinili ti, kteří přišli na jeho pohřeb a pak debatovali v hloučcích před krematoriem. Stvrdili tím, že přinejmenším tato část jeho životního díla se mu podařila bezezbytku. Proto si myslím, že ocenění Bohuslava Blažka je možná důležitější pro nás než pro něj. Dílo, které jsme ocenili, říká, že chceme-li, aby nám lidé naslouchali, musíme s nimi mluvit bez předsudků, inspirovat je bez toho, že by měli pocit nátlaku. Řekl bych, že Cena Josefa Vavrouška pro Bohuslava Blažka in memoriam byla dobrá volba.

Tomáš Feřtek, Pražská křižovatka červen 2005

1.3.3 Laudatio Hany a Jiřího Kulichových přednesené Alešem Máchalem

Vážené dámy, vážení pánové, milí přátelé!

Mezi ekologickými aktivisty, ekopedagogy, ochranáři, zelenými právníky i poradci v České republice i na Slovensku se vyskytují osobnosti pozoruhodné ne vždy jen tím, že jsou nejvíce vidět nebo slyšet. Mám na mysli ty vzácné lidi, kteří environmentální hnutí posunují dopředu neokázale, trpělivě, po mravenčím cílevědomém způsobu – věnují se nenápadně práci na příslušných předpisech, jako lektoři objíždějí republikové semináře učitelů, věnují se vysokoškolským studentům, i na velkých konferencích dokáží vystoupit s lehkostí, šarmem a šťávou, usilují o vzestup environmentálního povědomí v obcích, svojí pílí a invencí jsou hybateli místních i celostátních sdružení usilujících o kvalitu i kvantitu v ekologické výchově. Co je však po mém soudu ještě výjimečnější, jsou-li tyhle kriticky ohrožené druhy lidí navíc obdařeny také smyslem pro humor, neřku-li nadáním pro srandu, a to i v situacích, kdy jim samotným do smíchu zrovna není.

Jsem přesvědčen, že všechny uvedené charakteristiky beze zbytku naplňují právě dnešní laureáti Ceny Josefa Vavrouška – manželé Hanka a Jirka Kulichovi. Bez přestávky pracují v environmentálních hnutích a v ekologické výchově už tak dlouho, že o nich kolují různé legendy. Například ta, že Jirka je pravděpodobně nadpřirozená bytost vzhledem k objemu, záběru i kvalitě práce, kterou dokáže souběžně zastávat prakticky bez odpočinku (a klidně i rovnou v angličtině). Žít s takovým člověkem a společně s ním mít i vychovávat dvě báječné holčičky, to zas dokáže jedinečně Hanka, která si navíc svou houževnatostí a pracovním nasazením s Jirkou nijak nezadá. A máme tu před očima obraz, který mnozí z přítomných dobře znají – manželé Kulichovi jako obdivuhodná dvojice, která společnými silami dokáže zvládat všechny nástrahy a protivenství. Přesvědčivým důkazem je také (a snad to smím prozradit) jejich zhmotňující se sen – kousek od středu Horního Maršova konečně vyrůstá či už je skoro před dokončením jejich vlastní celodřevěný dům.

Manželé Kulichovi jsou v ekologické výchově skutečným pojmem, nepřehlédnutelnými a uznávanými osobnostmi, o kterých se ví a na které se dá. Tak třeba: společně před dávnými lety založili časopis pro ekologickou výchovu s příznačným názvem Sisyfos a dlouho se starali o jeho obsah i formu. Jirka obohatil teorii i praxi ekologické výchovy (jejíž označení přesvědčivě a s vavrouškovskou zarputilostí obhájuje oproti méně výstižnému, byť nyní oficiálně uplatňovanému termínu „environmentální výchova“) - vymezením čtyř základních ekopedagogických metod: 1) výchova zkušeností prožitkem a činem, 2) bezprostřední kontakt s přírodou i s ekologicky šetrnými technologiemi, 3) interakce a týmová práce, 4) výchova příkladem lidí i jejich sídel a výtvorů. Díky Jirkovi se také podařilo sestavit základní přehled kompetencí, které by si měli žáci osvojovat prostřednictvím ekologické výchovy. Na jejich výčet zde nemáme prostor, proto je zarámujeme citátem Hančiným: „Je zapotřebí, aby nejen hajní a učitelé uvažovali víc než na čtyři roky dopředu“ (H. Kulichová v rámci semináře na Lipce, 07/09/01).

Z nominačního listu si dovoluji uvést jen některé nejdůležitější skutečnosti:

Jiří a Hana Kulichovi se práci v ekologickém vzdělávání, výchově a osvětě soustavně, s ohromným nasazením a úspěšně věnují od druhé poloviny sedmdesátých let – zásadním způsobem se podíleli na založení Hnutí Brontosaurus, vybudovali středisko ekologické výchovy na Rýchorách a Středisko ekologické výchovy a etiky SEVER v Horním Maršově včetně poboček v Litoměřicích a Hradci Králové;

Jiří se osobně se zasloužil o založení bývalé Nadace EVA a navazujícího Sdružení středisek ekologické výchovy ČR Pavučina (SSEV) v roce 1996, na jehož úspěšném fungování a zvyšování prestiže se nepřetržitě aktivně podílí mj. jako člen výboru sdružení a garant řady odborných a pedagogických projektů;

Ekologickou výchovu Jiří prosazuje a obhájí v řadě dalších významných pozic, např. jako dlouholetý člen představenstva Společnosti pro trvale udržitelný život (STUŽ), člen expertních skupin MŽP a MŠMT, spoluautor mnoha zásadních legislativních a koncepčních opor ekologické výchovy;

Za podstatné lze považovat nesporné zásluhy manželů Kulichových na poli obohacování domácí ekologické výchovy o zahraniční inspirace, jakož i úspěchy v propagaci českých zkušeností v zahraničí, včetně jeho překladatelského úsilí, které, stejně jako mnohé jeho další ekopedagogické aktivity, sahají hluboko i mělko do předrevolučních časů (např. dnes už legendární mezinárodní akce TOUCH 1989 uspořádaná manželi Kulichovými v Seči);

Je obdivuhodné, že při všech aktivitách, jejichž shora naznačený výčet je pouhým zlomkem jejich skutečného pracovního nasazení, dokáží být manželé Kulichovi vzornými a milovanými rodiči svých dvou dcer, což je nepochybně zásluhou především Hančiny, která je nejen skvělou matkou, ale i obrovskou oporou svému muži Jiřímu.

Jsem přesvědčen, že volba manželů Kulichových za laureáty Ceny Josefa Vavrouška byla šťastná. Je totiž oceněním jejich mnohaletého díla i trpělivé práce a také nemalé podpory ze strany jejich blízkých i příležitostných spolupracovníků, přátel a příbuzných (vlastní dcerky Kačku a Barušku nevyjímaje), kteří byli a jsou Kulichovým spolehlivou oporou a posilou.

Milí Kulíšci, mějte z Josefových cen radost a užijte si ji. Oba si ji zasloužíte převelice!

Aleš Máchal, Pražská křižovatka, květen 2005

1.3.4 Poděkování Hany a Jiřího Kulichových, přednesené Jiřím Kulichem

Je to zvláštní pocit, protože se tu s Hankou ocitáme ve společnosti dvou lidí, kteří už nechodí po cestách pozemských - přebíráme cenu Josefa Vavrouška a dělíme se o ni s Bohuslavem Blažkem. A protože má naše ocenění souvislost s ekologickou výchovou, člověka napadá zamyslet se nad tím, co jsme se od nich naučili. Když přemýšlím o tom, co na mne samotného nejvíce „výchovně“ působilo, obecně to nikdy nebyly učebnice či přednášky, ale spíše zážitky a příklady osobností.

Také u Josefa Vavrouška se mi mnohem silněji než to, co přednášel nebo napsal, vybavují konkrétní zážitky z osobních setkání. Mnohé jsou z období, kdy se Josef Vavroušek stal z člověka pohybujícího se na pomezí vědy a disentu téměř přes noc (jako ostatně mnozí další v té době) tím, čemu se říká VIP. Vavroušek v době svého ministrování ve spacáku na setkání nevládek na hradní zřícenině, Vavroušek cestující na zasedání vlády tramvají (podotýkám, že nešlo o žádný Den Země či Den bez aut) a také třeba Vavroušek na Rýchorské boudě, ochotně servírující studentům kompoty, které mu vstrčil pomocný kuchař s větíčkou „Na, roznes to!“ (protože podle Josefově mladě usměvavé tváře nevytušil ani, že je mezi účastníky semináře nejstarší ani že je to ministr)... Za chvíli po obědě mění tenhle pomocník pomocníka v kuchyni roli a ujímá se coby ministr životního prostředí dojednané přednášky o problémech životního prostředí v Evropě. Pro mne tyhle vzpomínky lépe než

jakákoli publikace ilustrují to, co Vavroušek ve stejné době, kdy v roce 1993 na Rýchorské boudě roznášel kompoty, promýšlel a formuloval – hledání hodnot slučitelných s udržitelným způsobem života: Skromnost, pokora, vzájemná tolerance a respekt... Neznám nikoho, koho by změna postavení změnila méně než Vavrouška. V našem světě, poněkud uhranutém celebritami, majetkem a spotřebou, nastavoval nejen tím, co hlásal, ale hlavně tím co neokázale, naprosto přirozeně a každodenně žil, trochu jiné měřítko: Například, že nejen někteří, ale každý z nás je „VIP“ - „velmi důležitá osoba“. To, co bych se rád od Josefa Vavrouška nejvíce naučil, byla jeho schopnost spojovat – a to jak myšlenky, tak především lidi.

A jakou lekcí si vzít od Bohuslava Blažka? Z několika osobních setkání se mi vybavuje především jako břitký kritik, analyzující a nekompromisně rozebírající dění okolo sebe, a v tomto smyslu i jako jistý protiklad Vavrouškova tolerantního a propojujícího přístupu. Přebíráme-li s ním dnes Vavrouškovu cenu především za činnost v ekologické výchově, musím také přiznat, že i předmětem Blažkovy kritiky se svého času staly i některé materiály, na nichž mám výrazný podíl. Přestože jsem s mnohým z jeho kritiky nesouhlasil, uvědomil jsem si díky ní užitečnost takového vyhraněného pohledu: Nutí neukolébat se v jistotě, že takhle je to určitě správně, trvale znejistňuje a nutí zas a znovu pochybovat a znovu promýšlet a tedy i zlepšovat to, co tvoříte.

Po ohlédnutí za těmito dvěma osobními příklady mne v souvislosti s dnešní cenou napadá ještě jedna věc: Beru to tak, že Vavrouškovu cenu máme zatím pouze zapůjčenou, protože ještě není jisté, zda si ji opravdu aspoň trochu zasloužíme. Naše dcery Kateřina a Barbora jsou totiž nyní právě v tom období života, kdy „po blažkovsku“ velmi kriticky analyzují náš osobní příklad, naše slova a činy a odhaduji, že to, jaké vysvědčení nám nakonec vydají, bude jasné až tak za pět, sedm let. A řekl bych, že vrcholným měřítkem úspěšnosti v ekologické výchově je to, jak to dopadne s vlastními dětmi... *(S trochou ostychu přidávám dovětek, který při předávání v Pražské křižovatce už nezazněl, ale který mi od té doby hodně leží v hlavě: I v tomhle myslím na Josefa Vavrouška a jeho blízké a na lekcí z té jeho poslední pozemské cesty: Připadá mi, že není tak úplně samozřejmé, aby osmnáctiletý člověk spatřoval nějakou významnou hodnotu v tom vypravit se ve dvou s tátou na náročnou horskou túru. Pokud to navzdory všem Vavrouškovým veřejným aktivitám jeho dcera Petra dělala, napovídá mi to mnohé a patří to k tomu, co bychom se rádi od Josefa, Evy i Petry co nejlépe naučili).*

Rádi bychom také poděkovali všem, kteří nás v našem úsilí podporovali a pomáhali nám – rodičům, přátelům, spolupracovníkům, netroufneme si všechny uvést jmenovitě, protože se bojíme, abychom třeba na někoho nezapomněli..., ještě jednou – díky.

1.5 Co přinesl seminář k Memorandu o Pražské památkové rezervaci

Tak krásné město by mělo být zabydleno lidmi, kteří mají smysl pro krásu.

Bohumil Hrabal o Praze

Dne 6.června t.r., po více než jednoročním úsilí se uskutečnil jmenovaný seminář senátního Výboru pro vzdělávání, vědu, kulturu, lidská práva a petice. Stejný den, jistě náhodou, byl zveřejněn v deníku Metro článek Michala Buriana z ČTK „Stav pražské památkové rezervace

je dobrý,“ který opakovaně interpretoval neměnný optimistický názor náměstka primátora Ing. Jana Bürgermeistera. Vyslovený názor není ve shodě s míněním a tvrzením odborných památkářských institucí, jakož i nevládních organizací, které ovšem argumentují minulými, probíhajícími i plánovanými zásahy v Pražské památkové rezervaci (PPR), jakož i v dalších územích hodných ochrany z důvodů nepopíratelných kulturně-historických a krajinářských hodnot.

Nosnou myšlenkou semináře bylo nalézt jednotící myšlenku udržitelného rozvoje Prahy při zachování hodnot PPR a nemovitých památek obecně. *Souhrnně vzato, harmonizovat funkce města a respektovat jeho skutečné hodnoty.*

Cílem semináře je, prostřednictvím Senátu ČR (v Parlamentu ČR to bylo zcela neprůchodné) připravované závěry a doporučení semináře zcela ve shodě se záměrem, formulovaným Ing. arch. Janem Skokánkem CSc. a následně připomínkováným **předat vládě ČR**, jako nejvyššímu orgánu výkonné moci ČR, v naději na uskutečnění **potřebných legislativních a praktických výkonných opatření, směřujících k harmonickému rozvoji Prahy.**

Podstatnou částí Memoranda o PPR jsou následující požadavky na vládu ČR, aby :

1. Ještě v roce 2005 zadala odbornému týmu nezávislých expertů vypracování kritické analýzy vývoje centrální oblasti Prahy (obsahující Pražskou památkovou rezervaci a její ochranné pásmo), zejména s ohledem na negativní trendy ve vývoji životního prostředí a ztráty původnosti a celistvosti kulturně historického dědictví Prahy, a aby pak výsledky expertizy zveřejnila široce ve sdělovacích prostředcích a zajistila jejich projednání odbornou i laickou veřejností (např. na mezinárodní konferenci nebo diskusí politiků, odborníků a zástupců veřejnosti ve sdělovacích prostředcích).

2. Veřejně deklarovala zájem změnit dosavadní nepříznivý trend ve vývoji historického jádra Prahy a účinnou komplexní ochranou předešla dalším nevratným kulturním ztrátám a riziku vyloučení Prahy-historického jádra města ze Seznamu světového kulturního a přírodního dědictví UNESCO.

3. Za účasti české a evropské veřejnosti vypsala ještě v roce 2005 mezinárodní soutěž na dlouhodobou strategickou vizi rozvoje "Udržitelný metropolitní region - Praha 2055", která by navázala na předválečnou představu regulovaného růstu Prahy a na koncepci Pražské středočeské aglomerace konce šedesátých let, a jejíž základní podmínkou by bylo nalézt takové řešení, které umožní jak bezpodmínečné zachování a rehabilitaci kulturně historického dědictví Prahy, tak zároveň i vývoj nezávislého silného ekonomického centra evropského významu, a aby pak zajistila nestranné objektivní vyhodnocení soutěže mezinárodní porotou a výsledky široce zveřejnila a posléze dbala na uplatnění zvoleného optimálního řešení v nových územních plánech pražské aglomerace i vlastní Prahy.

4. Zahájila ještě v roce 2005 široce založenou popularizační kampaň, která bude průběžně informovat obyvatele Prahy i občany republiky o mimořádné historické, kulturní i hospodářské hodnotě historického jádra Prahy, smyslu a způsobech jeho ochrany, významu Zápisu Prahy, historického jádra města, na Seznam světového kulturního a přírodního dědictví UNESCO, s cílem posílit hrdost občanů na toto mimořádné historické dědictví a získat jejich aktivní účast na jeho ochraně.

5. Připravila do roku 2006 zákon o Pražské památkové rezervaci, kompatibilní se zákonem o Praze (následně novelizovaným). V obou uvedených zákonech výslovně vyloučila platnost

jakýchkoliv dokumentů, které posilují tendence dalšího osídlování Prahy, zejména v dokumentech územního plánování pražské aglomerace. Dostatečně zřetelná ustanovení, ve smyslu uvedených požadavků, by měl samozřejmě obsahovat i nový stavební zákon.

Existence Memoranda o PPR a proběhlý seminář může být začátkem lepších časů. Je ovšem třeba postupovat programově a vytrvale, popularizovat tuto problematiku, aktivizovat veřejnost, odbornou, zákonodárnou a rozhodovací sféru, což je úkol přetěžký a dlouhodobý.

Zatím je možno konstatovat, že historie se neustále opakuje (jsem o tom přesvědčen, neboť jinak by nemohla být učitelkou moudrosti), nyní v podobě „neogründerského liberalismu.“ Proto opět cituji markýze Alexise de Tocqueville (19.stol.) : „V Evropě existují státy, v nichž se občan považuje za jakéhosi nájemce, lhostejného k osudu místa, kde bydlí. Největší změny v jeho zemi probíhají bez jeho účasti...Když národy dospějí k tomuto bodu, je třeba, aby změnilly své zákony a své mravy, jinak zahynou, neboť v nich jakoby vyschl zdroj politických ctností.“

Na seminář byli pozváni, jako panelisté přední reprezentanti následujících institucí a odborných kruhů :

Komise pro spolupráci s UNESCO – Doc. Jiří Kotalík

Odbor památkové péče MHMP – řed. Ing. Jan Kněžínek

Ústřední pracoviště Národního památkového ústavu, PhDr. Josef Šulc, hlavní konzervátor

Sekce Útvaru rozvoje města – řed. Ing. Světlana Kubíková

Inspekce Ministerstva kultury – řed. JUDr. Jiří Varhaník

Architekt z praxe – Ing. Zdeněk Meisner

Obec architektů – předseda Ing. arch. Oleg Haman, signatář Memoranda o PPR

Akademická obec – Doc. Škabrada

Nevládní organizace – ak. malíř Karel Čapek, STUŽ

Úlohu moderátora přijal Prof. Bohumil Fanta z FA ČVUT.

Mezi pozvanými byli zástupci cechu uměleckých historiků, architektů, relevantních pracovníků MŽP, sociologů, senátorů, poslanců, studentů architektury, pedagogů Fakulty architektury, Ministerstva kultury, Ministerstva pro místní rozvoj, Obce spisovatelů, PEN Klubu, novinářů, nevládních organizací, státní správy, samosprávy, atd.

Z praktických důvodů byly všem pozvaným rozeslány s velkým předstihem přípravné materiály, které jsem formuloval, jmenuji alespoň část, nadepsanou „ Esenciální otázky – problémové okruhy – teze,“ jako část scénáře, mapujícího projednávanou problematiku v blocích a jednotlivých bodech :

Česká a evropská legislativa ochrany historických památek,

Úloha místně a věcně příslušné státní správy, samosprávy a nevládních organizací při ochraně historických nemovitostí v Praze,

Urbanismus Prahy,

Turismus a PPR,

Memorandum o PPR - hodnocení a návrhy na opatření

Objektivní a správné zodpovězení těchto otázek považuji za nezbytný předpoklad pro definování východisek a cesty pro účinné řešení úkolu ochrany minulých a tvorby příštích hodnot města.

Prezentované hodnotové systémy jednotlivých účastníků semináře nebyly rozhodně homogenní, což je v souladu jak s lidskou přirozeností, tak danou skutečností. V podstatě jde o střet dvou názorových proudů – utilitárního, sebestředného, tržního, směřujícímu k okamžitému prospěchu zájmové skupiny, či jednotlivce a zastánců snahy o záchranu, využití a rozvoj skutečných hodnot města.

Ve svém příspěvku, vycházejícího z otázek zmíněného scénáře, jsem uvedl řadu otázek a podnětů, které se neodbytně a stále nabízejí, např. :

- Je dostačující platná relevantní legislativa ? Nejde jen o legislativní fasádismus ?
- Jaká je využívanost a vymahatelnost zákonných a podzákonných předpisů, včetně ustanovení § 258 Trestního zákona, ?
- Jsou dostatečně respektovány mezinárodní závazky ?
- Proč není v zákonu o státní památkové péči ustanovení o ochraně krajinného rázu, ustanovení o úloze nevládních organizací ve správních řízeních atd. ?
- Jak je v praxi naplňován závazek České republiky, vyplývající z již ratifikované Aarhuské úmluvy o přístupu k informacím, účasti veřejnosti na rozhodování a přístupu k právní ochraně a těchto zásad, implementovaných v legislativě ČR ?
- Je třeba kriticky vyhodnotit vztahy mezi samosprávou, státní správou a orgány památkové péče z hlediska kompetencí a následně zodpovědnosti za jejich rozhodnutí, vyvodit účinné a rychlé závěry, postarat se o provázanost souvisejících legislativních předpisů a **nenechat se unášet pouze tržními silami a nekriticky jim podléhat**.
- Proč není respektován hlas odborné sféry památkářské a jsou vydávána voluntaristická rozhodnutí orgánů státní správy v příkrém rozporu s doporučeními odborných pracovišť a způsobující nevratné škody na kulturně historickém dědictví ?

Jako příklad nepříznivého ovlivnění PPR dopravou lze např. uvést schválený územní plán s Městským okruhem ve variantě Blanka, který přibližuje automobilovou dopravu na okraj památkové rezervace a do blízkosti Pražského hradu.

Je zřejmé, že rozvoj Prahy by měl být řešen v souladu a spojitosti s perspektivními hraničními oblastmi Středočeského kraje, v rámci VÚC, pro vytváření satelitních aktivit včetně potřebné infrastruktury, jako např. s kladenským regionem. (Pozvaný primátor Kladna se bohužel nedostavil). Rovněž neexistují zatím příslušné regulační plány s jednoznačnými územně technickými a urbanistickými podmínkami, které by měly vnést řád do dalšího rozvoje města, což jak praxe dokládá je zcela nepřijatelné. Následné, časté excesy výstavby mají velmi usnadněnou pozici a skomírající dobrý mrav a vymahatelnost zákona neznamena významnou překážku pro realizaci problémových záměrů výstavby.

V pochopitelném souladu s tímto směřováním nelze vyloučit (viz novinové články a předchozí i současná stanoviska některých činitelů rozhodovací sféry) tlaky na objektivitu monitorovací zprávy pro UNESCO, kterou bude následně garantovat svým podpisem ministr kultury.

Jsem přesvědčen, že **vývoj české a evropské legislativy by měl směřovat k integrované ochraně přírody, krajiny a architektury** v rámci skutečně udržitelného (v reálných časových dimenzích, jinak viz druhý zákon termodynamický), nikoliv pouze proklamovaného rozvoje společnosti bez potřebné vize. Měl by zajistit i účinně eliminovat současné nežádoucí vlivy.

Za významnou a zásadní pomoc při uskutečnění semináře děkuji senátorovi Mgr. Václavovi Jehličkovi, předsedovi senátního Výboru pro vzdělávání, vědu, kulturu, lidská práva a petice, jeho sekretariátu, senátorovi Mgr. Martinovi Mejstříkovi a asistence pí. Kláře Rulíkové.

Za objektivní a fundované diskusní příspěvky, jakož i předchozí věcné připomínky k programu semináře musím poděkovat i členům STUŽ, především K. Čapkovi, Zd. Meisnerovi a M. Říhovi. Podstatným způsobem do přípravy a průběhu semináře zasáhl PhDr. Štulc a v závěru Ing. arch. Solař – oba z UP NPÚ. Erudovaně a konciliantně moderoval Prof. B. Fanta.

Závěr :

Z poznanych souvislostí vyplývá, že příliš razantní a k podstatě problému směřující konkrétní návrhy budou neprůchodné. Pomůže „dialektický mix,“ aby byly ? Snad. Popsaná situace souvisí také s kompetencemi Senátu, jak je definovala Poslanecká sněmovna Parlamentu a současnou „rovnováhou“ sil ve společnosti. Senát také, jak známo, nemá zákonodárnou iniciativu na rozdíl od vlády a parlamentu. Mezi nejpodstatnější témata patří rozhodně změna existující nerovnováhy mezi podnikatelským záměrem, samosprávou, státní správou a odbornými orgány ochrany památkové péče. Stejně tak a především neexistence uznané vize, opírající se o udržitelný rozvoj Prahy při zachování současných hodnot nemovitých památek a dalším optimálním rozvoji Prahy. Současný stav, popsáný Memorandem o PPR a reflektující běžnou praxi je ovšem neudržitelný. Na závěr cituji myšlenky architekta Vladimíra Stránského z Francie, který se našeho semináře také aktivně zúčastnil : „Stejně dnes jak před sto lety ohrožuje Prahu nevzdělanost primitivního liberalismu, která je skryta v touze platit za něco, čím není a nemůže být, v chlubném vynášení jakéhosi zdání kultury, zatímco kultura pravá pod tímto firnajsem hnije. ... A tak – i když stranou necháme nepoctivost, prodejnost úplatnost a lstivost – stejně tak jako před sto lety se s Vilémem Mrštíkem můžeme ptát, je-li nízké vzdělání našeho národa následkem špatné politiky nebo špatná politika je následek špatného vzdělání.“

Jiří Fencel

2. CO BUDE

2.1 Předběžný program seminářů na II: pololetí 2005

Semináře se budou konat tradičně v Klubu techniků, Novotného lávka, sál 319 s výjimkou března a dubna, kdy budeme v sále 417.

V případě, že se vyskytne důležité aktuální téma a nastane změna, bude to včas oznámeno emailem a na www.ecn.cz.

6. září	<i>Prosazování práva životního prostředí v ČR a EU</i> – garant Pavel Šremer
4. října	<i>Cyklistická doprava</i> – garant Jiří Dlouhý
1. listopadu	<i>Hodnocení vlivu na přírodu</i> – garant M. Martiš
6. prosince	<i>Média a životní prostředí</i> – garanti J. Kašpar, Petr Štěpánek

2.2 Memoriál J. a P. Vavrouškových v Roháčích

Memoriál se bude letos konat v termínu 15. – 18. září. Na Slovensku je ve čtvrtek 15. září státní svátek, to znamená t.zv. den pracovního klidu, mimoslovenští účastníci mohou ale pochopitelně přijet později.

Své přihlášky posílejte co nejdříve buď poštou na adresu

STUŽ – Slovensko

Staroturský chodník 1,

811 01 Bratislava

nebo emailem na geogmesz@savba.sk, kopie : geoghuba@savba.s, geogira@savba.sk

Pokud bude pro někoho jednodušší se přihlásit u mne, kontakty jsou na konci Zpravodaje v adresáři.

Podrobnosti rozešlu emailem ihned, jak je obdržím od slovenské STUŽ.

Eva Vavroušková

3. VYDANÁ STANOVISKA

3.1 Stanovisko předsednictva STUŽ č. 99

k věcnému záměru nového Zákona o životním prostředí z prosince 2004

Dopisem náměstka ministra JUDr. Petra Petržílka č.j. 400/3212/04 a 410/4344/04 z 8. prosince 2004 požádalo Ministerstvo životního prostředí v rámci vnějšího připomínkového řízení mj. i STUŽ jako nevládní environmentální organizaci o stanovisko k věcnému záměru nového Zákona o životní prostředí připraveného pro jednání vlády České republiky.

Společnost pro trvale udržitelný život se problematikou kodexové úpravy práva životního prostředí zabývala již dříve, v průběhu prací na této úpravě. Naposledy proběhla diskuse na podzim roku 2004 za účasti náměstka ministra JUDr. Petra Petržílka, který členům STUŽe i dalším zájemcům objasnil základní ustanovení návrhu věcného záměru zákona. Podněty z diskuse byly uplatněny při tvorbě tohoto stanoviska.

Zákon má dle předloženého věcného záměru nahradit postupně dnešní početné, ale roztříštěné a vnitřně neprovázané předpisy k ochraně životního prostředí v jediném kodexu, v němž na obecnou část, formulující základní pojmy, principy a východiska ochrany životního prostředí naváží podrobnější úpravy ochrany pro jednotlivé složky, činnosti a jevy v životním prostředí. Předpokládá se, že obecná část kodexu nahradí dosavadní zákon č. 17/1992 Sb., o životním prostředí, v platném znění, který bude tímto zákonem zrušen, zvláštní část pak upraví postupně v souladu s principy stanovenými v obecné části v Hlavě II opatření technické ochrany životního prostředí a v Hlavě III opatření k zachování a obnově ekosystémů a k ochraně životního prostředí po jeho jednotlivých základních přírodních složkách.

Po prostudování návrhu usnesení vlády, vlastního věcného záměru zákona vč. vysvětlujícího úvodního textu podáváme k materiálu následující stanovisko:

- Souhlasíme s konstatováním, že soubor dnes již řádově stovek zákonů a navazujících předpisů k ochraně životního prostředí, jak se vyvinul od začátku 90. let minulého století, je nepřehledný, obtížný pro sledování a orientaci uživatelů i právníků, vnitřně nekonzistentní co do používaných pojmů, principů ochrany životního prostředí, správní praxe podle těchto předpisů vykonávané, vymahatelnosti jejich uplatňování vč. sankcí. Záměr odstranit tyto nedostatky je tedy v zásadě správný.
- Nedomníváme se však, že návrh věcného záměru nového Zákona o životním prostředí v předkládané podobě dokládá přesvědčivě, že tuto ambici nový kodex skutečně splní. Propracovaná je z celého kodexu jen Obecná část s Hlavami I - VIII, zatímco Zvláštní část je v návrhu zatím prezentována jen Hlavou I Úvodní ustanovení, z Hlavy II Opatření technické ochrany životního prostředí jsou jako jakési „ilustrace“ dalšího postupu

naznačeny jen Díl 1 Nakládání s odpady a Díl 2 Ekologické požadavky na výrobky, ostatní Díly 3 - 8 jsou zastoupeny jen názvy, naznačujícími, které věcné problematiky v nich budou pojednány a Hlava III je odbyta krátkým textem konstatujícím, že opatření k ochraně životního prostředí jako celku a jeho hlavních složek budou nadále upravena zvláštními zákony.

- Jsme přesvědčeni, že zatímco věcný záměr pro Obecnou část zákona mohou správní úřady, orgány krajské samosprávy, veřejnost i vláda z předloženého materiálu odpovědně posoudit, záměr Zvláštní části by měly dostat alespoň se stručným popisem, jak bude v souladu s obecnou částí pozměněna dosavadní platná právní úprava, resp. jak se do ní promítne onen záměr učinit tento dílčí článek nebo samostatný zákon konzistentním s ostatními částmi kodexu.

Nelze se ani spokojit s vysvětlením doprovodného textu, že návrh neobsahuje ty součásti horizontální legislativy technické ochrany životního prostředí, jako jsou opatření k posuzování vlivů na životní prostředí a IPPC, protože jsou nové. Má-li to být skutečně „kodex“ obsahující veškerou ochranu životního prostředí, musí v něm být začleněny tyto oblasti rovněž. Navíc v nich musí být pregnantně vyjádřen vztah k právě připravovanému novému zákonu o územním plánování a stavebním řádu, který nadále považujeme za klíčový nástroj mj. i ochrany životního prostředí, takže dořešení jeho vztahu ke kodexu životního prostředí navozuje i otázky na téma rozdělení kompetencí v těchto oblastech mezi dva různé ústřední orgány státní správy. Není tajemstvím, že původní zákon č. 244/1992 Sb., o posuzování vlivů na životní prostředí, vznikl na MŽP v době, kdy toto ministerstvo disponovalo i kompetencí ústředního orgánu státní správy pro územní plánování a stavební řád a tento předpis předpokládal i na tehdejší úrovni okresů a statutárních měst výkon státní správy na obou těchto úsecích týmiž orgány. Převodem kompetencí pro územní plánování a stavební řád na tehdejší Ministerstvo hospodářství ČR a později dnešní Ministerstvo pro místní rozvoj vznikl v logice správních postupů při přípravě investic umělý „šev“, který komplikuje povolovací procesy a snižuje účinnost ochrany životního prostředí dodnes. Pokud se nepodařilo tento problém vyřešit uspokojivě v souvislosti s přípravou nového stavebního zákona, je zde příležitost to napravit a upravit ještě případně potřebná ustanovení nového stavebního zákona před jeho schválením v Parlamentu ČR. Vypuštěním této problematiky z návrhu kodexu nemůže být naplněn jeden z deklarovaných cílů sladit novou právní úpravu ochrany životního prostředí s novým správním řádem a novým stavebním zákonem. Navíc nepovažujeme za přípustné, aby problematika EIA, SEA a IPPC nebyla vůbec obsažena v základním pojmu „Právo životního prostředí“!(viz Obecná část, Hlava I, Čl. 2 Základní pojmy, bod 2.), kde jsou vyjmenovány složky ŽP, ale vůbec nejsou zohledněny **vztahy a jejich dynamika v čase**, tedy základní pojmy **ekologie či environmentalistiky** jako vědní disciplíny.

K jednotlivým dílčím částem vlastního věcného záměru zákona pak uplatňujeme tyto další připomínky:

- Hlava I: Účel a předmět zákona: Ambice zákona upravovat plánování udržitelného rozvoje (b. 1.3.) by znamenala do značné míry suplovat úlohu vlády a dalších zodpovědných ministerstev (která by měla zajišťovat sociální a ekonomický pilíř udržitelného rozvoje). Pokud tím bylo myšleno jen plánování environmentálního pilíře udržitelného rozvoje, nebo převzetí koordinační úlohy při přípravě celého plánu (jak je rozepsáno v hlavě II), je nutné upravit formulaci.
- V základních pojmech (b.2.2.) je nezbytné vymezení nejzákladnějších pojmů udržitelného rozvoje, včetně samotného tohoto pojmu - např. formou i původně obsažené citace Nařízení EP a Rady č. 2493/2000 a 2494/2000.

- Vymezení práva životního prostředí (b.2.2.) jen složkově (dle předmětu) je potřeba rozšířit i o horizontální legislativu, tedy např. uvést že se týká i postupů, jak ochrany dosáhnout (nelze vyloučit moderní nástroje, jakými je integrovaný přístup, nebo hodnocení vlivů na ŽP anebo účast veřejnosti). U samotného vyjmenování složek došlo k nelogické vazbě „...teplo a jiné formy záření“, přičemž se předtím nemluví ani o ionizujících, ani o neionizujících druzích záření. Buď mělo být jiné formy energie, anebo omylem byly vypuštěny druhy záření). Taktéž v b. 2.11. je nutné upravit formulaci s formami záření.
- U prevence (b. 3.2. by měla být upravena 2. věta, neboť před „...jen v souladu“ chybí sloveso.
- U substituce (b.3.9) by měl být dán v první řadě důraz na neškodlivé látky a činnosti, teprve pak na škodlivé méně.
- Hlava II Plánování udržitelného rozvoje...svěřuje tuto činnost do kompetence MŽP a ignoruje skutečnost, že „udržitelnost rozvoje má i dimenze sociální, ekonomickou, politickou a bezpečnostní, kde MŽP nemá nejen žádné kompetence, ale prokazatelně ani dostatečnou schopnost brát tyto „vnější“ důležité okolnosti v potaz ve svém vlastním praktickém rozhodování v procesech a řízeních, kde kompetencemi disponuje. Zavádí se zde nový plánovací subsystém, konkurující „strategickému plánování“ a „územnímu plánování“, což znovu nastoluje již zmíněnou otázku kompetencí a navíc i hierarchie „veřejných zájmů“. Bez dořešení těchto souvislostí a vazeb je takové plánování velmi obtížně uskutečnitelné.
- Při stanovování a aplikaci standardů (b.2.8.) je nutno dbát ohled nejen na kumulativní a synergické působení nebo spolupůsobení znečišťujících látek anebo činností, ale také energií (např. záření).
- Subkapitola „3. Posuzování vlivů koncepcí na životní prostředí“ opomíjí posuzování „záměrů“ a IPPC v odkazu na zvláštní zákony. Tím je kodexová úprava ochuzena o jedny z nejdůležitějších moderních nástrojů ochrany životního prostředí. Z návrhu věcného záměru by navíc mělo být zřejmé, jak už je uvedeno výše, zda v nových souvislostech kodexu bude třeba tyto nové oblasti a předpisy upravit, nebo ještě lépe zahrnout do tohoto zákona. Podle našeho názoru to nelze takto odbýt.
- Hlava III (Prosazování práva ŽP,...) je zpracována v souladu s evropským vývojem, včetně prostředků podpory dodržování právních předpisů. Chybí však jak odkaz, tak rozpracování jednoho ze základních evropských předpisů z této oblasti a to Doporučení EP a Rady č. 331/2001/EC, kterým se stanoví minimální kritéria pro environmentální inspekce v členských státech EU, a která ještě Česká republika v některých ustanoveních nesplňuje.
- U „Vzdělávání a poskytování informací“ (b.1.1) doporučujeme doplnit název a obsah 1. bodu mezi prostředky podpory dodržování právních předpisů takto: „1. **Výchova, vzdělávání a poskytování informací**“.
- U ekonomických nástrojů (b.1.3.) je potřebné změnit větu, „Kromě toho mohou být upraveny zvláštními právními předpisy (např. daňové zákony)“. Daně musí (ne mohou) být upraveny zákony a ekologické daně už byly zavedeny, byť jen jako nenaplněné v daňové soustavě ještě za federace. Taktéž by bylo potřebné při poskytování dotací a jiné formy podpory trvat nejen na analýze rizik, která má být činěna jen z hlediska dopadu na životní prostředí, ale též na analýze udržitelnosti, která už je v Evropě i vyspělém světě prováděna.
- U prostředků vynucování je pod dozorovou činností (b.2b) odkázáno v případě, kdo ji vykonává, na hlavu VIII. Hlava VIII. však odkazuje na zákon, který působnosti stanoví, přičemž není jasné, zda se jedná o tento zákon a pak by to patřilo i do věcného záměru, anebo zvláštní zákon (tedy tak, jak byla činěna úprava v minulosti). Upozorňujeme na

důležitost koncepčního řešení této otázky. V předchozím návrhu, jdoucím do vnitroresortního připomínkového kola, byly obsaženy návrhy nového institucionálního uspořádání resortu, snažící se odstranit roztržičnost institucí ochrany životního prostředí na centrální úrovni. Není možné po negativní reakci ředitelů institucí, kteří v tom vidí ohrožení svých pozic, tuto důležitou otázku odložit (jak praví české přísloví: kapři si svůj rybník sami nevypustí). Není možné zabývat se jen vrchním státním dozorem a ponechat stranou, že např. zákon č. 282/1991 Sb. , o České inspekci životního prostředí a její působnosti v ochraně lesa se již dávno přežil a navíc se týká jen její působnosti a navíc téměř jen v ochraně lesa. Přitom se zde naskytá možnost implementace Doporučení EP a Rady č. 331/2001/EC , kterým se stanoví minimální kritéria pro environmentální inspekce v členských státech EU.

- U Správních deliktů (b.5) by mělo být doplněno u možnosti projednání jen méně závažných a neúmyslných porušení povinností, že o tomto projednání se vede písemný zápis-varování.(v některých zemích varovný dopis).
- Postrádáme rychlá a účinná opatření k prevenci a eliminaci nečinnosti nebo pochybení správních orgánů odpovědných za ochranu životního prostředí, ať z důvodů neschopnosti, nečinnosti, zkorumpování apod., ačkoliv se množí případy, kdy je toto „vysvětlení“ jediným možným důvodem postupů orgánů státní správy (viz např. karlovarské případy černých staveb v CHKO Slavkovský les). Pochybnosti vzbuzuje složitá cesta domáhání se práva soudní cestou tam, kde není **bezprostředně** poškozeným „člověk“, ale „příroda“.
- V hlavě IV., řízení v ochraně ŽP,...(bod 1) by měla být též zmíněna též sankční řízení, byť s odkazem na hlavu III, správní delikty.
- Mezi účastníky řízení (b.1.9.) by neměly chybět kontrolní orgány v oblasti životního prostředí, důležité z hlediska zpětné vazby.
- Vážné pochybnosti vzbuzuje institut „Sdružení životního prostředí“ (část 4), vázaný regionálně na kraje. Ve světě s možnými globálními důsledky neodpovědného chování podnikatelských i jiných subjektů na životní prostředí by se neměla uskutečňovat snaha omezit působnost kontinentálních či celostátních organizací neziskového nevládního sektoru v procesech EIA, SEA, IPPC a navazujících správních řízeních. Je nutné blíže určit, co by taková sdružení měla zabezpečovat (např. účast při přezkumech u soudů). Jinak by se mohlo jednat o zformalizování a zkomplikování, v rozporu s literou i duchem Aarhuské úmluvy.
- Mezi ekonomickými nástroji péče o životní prostředí v Hlavě VII zcela postrádáme alespoň zmínku o ekologické daňové reformě, o zdanění surovinových a energetických zdrojů namísto lidské práce a přidané hodnoty.
- U obchodování s povolenkami (b.1.30) je stanoven správcem registru obchodování s povolenkami operátor trhu s elektřinou, to však nemůže platit obecně, pravděpodobně se jedná jen o případ emisí skleníkových plynů, nikoliv pro případ obchodování s povolenkami na produkci odpadů. To je proto potřebné odlišit.
- Hlava VIII. by měla pojednávat o organizaci veřejné správy, avšak omezuje se jen na vrchní státní dozor. V bodu 1. není jasné, zda výčet a působnost orgánů ochrany životního prostředí stanoví tento zákon, anebo jiný zákon. Pokud by se jednalo o tento zákon, je to tak důležitá část zákona, že by alespoň zásady nového uspořádání měly být naznačeny v tomto návrhu věcného záměru.
- Některá ustanovení Hlavy VIII o vrchním státním dozoru v ochraně životního prostředí jsou formální a v praxi předem odsouzená k neúčinnosti podobně, jako závěry a zjištění Nejvyššího kontrolního úřadu. Takovými jsou zejména ustanovení bodů 2.2. - 2.5, neobsahující žádné opatření k vynucení či sankce za ignorování orgánů péče o životní prostředí. Při opakovaném nesjednání nápravy by sankce následovat měla i v případě, že se jedná o nedostatek v činnosti kontrolovaného úřadu. Přiměřeně by se na vrchní státní

dozor měla vztahovat i ustanovení Doporučení EP a Rady č. 331/2001/EC, kterým se stanoví minimální kritéria pro environmentální inspekce v členských státech EU. Navrhujeme též zvážení dělby práce při vrchním státním dozoru, aby byla možnost pověření částí tohoto dozoru též jiných kontrolních orgánů, jinak to pro samotné MŽP bude velmi obtížné a odčerpávající značnou část lidských zdrojů.

- Ve Zvláštní části se pod pojmy „distributor“ a „poslední prodejce“ uvádí, že jde o „právníckou nebo fyzickou osobu **oprávněnou k podnikání**, která..... Není jasné, co se bude dít s distributory a prodejci, kteří takto „podnikají“ načerno.
- K „ilustracím“ pojednání specifických problematik odpadů a ekologických požadavků na výrobky se nevyjadřujeme, protože to v této fázi, kdy chybí další hlavy zvláštní části, nepovažujeme za účelné. Připomínáme však počín našeho zakladatele Ing. Vavrouška, který již do zákona č. 17/1992 Sb. o životním prostředí prosadil hodnocení vlivů výrobků na životní prostředí, které však pak nebylo naplňováno.

Závěr

Materiál by v předložené podobě neměl být ještě vládě předkládán ke schválení a měl by být dopracován ve smyslu zásadních připomínek, uvedených v úvodní části tohoto stanoviska. Nesplňuje ani obsahové, ani formální požadavky na obsah věcného záměru tak důležitého zákona a nenaplnuje jeho deklarované cíle, jak jsou formulovány v doprovodném textu.

Zatímco obecná část je po zapracování připomínek způsobilá, aby tvořila základ nové kodexové právní úpravy, zvláštní část vyžaduje podstatné dopracování.

Jménem předsednictva Společnosti pro trvale udržitelný život Pavel Šremer, předseda STUŽ

V Praze dne 27. prosince 2004

3.2 Stanovisko předsednictva STUŽ č. 100

k návrhu Zákona o výstavbě dálnic, rychlostních silnic a tranzitních železničních koridorů (sněmovní tisk 373) ve znění komplexního pozměňovacího návrhu poslanců Hanuše, Orgoníkové, Dlaba a dalších, jak byl doporučen PS ke schválení na jednání 36. schůze Hospodářského výboru PS dne 10. 11. 2004

Na únorovém zasedání Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR má být mimo jiné projednán ve 3. čtení návrh Zákona o výstavbě dálnic, rychlostních silnic a tranzitních železničních koridorů (sněmovní tisk 373), který je ve znění komplexního pozměňovacího návrhu skupiny poslanců doporučen PS PČR ke schválení usnesením č. 262 přijatým na 36. schůzi hospodářského výboru PS PČR, konané dne 10. listopadu 2004.

Tento text je pro odbornou i laickou veřejnost zcela nepřijatelný. Jeho schválením by Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR prokázala nejen právní i věcnou nekompetentnost. Prokázala by dokonce i „medvědí službu“ zájmu, k jehož prosazení je návrh zákona směřován, tzn. rychlému nalézání vhodných koridorů, jejich projednávání a schvalování při přiměřeném respektování veřejných i soukromých zájmů, k rychlému průběhu investorské a projektové přípravy, povolovacímu řízení a vytvoření podmínek pro realizaci. Nepřijatelnost jak celkového pojetí zákona, tak jeho jednotlivých ustanovení dokladujeme následujícími argumenty:

1. §1 odst. 1 vyjímá **vybrané** dálnice, rychlostní silnice, silnice a tranzitní železniční koridory, obsažené (vymezené) ve schválené územně plánovací dokumentaci jako

veřejně prospěšné stavby, z řádného režimu přípravy a schvalování podle zákonů a předpisů na ochranu veřejných zájmů a stanoví pro ně odlišný režim. Přitom porušuje hned několik ústavních principů na ochranu veřejných zájmů, jako je ochrana soukromého vlastnictví, ochrana životního prostředí, právo veřejnosti zúčastnit se na projednávání, rozhodování a kontrole veřejné správy. Přitom staví tento zvláštní režim, odporující zákonům, pro soubor staveb, **vybraných** pouhým nařízením vlády. To je v rozporu s Ústavou ČR stejně jako pojetí „veřejného zájmu“ obsažené v odst. 2.

2. Postupem podle § 2 odst 1 jsou neodůvodněně kráceni na svých ústavních právech účastníci řízení o umístění a povolení těchto dopravních staveb, majitelé a uživatelé dotčených pozemků a orgány státní správy, hájící jiné veřejné zájmy, oprávněné stanovovat podmínky pro přípravu a realizaci takových staveb. I to je v rozporu s Ústavou ČR.
3. Ustanovení § 2 odst. 2 je zčásti duplicitní se stejným ustanovením připravovaného stavebního zákona, který však rozumně připouští odlišnost stanoviska dotčeného správního úřadu ve stavebním řízení oproti stanovisku uplatněném v územním řízení při zjištění nových skutečností.
4. Také ustanovení § 2 odst. 7 a 8 je nepřijatelným zásahem do práv a povinností dotčených subjektů a je protiústavní, působící proti smyslu předpisů na ochranu veřejných zájmů. Ustanovení § 2 odst. 9 je duplicitní s ustanoveními zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny v platném znění a zákona č. 100/2001 Sb., o posuzování vlivů na životní prostředí, v platném znění a proto zbytečná.
5. Absurdní je znění § 2 odst. 10., zejména jeho poslední věta je opravdu „perla“. Pokud jsou vybrané stavby podle tohoto zákona skutečně „veřejným zájmem“, musí být společnost ochotná a schopná uhradit cenu požadovanou vlastníkem, nikoliv „úřední odhad“, jako je tomu ve vyspělých demokratických zemích, respektujících soukromé vlastnictví. Přitom ovšem musí být splněny i další podmínky pro převod vlastnictví, jako je prokázání, že téhož účelu nelze dosáhnout jinak a jinde. Už proto nelze zakázat prověřování účelných (to je účel plnicích, technicky a ekonomicky přijatelných) variant.
6. Ustanovení § 2 odst. 12 je v první části zbytečně duplicitní se stavebním zákonem a ve druhé části naprosto nelogicky připouští u tak závažných staveb, jakými dálnice, rychlostní a jiné silnice a tranzitní železniční koridory nesporně jsou, pouhý **souhlas** stavebního úřadu jako u staveb na ohlášení (!), namísto řádného stavebního povolení s podmínkami pro realizaci! To je absurdní!
7. Také ustanovení § 3, omezující lhůty a další procesní nástroje řádných správních řízení, jsou nepřijatelná, v rozporu se zájmy účastníků řízení i dotčených správních úřadů, hájícími jiné veřejné zájmy.
8. Ustanovení § 4 odst. 1 je zčásti duplicitní s návrhem nového stavebního zákona, zčásti nepřijatelně omezuje pravomoci krajských úřadů v ochraně přírody a krajiny. Z obou těchto důvodů je nepřijatelné.
9. Ustanovení § 4 odst. 2 je v rozporu s logikou a účelem zákona o ochraně přírody a krajiny. Supluje řešení předpokládané neschopnosti úřadu posoudit míru dotčení chráněného zájmu a vydat případně výjimku v souladu se zákonem. Zákon by na takových předpokladech vůbec neměl stavět.
10. Ustanovení § 5 odst. 1 až 4 jsou v rozporu s principem ochrany soukromého i veřejného vlastnictví. Taková ustanovení by se neměla do zákona vůbec dostat.
11. Také Části druhá a třetí, obsahující návrhy na změny zákonů o ochraně přírody a krajiny a o zápisech vlastnických a jiných věcných práv k nemovitostem, jsou ve světle a v kontextu předchozích námitek a připomínek nepřijatelné.

12. Zcela vadná je konstrukce Části čtvrté, § 8, obsahující v přechodných a závěrečných ustanovení požadavek, aby i již započatá správní řízení ve věcech umístění a povolení zde určených dopravních staveb se dokončila podle tohoto nového zákona a obsahující odkaz na již neplatný starý správní řád.
13. Nepřehledné a nevhodné je i navrhované rozdělení účinnosti různých ustanovení zákona do více termínů v Části páté, § 9 Účinnost.

Předkládané znění návrhu zákona je „legislativní paskvil“, který vůbec neměl spatřit v demokratické společnosti s tržní ekonomikou světlo světa. Je výrazem snahy řešit násilnou, centrálně direktivní cestou problémy, vyplývající z neschopnosti investorů a správních úřadů připravovat infrastrukturní investice s dostatečným předstihem, odpovědně a v souladu s již existujícími předpisy, komunikovat při tom věcně s orgány územní samosprávy, dotčenými dalšími orgány státní správy, majiteli pozemků i veřejností. Věříme, že návrh zákona i obdobné pokusy v rozporu s Ústavou ČR budou nejpozději na plenárním zasedání Poslanecké sněmovny smeteny se stolu a pokud ne, že je definitivně zamítne Senát nebo prezident republiky, neboť by byly ostudou naší země.

Jménem předsednictva Společnost pro trvale udržitelný život
Pavel Šremer, prom. biol. předseda

V Praze dne 2. 2. 2005

3.3 Stanovisko předsednictva STUŽ č. 101

k neudržitelné situaci ve státní ochraně životního prostředí

Jedním z předpokladů demokratického vývoje naší země bylo vytvoření nové plně transparentní státní správy pojmající svoji práci jako službu občanům i jako poslání. Díky prvním ministrům Josefu Vavrouškovi, Bedřichu Moldanovi a Ivanu Dejmálovi k tomu byly v resortu životního prostředí v krátké době položeny základy. Po smutné epizodě bezkonceptního vedení dalšího ministra se situace začala opět, byť ne přímočaře, zlepšovat. Zvláště se vstupem do Evropské unie bylo možné předpokládat, že tento trend posílí a dojde k hledání cest, jak co nejefektivněji využít to nejcennější, co resort má - lidské zdroje. Zkušené pracovníky, kteří berou svoji práci jako své poslání.

V protikladu k tomu však v resortu životního prostředí zavládl jiný duch. Postupně jsou ti nejlepší vedoucí pracovníci, působící často v nelehké situaci ochrany životního prostředí před jednostrannými zájmy různých lobby, odstraňováni bez řádného uvedení důvodů. Po Ing. Tylové (nejprve náměstkyni ministra, pak odvolané ředitelce ČIŽP), doc. Sejákovi (řediteli Českého ekologického ústavu) a Ing. arch. Martinovi Říhovi (řediteli strategické EIA MŽP) musela odejít např. i MUDr. Eva Rychlíková (vedoucí odboru ochrany ovzduší MŽP). Zvláště citelně dochází nyní k destabilizaci správ chráněných krajinných oblastí, kde byli odvoláni vedoucí CHKO Orlické hory Václav Kánský, vedoucí správy CHKO Poodří RNDr. Hamplová, vedoucí CHKO Bílé Karpaty RNDr. Pavel Bezděčka, vedoucí CHKO České středohoří Ing. Zdeněk Janda, vedoucí správy CHKO Litovelské Pomoraví RNDr. Ivo Machar, vedoucí správy CHKO Broumovsko RNDr. Jan Piňos a jeho zástupce Jiří Malík, vedoucí CHKO Žďárské vrchy Mgr. Pavel Vaněk a vedoucí správy CHKO Český Kras Mgr. Michael Pondělíček. To již není náhoda, neboť se jedná o pracovníky, kteří v ochraně životního prostředí něco znamenají a mají za sebou mnoho aktivit, které posunuly ochranu životního prostředí v této zemi dopředu. Resort tak zahazuje své nejkonceptnější pracovníky, dochází

k rozpadu celých tvořivých kolektivů a lobbisté si mnou ruce. Tento postup nápadně připomíná metody období normalizace.

Obrácíme se na nejvyšší představitele ministerstva životního prostředí, necht' si uvědomí svoji zodpovědnost za stav, který nyní v resortu je a vyvodí z toho závěry. Žádáme poslance o přešetření příčin řetězového odvolávání nejlepších pracovníků resortu a vznikající destabilizace. Taktéž vyzýváme ostatní nevládní organizace, aby vyjádřily odvolaným pracovníkům podporu.

Jde o hodně: buď zvítězí klientelismus, anebo služba občanům a životnímu prostředí.

Jménem předsednictva STUŽ Pavel Šremer, předseda

V Praze dne 18. února 2005

3.4 Stanovisko předsednictva STUŽ č. 102.

k situaci v ochraně přírody NPR Žehuňská obora

Zákon č.114/1992 Sb. jmenuje ve své třetí části Národní přírodní rezervaci (NPR) jako nejvýznamnější kategorii z tzv.maloplošných chráněných území vytvářenou za účelem ochrany jedinečných přírodních ekosystémů a jejich součástí. Zákon zakazuje všechny činnosti, které by mohly negativně ovlivnit přírodní vývoj. Této základní premise se podřizuje hospodářské využívání území i veškerá lidská aktivita. Tolik zákon. Pro NPR Žehuňská obora však jako kdyby neplatil.

NPR Žehuňská obora se nachází v západní části Chlumecké tabule, převážně na území Středočeského kraje, vlastníky pozemku jsou pp. Giovanni a Pio Kinský dal Borgo. Mezi hlavními důvody zřízení CHU v této kategorii ochrany je existence teplomilné doubravy s mohutnými jedinci dubu pýřitého a s navazujícím ekosystémem. Z hlediska zoologického je významná entomofauna vázaná na staré stromy a odumřelou dřevní hmotu (řada druhů kovaříků, tesaříků, roháč obecný), fauna blanokřídlých a na ně vázaných parazitů, jak doslova uvádí internetová stránka AOPK ČR. Kromě bezobratlých je tato část lokality významná i pro výskyt dutinových ptáků a stromových netopýrů. Území se stalo součástí sítě Natura 2000.

Od roku 2002 probíhá v ochránářsky nejcennějších porostech NPR holosečná těžba bez ponechání výstavků. Smýceny byly i soliterně rostoucí duby pýřité na jižních okrajích porostů. Do konce května 2004 bylo vytěženo asi 20% starých porostů (až 180 let). Vše podle schváleného LHP (!), platného do konce roku 2005. Těžba pokračovala i v závěru roku 2004 a na začátku roku 2005.

Tyto zásahy představují vážné ohrožení populace chráněných a vzácných xylofágních druhů entomofauny, neboť se na kritickou úroveň sníží množství stanovišť vhodných pro vývoj specializovaných druhů. Vykácení zmíněných porostů je tedy v přímém rozporu se statutem tohoto chráněného území.

Na destrukci přírodních hodnot území byly orgány ochrany přírody (AOPK ČR, středisko střední Čechy) upozorňovány od počátku těžební činnosti (r. 2002). Po dalších zjištěných těžbách (2004) pracovníci Muzea východních Čech (MVČ) v Hradci Králové o situaci informovali ČIŽP OI Praha a na základě iniciativy p. Ivana Tláskala (Východočeská pobočka

STUŽ) se prostřednictvím tisku o této záležitosti dozvěděla i široká veřejnost. K záchraně nejcennějších lesních porostů byl v r. 2004 předložen návrh na ochranu vybraných lesních porostů, který vypracovali pracovníci MVČ v Hradci Králové (viz příloha).

Udělené výjimky z ochranných podmínek (ze dne 13.12. 2004 Správy CHKO Kokořínsko a ze dne 5.1. 2005 KÚ Středočeského kraje) přes snahu zachránit jisté minimum z přírodních hodnot území jen potvrzují defenzivní přístup státní správy v ochraně přírody nejcennějších částí NPR a v podstatě akceptují předcházející negativní zásahy do chráněné přírody.

Společnost pro trvale udržitelný život konstatuje vážné selhání orgánů ochrany přírody v péči o NPR Žehuňská obora (kromě jiného dosud neexistuje moderní plán péče zohledňující mimořádné hodnoty tohoto území). Společnost dále sdílí spolu s pracovníky MVČ v Hradci Králové oprávněné obavy z dalšího nenapravitelného poškození vzácné přírody NPR, připojuje se k jejich návrhům na řešení této krizové situace v předmětném území (viz příloha) a vyzývá odpovědné orgány ochrany přírody k neprodlenému odvrácení hrozících škod a k zajištění ochrany přírody NPR dle litery a ducha zákona.

Jménem předsednictva STUŽ, RNDr. Miroslav Martiš, CSc., místopředseda STUŽ

Přílohy: Návrh na ochranu nejcennějších lesních částí v NPR Žehuňská obora
Území Žehuňské obory

V Praze dne 4. 4. 2005

(přílohy jsou k nahlednutí u Evy Vavrouškové v Praze nebo u Miroslava Petra v Hradci Králové)

3.4.1 STUŽÁCKÝ VÝŠLAP za přírodními krásami NPR Žehuňská obora

V sobotu dne 28.5.2005 jsme podle plánu a podle původního nápadu předsedy Východočeské pobočky STUŽ a hlavního organizátora Mirka Petra uskutečnili výšlap za přírodními krásami Národní přírodní rezervace Žehuňská obora. Zúčastnění: p. P. Šremer (předseda STUŽ), J. Zeman s manželkou, p. Mirek Petr s manželkou Annou, dr. A. Polášková, p. Kadeřávek s manželkou, mladý pár lidí z Chlumce n.C., náš botanicko-entomologický průvodce Mirek Mikát – znalý místních poměrů, můj syn Vojtěch a jeho kamarádka Šárka a já.

Chtěli jsme na místě zjistit stav v NPR, která se v posledních letech ocitla v intenzivním „zájmu !!“ Správy hospodářství Dr. Pio Kinský dal Borgo, Chlumec nad Cidlinou – viz stanovisko STUŽ č 102 k situaci v NPR.

Počasi nám vyšlo výborné, až moc. Naše výstupní vlaková stanice byla Dobšice n. Cidl. Následovalo volné pochodování a celá skupina lidí se zastavovala při každém nálezu přírodní zajímavosti. Celkem asi 13-ti kilometrový pochod. Postupně jsme procházeli tato místa. **Svah nad obcí Hradčany** s botanickými lahůdkami, např. jedinečné porosty s ještě kvetoucími vstavači nachovými a kobercovými porosty bělozářky liliovité.. Podél stezky lesem v **PR Báň** medovníky meduňkolisté a nádherné třemdavy bílé...Při průchodu **NPR Žehuňská obora** jsme dalekohledem pozorovali dění v NPR Žehuňský rybník. Během vycházky jsme ze zajímavějších ptačích obyvatel pozorovali: nízko kroužícího včelojeda lesního, nad rákosím motáka pochopa, cca 6 zpívajících strnadů lučních, zpívající slavíky obecné, různé druhy pěnic, lejska bělokrkého a na polích čejky chocholaté. ..V oboře jsme shlédli i veliký porost odkvetlého hlaváčku jarního

Po občerstvení v hotelu uvnitř obory nás čekala poslední smutná část výletu. Procházeli jsme kolem velikých pasek, které jsou nadělány v nejcennější části NPR na porostu cca 100-180 let starých dubů, různých druhů, včetně dubů šípáků. Účastníci, kteří neznají situaci v NPR, nechtěli věřit svým očím, včetně našeho předsedy P. Šremera. Poslední paseky byly vykáceny na jaře tohoto roku, na základě Výjimky udělené Krajským úřadem Středočeského kraje. Na vysázených pasekách jsme zjistili používání chemických postřiků...

Nevíme, jestli nedojde ke konci roku 2005 k dalším žádostem o výjimky v NPR, ale i tak jsou podle odborníků v takto zdecimovaném porostu napáchány nezvratné škody, vzhledem k vzácným druhům hmyzu, které zde žijí.

Odjezd vlakem ze zastávky Choťovice byl v 17,23 h. Děkuji všem účastníkům, organizátorovi a průvodcovi za příjemně strávenou sobotu, s lidmi stejného přesvědčení

Ivan Tláškal, Hradec Králové

3.5 Stanovisko předsednictva STUŽ č. 103

k návrhu vedení přeložky silnice II/101 v údolí Zákolanského potoka pod Budčí v severní části přírodního parku Okolí Okoře

Středočeský kraj pořizuje Územní plán velkého územního celku Pražského regionu, v jehož rámci řeší ve spolupráci s Ředitelstvím silnic a dálnic Praha i zlepšení parametrů silnice II/101, tvořící tzv. „aglomerační okruh“ kolem Prahy. Ten představuje spolu s rychlostním silničním okruhem kolem Prahy důležitou tepnu, propojující významná sídla Středočeského kraje a napomáhající obvedení tranzitní dopravy kolem Prahy. Se zpožděním přípravy a výstavby úseku rychlostního silničního okruhu kolem Prahy v úseku Ruzyně – dálnice D8 nabývá na významu a roste intenzita dopravy na úseku aglomeračního okruhu II/101 mezi mimoúrovňovou křižovatkou Nová Ves na dálnici D8 a silnicí I/7 u Stehelčevsi, neboť tento úsek propojuje kromě tranzitní úlohy i velká průmyslová střediska kraje – Kralupy nad Vltavou a Kladno.

Ačkoliv MŽP ve svém stanovisku k 1. konceptu uložilo pořizovateli, aby 2. koncept Územního plánu velkého územního celku Pražského regionu obsahoval a z hlediska vlivů na životní prostředí zhodnotil všechny v úvahu připadající varianty hlavní dálniční a silniční sítě řešeného území, navrhl projektant k odstranění směrových a dalších závad stávající silnice II/101 v tomto úseku invariantně přeložku v nové trase, přetínající 700 m dlouhým mostem s náběhy násypy údolí Zákolanského potoka pod Budčí, přičemž přilehlé lesnaté svahy naopak nová silnice prořezává hlubokými zářezy. Námitky přilehlých obcí Zákolany, Holubice, občanských sdružení a veřejnosti nebyly shledány dostatečně závažnými.

Záměr neodvrátil a k hledání dopravně vyhovujících, ale k zachovaným hodnotám území šetrnějších variant nepřiměl pořizovatele ani fakt, že se jedná o území s vysokou přírodní i kulturní hodnotou, doloženou zařazením ze zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, v platném znění, do významných krajinných prvků (lesy, nivy vodotečí), do dvou zde se protínajících regionálních biokoridorů RK 1120 a RK 1135, do přírodního parku Okolí Okoře a přírodní památky Kovárské stráně, na okraji CHKO Kokořínsko, s vysokou kvalitou zatím nenarušeného krajinného rázu, s vysokou biodiverzitou a také archeologickou, památkovou a obecně historickou hodnotou, dokládající několikatisícileté osídlení a kultivaci

krajiny, se zachovalými krajinnými dominantami, jako jsou národní kulturní památka Budeč a rotunda Sv. Petra a Pavla, nebo hrad Okoř.

Přitom se nabízí (zejména pro případ, že z variant rychlostního silničního okruhu mezi Ruzyní a dálnicí D8 bude Prahou, Středočeským krajem i ŘSD zvolena dopravně i ekologicky méně příznivá varianta přes Suchdol), vedení aglomeračního okruhu od Kralup nad Vltavou v souběhu se silnicí II/240 blíže ku Praze, s vyústěním na I/7 mezi Tuchoměřicemi, Kněževsí a Středoklukami. Takové řešení by bylo investičně méně náročné, protože by v jediné investici s menší celkovou délkou vyřešilo problémy hned dvou silnicí II. třídy, využilo by pro spojení do Kladna zčásti souběh se silnicí I/7 (a budoucí rychlostní silnicí R7) a vyhnulo by se celému výše popsanému cennému chráněnému území vedením aglomeračního okruhu jižně od Číčovic. Západně od silnice I/7 by umožnilo toto směrování II/101 navázat na žádoucí jihovýchodní obchvat Kladna a dále na původní trasu aglomeračního okruhu na křížení se silnicí I/6 (budoucí R6) u Unhoště.

Společnost pro trvale udržitelný život proto vyzývá Krajský úřad Středočeského kraje jako pořizovatele zmíněného územního plánu velkého územního celku, Ministerstvo životního prostředí, Ministerstvo kultury a Ministerstvo pro místní rozvoj jako dotčené správní úřady, aby plnily své úlohy při ochraně veřejných zájmů, svěřené jim na základě jejich kompetencí zákony na ochranu přírodního a kulturního dědictví, životního prostředí a veřejného zdraví a hledaly odpovědně řešení méně poškozující zděděné kvality dotčeného území. V tomto smyslu podporuje požadavek obcí, občanských hnutí i neorganizované veřejnosti nezahrnout koridor silnice II/101 v předmětném úseku do návrhu územního plánu v trase dle 2. konceptu, ale hledat ještě ve spolupráci s investorem, obcemi i veřejností v lokálním i širším kontextu lepší řešení.

Jménem předsednictva STUŽ Pavel Šremer, prom. biol., předseda

V Praze dne 15. června 2005

3.6 Stanovisko předsednictva STUŽ č. 104

k zákazu jízdy plavidel se spalovacím motorem na vodních nádržích a vodních tocích

Předsednictvo Společnosti pro trvale udržitelný život (STUŽ) v termínu daném Ministerstvem dopravy podpořilo dopisem ze dne 14.6.2005 stanovisko Sdružení pro ochranu přírody a krajiny v oblasti Slapského jezera k návrhu novely vyhlášky č. 241/2002 Sb. V tomto stanovisku se požaduje úplný zákaz jízdy plavidel se spalovacími motory na přehradní nádrži Slapy v letní sezóně.

Předsednictvo STUŽ požaduje, aby jízda plavidel se spalovacími motory nad 5 kW byla umožněna a povolena pouze v místech, která nejsou využívána k rekreaci a kde nemůže docházet k znečištění ovzduší a vody, ohrožení břehových porostů, k erozi břehů a k nadměrnému hluku. Za taková místa považuje například plavební cestu z Lovosic do Chvaletic, která byla v minulosti upravena speciálně pro vodní dopravu uhlí z SHP do elektrárny Chvaletice a nyní není vůbec využívána. V těchto místech nejsou žádné rekreační prostory a břehy jsou zpevněné. Přesto i zde by měla být možnost provozu pouze pro plavidla po technické kontrole, aby nedocházelo ke znečištění vody a ovzduší a nebyl působen

nadměrný hluk. Rozhodně nemůžeme souhlasit s tím, aby byla plavba umožněna např. v Praze, jak uvádí návrh novely.

Ve svém stanovisku vycházíme z regulace, která platí na všech alpských jezerech v Rakousku a na většině jezer v Německu, kde je plavba odkázána většinou pouze na plavební dráhy na řekách a plavebních kanálech.

Vzhledem k tomu, že výzva dotčeným samosprávám a veřejnosti k vyjádření k zamýšlené novelizaci vyhlášky č. 241/2002 Sb. dala adresátům příliš krátký termín na vyjádření a protože STUŽ vydává svá stanoviska po předchozím projednání na schůzi předsednictva, bylo toto stanovisko vydáno až po termínu stanoveném Ministerstvem dopravy. Žádáme proto, aby byly naše požadavky v navrhované novele zohledněny navzdory tomu, že byly doručeny po termínu.

Jménem předsednictva STUŽ Pavel Šremer, předseda

V Praze dne 15. června 2005

4. ZPRÁVY Z POBOČEK

4.1 Východočeská pobočka

Stručná výroční zpráva východočeské regionální pobočky STUŽ za rok 2004

Zapojení do akcí:

- **Aktualizace strategického plánu** města Hradce Králové (pokračování z roku 2003), účast na úvodní fázi vypracování **Akčního plánu** města HK,.
- **Evropský týden mobility /září/:** Přípravné a koordinační schůzky na půdě hradeckého magistrátu již od dubna. Spolupráce mj. se SEVERem, Ministerstvem ŽP, BESIPem, kinem Centrál a Policií ČR. V jeho rámci uspořádání Ekofilmu a fotografické výstavy **Auto, člověk a krajina**.
- **Ekofilm** v kině Centrál. K dispozici 36 filmů. Celková účast diváků ze ZŠ, SŠ a učilišť 1308 osob ze 14 hradeckých škol a jednoho dalšího školského zařízení pro postižené děti. Jediné odpolední představení bez zájmu veřejnosti. Paní dr. Polášková a pana ing. Vacek zajistili simultánní překlad dvou filmů.
- **Výstava Auto, člověk a krajina** v bývalém sídle magistrátu na Ulrichově náměstí: 25 vybraných tabulí s krátkými českými texty dokumentovalo svými barevnými obrazy fenomén automobilismu v každodenních situacích moderního světa. Jednalo se o naše druhé uvedení této výstavy v HK. Trvání do poloviny října.

Výstava byla obohacena o soubor velkoformátových fotografií s převážně severo-africkými přírodními motivy pana Ivana Tláškala.

Na dvě poslední akce jsme obdrželi finanční příspěvek od magistrátu města.

Z dalších našich aktivit:

Příspěvní k úspěšnému završení ankety Nejkrásnější strom HK. Zvítězil (tak jako i předloni) se svojí fotografií náš člen Ivan Tláškal. Paní dr. Polášková pronesla u příležitosti dekorování významného stromu slavnostní řeč.

Spoluúčast na druhém ročníku Kola v přírodě. Ivan Tláskal coby ornitolog zajišťoval informační servis. Nechyběly ani dva živé opeřené exempláře - káně lesní a sova - kalous.

Organizace diskusního setkání s bývalým administrátorem OSN v Kosovu a v Iráku ing. Martinem Dvořákem na půdě hradecké Univerzity.

Upozornění podniku Povodí Labe na necitlivé sekání břehových porostů v období hnízdění vodního ptactva. Odpovědí byl příslib větší ohleduplnosti ze strany správce vodních toků.

Pasivní sledování kauzy záměru výstavby spalovny v areálu elektrárny Opatovice/ L.

Účast na besedě s místopředsedou vlády o podmínkách činnosti neziskového sektoru.

Účast paní Marková na semináři k podvojnému účetnictví. Přechod do soustavy podvojného účetnictví se díky novelizaci zákona z konce minulého roku odkládá až do závěru roku 2006.

Regionální rada NUTS II SV /orgán tří krajů vytvořený pro čerpání financí z fondů EU/ znovuzvolila 28.1. 2005 naši kandidátku Ing. Olgu Čížinskou do Výboru regionálního rozvoje Regionu soudržnosti NUTS II Severovýchod za Královéhradecký kraj.

Náš tip k letošní aktivitě

Nabízí se zajímavý projekt „SMILE“ Centra dopravnímu výzkumu, celorepublikový projekt, který se týká podpory udržitelné dopravy, zvláště pak oblasti cyklistické infrastruktury. Finančně by měl být zajištěn ze Strukturálního fondu EU. Pokud bychom se coby partneři připojili, čeká nás práce v oblasti ekologické výchovy a osvěty, činnost organizační, apod.

Poděkování

V závěru děkuji všem, kteří se na aktivitách pobočky podíleli a podporovali nás a drželi nám palce. S poděkováním nezapomínáme ani na naše milé kolegyně a kolegy z pražské organizace a z dalších poboček.

Miroslav Petr, předseda východočeské pobočky STUŽ
únor 2005.

4.2 Aktivity Chomutovské pobočky STUŽ

Dne 9. května 2005 uspořádala Chomutovská pobočka společně se Stranou zelených a Rotary Clubem v Chomutově veřejnou besedu o obnovitelných zdrojích energie. Besedy se zúčastnili jak studenti, tak i široká veřejnost, která se zajímá o energetické problémy zdejšího regionu. Na osmdesát posluchačů vyslechlo zasvěcený úvod od RNDr. Martina Bursíka a v druhé části besedy exministr odpovídal na zvědavé otázky o větrných elektrárnách, slunečních kolektorech i využívání biomasy k získávání energie. Z auditoria se ozvaly i zkušenosti s provozem větrné elektrárny v Loučné v Krušných horách.

Na 8. červen se připravovala další akce pořádaná stejnými organizacemi, beseda o Euroústavě. Besedu vedl dr. Jiří Roth a MUDr. Džamila Stehlíková, předsedkyně krajské rady SZ. Účast byla poznamenána negativním přijetím ústavy ve Francii a v Holandsku.

Ani po dvou hodinách debaty nedospěli její účastníci k jednotnému stanovisku. Na jedné straně se ozývaly hlasy, volající po pokračování ratifikačního procesu bez ohledu na „NE“ Francouzů a Nizozemců. Na straně druhé převládal názor, že návrh ústavy ve stávající podobě je nehlasovatelný, neboť nelze pominout stanovisko občanů dvou zemí.

Všichni účastníci debaty by přivítali kroky vlády, která by nejen začala podrobněji informovat o Euroústavě, ale zároveň reflektovat stanoviska občanů jak kladná, tak odmítavá a tlumočit je dál, směrem k evropským institucím. Návrh Ústavy by měl vznikat nejen podle představ úředníků a politiků v Bruselu, ale především podle představ řadových obyvatel jednotlivých zemí. Pak by to byla nejen Ústava pro Evropu, ale Ústava pro občany Evropy.

Členové Chomutovské pobočky z Podkrušnohorského zooparku se podíleli na organizaci tradičního Dne Země a od počátku května hostili studenty umělecké školy z města Bulawayo v africké Zimbabwe. Soubor uspořádal řadu koncertů, na nichž předvedl zpěvy a tance na motivy tradičního afrického umění. Finanční výtěžek koncertu, doplněný o zisky z prodeje upomínkových předmětů a CD, bude věnován dětem v Zimbabwe. Jedná se o sirotky, kterým rodiče zemřeli na AIDS.

PaedDr. Jiří Roth, předseda pobočky v Chomutově

5. NÁZORY, POLEMIKY, KOMENTÁŘE, ÚVAHY Z PERA ČLENŮ A PŘÍZIVCŮ STUŽ

5.1 Bezpečnostní rizika v životním prostředí

(vstupní analýza - „inventura“ rizik)

Bezpečnostní aspekty politického, ekonomického a environmentálního vývoje nabývají v kontextu jeho dlouhodobé udržitelnosti v posledních letech stále více na významu. Po euforii z pádu „železné opony“ nastalo zejména po 11. září 2001 rychlé vystřízlivění a svět si uvědomil, že potencionální „fronty“ nezmizely, ale přesunuly se, resp. staly se geograficky obtížně definovatelné až nevyomezitelné. Ale nejen antropogenní rizika rostou. Příroda nám dává již několik let na srozuměnou, že i s ní se něco děje a civilizace je proti jejím silám a rozmarům stále slabá a zranitelná. Jen některým a jen v omezené míře může člověk čelit a vývoj se u nich tedy musí zaměřit spíše na prevenci, schopnost předvídat je důkladným a systematickým sledováním jevů a výzkumem souvislostí, výrazně rostoucí schopností monitorované jevy a trendy vyhodnocovat a přenášet do účinného informačního a varovného systému, zahrnujícího globální, kontinentální, státní, regionální i místní úroveň schopnou rychle vyhodnotit, koho varovat a koho mobilizovat ke zvládnutí očekávané nebo nastalé situace.

Prvním krokem k vybudování takového systému je nepochybně jakási „inventura“ možných soudobých bezpečnostních rizik, přírodních i lidskou činností podmíněných. Další řádky jsou pokusem o nástin takové inventury.

Přírodní bezpečnostní rizika

- oslabení ochranné ozónové vrstvy v atmosféře a průnik silného kosmického záření do biosféry, extrémně silná sluneční aktivita (protuberance), magnetické bouře, magnetické anomálie v horninovém prostředí i v prostoru nad ním, srážky s meteority a jinými přírodními kosmickými předměty (planetky, komety),
- posuvy zemských ker tvořících litosféru a s nimi spojená zemětřesení, sopečná aktivita a s ní spojené transfery pevných částic v ovzduší, snižující intenzitu slunečního záření na zemském povrchu, pyroklastické mraky žhavého prachu a přechodné „kyslíkové vakuum“ v atmosféře okolí vulkánů, výskyt radioaktivních rud a radonu v půdě a horninovém prostředí, půdní sesuvy a skalní řícení, průvaly tekutých písků do podzemních prostorů (při těžbách a zakládání staveb),
- dlouhodobé změny klimatu (oteplování, vysoušení půd, pokles podzemních zásob vod, přesun teplotních pásem k severu s důsledky na snížené okysličování a vydatnost povrchových vod, faunu, floru, vč. přesunu jižních - subtropických či tropických nemocí a jejich přenašečů, parazitů, jedovatých druhů pavouků, hmyzu, škorpiónů, dravců ap.),
- krátkodobé klimatické excesy (extrémně vysoké teploty, extrémně nízké teploty, letní bouře s průtrží mračen (přivalovými dešti), údery blesku a jimi způsobované lesní a stepní

požáry, zimní bouře s vánicemi, extrémní rychlosti, síla a prostorové uspořádání proudění vzduchu (orkány, tornáda), písečné bouře, větrná eroze půdy a hornin, silné srážky, extrémně vysoká sněhová pokrývka, laviny, vznik silné jinovatky, námrazy, náledí, prudká oteplení spojená se srážkami, táním sněhu a ledu, řícení ledu z ledovců hor i moří („seraků“), mlha, inverzní zvrstvení atmosféry a bezvětří při vysoké intenzitě emisí a koncentraci imisí v atmosféře ap.),

- povodně, průvaly vod do jeskyní i umělých podzemních prostorů, vodní eroze půdy a hornin, extrémně vysoké vlny na moři, způsobené zemětřeseními a sopečnou činností („tsunami“), extrémně silné vodní víry na moři,
- přemnožení některých, zejména tzv. „škodlivých“ druhů rostlin a živočichů (hmyzu, hlodavců, dravců, šelem konkurujících člověku na vrcholech potravinových řetězců ap.) v podobě „kalamit“, transfer nepůvodních agresivních druhů rostlin a živočichů, vytlačujících původní rostlinná a živočišná společenstva nebo kulturní rostliny a plodiny, genové transmutace virů a jiných mikroorganismů, rostlin a živočichů, vymknuvší se kontrole,
- kombinace předchozích jevů, jejich synergické a kumulativní účinky v čase.

Lidmi (nebo jinými rozumnými bytostmi) způsobená bezpečnostní rizika

- „návštěva“ nebo „útok“ příslušníků mimozemské civilizace na naši planetu,
- „oteplování atmosféry“ a rozkolísání klimatu v důsledku „skleníkového efektu“ emisí znečišťujících látek do ovzduší, zejména CO₂ ze spalovacích procesů, tání ledovců a růst hladiny světových moří, tání horských ledovců a nárůst rizik provalení přírodních valů a morén přírodních vodních akumulací (vysokohorských ples, jezer),
- oslabování stratosférické ochranné ozónové vrstvy v důsledku emisí redukčních činidel a dalších znečišťujících látek do ovzduší z průmyslové i zemědělské výroby i osídlení (čpavek, methan, chlor, fluor ap.),
- masivní úniky velkých množství jedovatých, výbušných, hořlavých, radioaktivních, bakteriologických, kancerogenních, mutagenních, teratogenních nebo jinak nebezpečných látek při průmyslových haváriích či sabotážích, hromadné otravy lidí, živočichů i rostlin látkami rozptýlenými v ovzduší,
- požáry a výbuchy v přírodním i urbánním prostředí,
- záplavy způsobené ztrátou akumulačních schopností krajiny jímat vodu (odlesnění, zornění, zcelování lánů spojené s odstraňováním mezí, remízků, likvidací mokřadů, přírodních bezodtokých akumulací vody („nebesáků“), melioracemi zemědělských pozemků, zatrubňováním, napřimováním a tvrdou, nepropustnou regulací dna a břehů vodních toků, urychlující odtok vody v krajině),
- záplavy způsobené haváriemi (protržením) hrází a přehrad uměle vytvořených vodních akumulací, těžebních a průmyslových odkališť, rozbředáním materiálu špatně založených a zajištěných těžebních odvalů, výsypek, skládek odpadů,
- havárie pozemních nebo podzemních staveb, staveb dopravní a technické infrastruktury, způsobené chybným založením, statickým řešením, použitím nevhodně zvolených nebo nekvalitních stavebních materiálů, vadnými dílčími konstrukcemi, instalacemi, nevhodným nebo nesprávným užíváním a nedostatečnou údržbou či opravami staveb apod., havárie v zásobování energiemi, vodou, odkanalizování a čištění odpadních vod, havárie počítačových sítí a spojovacích systémů,
- havárie dopravních prostředků, způsobené selháním techniky nebo lidí je užívajících,
- epidemie přenosných nemocí,

- obecná a „solistikovaná“ kriminalita, teroristické útoky na obyvatele, osídlení, dopravní, technickou a občanskou infrastrukturu, zdroje a zásoby surovin, energetické zásoby, vodní zdroje a akumulace, průmyslová zařízení a zdroje energie, výrobní a sklady nového a úložiště vyhořelého jaderného paliva,
- ztráta půdní úrodnosti nedostatečným nebo jinak nevhodným hnojením, kontaminací půdy škodlivými látkami, erozí, zamokřením, nevhodným obděláváním (stlačování a zhušťování půdy tlakem zemědělské techniky, vypuzení půdního vzduchu a zánik potřebných mikroorganismů oživujících půdní profil),
- vědomý i nevědomý transfer nepůvodních až exotických druhů virů, mikroorganismů, rostlinných i živočišných druhů, spojený s globalizací výměny zboží, silící dopravou osob a celosvětovým cestovním ruchem, ohrožující životní prostředí a veřejné zdraví,
- obrovský nárůst objemu produkce a přepravy odpadů a jejich nedostatečné a nedůsledné, hygienicky nevhodné až nebezpečné „zneškodňování“, nárůst počtu nedostatečně zabezpečených a „černých“ skládek odpadů, narůstající nelegální manipulace s odpady a objemů jejich transportu přes hranice států, do podzemních prostorů po těžbě, do vodotečí a světových moří,
- rostoucí riziko regionálních i globálních válečných konfliktů o zdroje surovin, energie, vody, půdu vhodnou k produkci potravin, rostoucí riziko použití zbraní hromadného ničení (jaderných, chemických, bakteriologických) s jejich rozšiřováním do nestabilních států a nestátních (stále častěji nadnárodních) zájmových skupin, rostoucí riziko spojené s technickým nebo lidským selháním či úmyslným poškozením samotných zbraní nebo nosičů zbraní hromadného ničení,
- rostoucí riziko pádu umělých kosmických těles, pohybujících se na oběžné dráze kolem země, z nichž některé jsou osazeny jadernými reaktory pro zásobování energií, které s rostoucí velikostí nemusejí bezpečně shořet ve vysokých vrstvách atmosféry,
- toxikománie (vč. kouření a alkoholismu),
- kombinace těchto antropogenních rizik navzájem a také s přírodními riziky, uvedenými v předešlé části.

Ve skutečnosti nelze u mnohých ze jmenovaných rizik říci, zda jsou riziky čistě přírodními nebo čistě antropogenními. Člověk je konec konců součástí přírody, je s ní svázán mnoha materiálovými, energetickými a informačními toky a také obojí druhy bezpečnostních rizik působí při reálných událostech obvykle v nějaké kombinaci - „mixu“ obojích příčin, což obvykle vede k závažnějším důsledkům a větším škodám.

Každý ucelený a funkční bezpečnostní systém veřejné správy by tedy měl z předešlého, možná ještě o další rizika doplněného výčtu, „pokrýt“ pracovními postupy a kompetentními řešiteli prevenci, eliminaci nebo zvládnutí následků všech v té které zemi v úvahu přicházejících rizik a jejich možných, někdy i zdánlivě „bizarních“ kombinací.

V každém dílčím uvedeném riziku pak navíc nalézt co nejvíce konkrétních v úvahu připadajících podmínek a tomu odpovídající odezvy systému, která by neměla zanedbat žádný předem očekávatelný problém a co nejrychleji nacházet řešení pro objevení se problémy nebo jejich kombinace neočekávané.

Porovnáním takto formulované komplexní potřeby „zvládacích struktur“ a jejich kompetencí a téhož u stávajících subjektů (policie, hasičský sbor, zdravotní záchranná služba, protiepidemiologická ochrana a preventivní hygiena, armáda, složky civilní ochrany atd.) pak lze dojít k námětům na doplnění, posílení, zlepšení koordinací postupů a další vývoj bezpečnostního systému na té které úrovni veřejné správy.

Jsem přesvědčen, že tudy by se měly ubírat kroky světového společenství, kontinentálních, státních, regionálních i lokálních orgánů veřejné správy a s využitím principu subsidiarity začít vytvářet globální bezpečnostní systém Země a jejích dílčích ekosystémů.

Zatímco pro pevniny je přihlášení se k odpovědnosti za území jednotlivých států a jejich politická uskupení zjevné, za kosmická rizika, rizika týkající se globálního klimatu a ovzduší a také světových oceánů by měly převzít odpovědnost struktury s globální působností (OSN a její dílčí organizace či agentury).

Martin Říha

5.2 K rozvoji železnic

V roce 2003 skupina autorů z nevládního Sdružení pro rozvoj kolejové dopravy vypracovala pro Ministerstvo životního prostředí ČR poměrně rozsáhlou studii Robeš, M., Zeman, J. a kol.: Strategie rozvoje železniční a s ní související cyklistické dopravy. Jako vedoucí autorského kolektivu v tomto příspěvku bychom chtěli čtenáře seznámit s jejími základními zjištěními.

Předně, proč tak velký důraz klademe na rozvoj železniční dopravy? Jen bude-li železniční, resp. kolejová doprava páteří dopravy v ČR, máme šanci mít bezpečnou, urbanisticky a ekologicky šetrou a efektivní dopravu. Vodní doprava v podmínkách ČR na střeše Evropy nemá naději hrát větší roli, letecká doprava je zajímavá jen na dlouhé vzdálenosti, potrubní jen pro několik důležitých komodit. Silniční doprava má příliš mnoho negativ, aby mohla být efektivním základem dopravy v ČR. O nebezpečnosti silniční dopravy (na obětech nehod v dopravě se podílí dlouhodobě 98-99 %) se toho napsalo již hodně, leč situace se dále spíše zhoršuje a i v motoristicky vyspělých zemích je neúnosná. Občasné tvrzení humanistů o státy tolerovaných jatkách na silnicích není přehnané, byť se vesměs bere jako nutná daň civilizace. Intenzivní silniční doprava silně stresuje. Osobní auta mají velké nároky na prostor, ve větším množství způsobují neustálé zácpy na silnicích a tím i potřebu neustále nákladně rozšiřovat silniční síť a devastovat přírodu i obce, zvláště pak velká města. Kolejová doprava má velmi vysokou přepravní kapacitu. Jen vysoký podíl kolejové dopravy na přepravě osob může úspěšně odvracet neustálé zácpy na silnicích a tlak na další výstavbu silniční sítě, jen vysoký podíl železniční dopravy může odvracet ničení silniční sítě intenzivní kamionovou dopravou.

Nejméně emisí na jednotku výkonu produkuje elektrická doprava. Při zohlednění odhadovaných emisí vzniklých při výrobě elektřiny v ČR v r. 2002 v nákladní dopravě na srovnatelný výkon byla elektrická železnice emisně úspornější u hlavního skleníkového plynu kysličníku uhličitého CO₂ asi 2,3x, u kysličníku uhelnatého CO asi 119x, u těkavých organických látek VOC asi 33x vůči druhé nejlepší vodní dopravě, u tuhých emisí asi 18x a u emisí kysličníků dusíku NO_x asi 12,5x vůči druhé emisně druhé nejšetrnější silniční dopravě. Silniční doprava byla nejšetrnější u emisí kysličníku siřičitého SO₂ – proti elektrické železnici byla šetrnější 2,8x. Měrné emise nákladní silniční a vodní dopravy byly zhruba stejné, byť někteří rejdaři tvrdí, že vodní doprava je emisně 3x či 4x šetrnější než doprava železniční a 9x či 15x než doprava silniční. U polycyklických aromatických uhlovodíků PAH byla elektrická nákladní železnice proti motorovým druhům nákladní dopravy šetrnější dle prvních hrubých odhadů 500-1000x.

V osobní dopravě v r. 2002 mělo nejnižší měrné emise CO, VOC, NO_x, CO₂ metro, druhé byly tramvaje a třetí trolejbusy. Čtvrté nejnižší tyto emise měl elektrický osobní vlak. Proti motorovým druhům osobní dopravy měla u emisí CO, VOC a NO_x triáda metro, tramvaj a trolejbus náskok o 1-2 řády víc. U tuhých emisí a emisí PAH byla nejšetnější letecká doprava, která je neprodukuje vůbec, následována metrem, tramvajemi a trolejbusy. Nejnižší měrné emise SO₂ měla osobní auta, předstihující nejhorší elektrický osobní vlak asi 4,5x. U měrných emisí PAH bylo metro proti IAD šetnější asi 2000x.

Nadměrným dopravním hlukem neobtěžuje jen vodní, trolejbusová, cyklistická a pěší doprava a při ježdění pod zemí též metro. Nejhorší hluk přes nemalý pokrok produkuje letecká a silniční doprava. Střední problémy s hlukem mají vlaky a tramvaje.

Přesto v praxi vítězí silniční doprava nad dopravou železniční a vodní...

Vodní doprava ani při nejnižších tarifech není s to konkurovat, neboť je velmi pomalá a její síť je přírodními podmínkami velmi omezená. V l. 1990-1997 byla železniční doprava intenzivně rozbíjena, od r. 1998 jí ČR škodí aplikací směrnic EU bez vytvoření nezbytných podmínek. Tzv. transformace ji zbavila značné části zakázek, ekonomické podmínky mezi rozhodující silniční a železniční dopravou byly v l. 1995-2002 výrazně nerovné – silniční doprava brala od 21 do 33 mld. Kč/rok více než doprava železniční. V r. 2002 šlo nejméně o 27,2 mld. Kč. Ekonomická část škod na zdraví lidí vlivem nehod zaviněných silniční dopravou činila v r. 2002 v ČR 27,6 mld. Kč, vlivem hluku 10,3 mld. Kč, vlivem emisí běžných škodlivin (bez silně toxických PAH a přízemního ozonu) 17,7 mld. Kč. Dle CDV Brno ekonomická část škod na zdraví lidí vlivem emisí z aut převyšuje ty vlivem nehod, což by znamenalo další zatížení silniční dopravy až o dalších 10 mld. Kč ekonomických škod ze zvýšené nemocnosti a úmrtnosti občanů. Škody vlivem emisí CO₂ ze silniční dopravy činily 4,6 mld. Kč. Jde minimálně o více než 60 mld. Kč/rok 2002 ekonomických škod (u železnice jen 1,5 mld. Kč), které se nekalkulují. Výnos spotřební daně za pohonné hmoty placené silniční dopravou činil jen 42,7 mld. Kč, železniční 1,8 mld. Kč. Tyto podmínky železnici ožebračují, znemožňují jí řádnou péči o tratě a nákup moderních vagonů a lokomotiv. I rozdělování investic do dopravní infrastruktury preferuje silniční dopravu. Cenou výstavby potřebných koridorů (generální opravy základních tratí spojené s mírnou modernizací) je hrubé zanedbávání údržby a oprav většiny ostatních tratí. Několik tratí bylo vyježděno, řadě dalších tratí vyježdění hrozí.

Největší přínos studie

Studie se hodně zabývá skutečností, že stávající železniční tratě jsou až na výjimky vedeny v historických trasách z dob Rakouska před r. 1914. Často mají mnoho oblouků o malých poloměrech či závlaků okolo terénních překážek, které vážně prodlužují jízdní doby vlaků. Některé tratě vedou příliš daleko od sídel. Jiné tratě sídly sice procházejí, ale i osobní vlaky je projíždí, neboť zastávky a stanice jsou též v historických trasách mimo osídlení. Tratě byly vytrasovány a zastávky umístěny podle tehdejších požadavků, kdy tříkilometrová docházka nevadila a nereagovaly na změny osídlení a ekonomických aktivit. Některé tratě stále chybí. Chybí například důležité spojovací tratě, pro některé zajímavé směry železniční dopravy chybí triangly, takže vlaky ztrácí čas nuceným ježděním úvratí, v horším případě se tyto, často i frekventované relace zajišťují autobusy. Několik tratí potřebuje krátká prodloužení k sídlům nebo do sídel, tj. k cestujícím. Na řadě tratí v okolí velkých měst husté příměstské dopravě brání jejich špatný technický stav, absence druhé nebo další koleje, elektrizace, moderního zabezpečovacího zařízení, výhyben na jednokolejkách apod. Tratě jsme rozdělili na:

- a) s vyhovujícím trasováním (mohou vyžadovat odstranění propadu údržby, doplnění chybějících, popř. posunutí špatně umístěných železničních zastávek, elektrizaci, zlepšení

zabezpečovacího zařízení, u jednokolejek občas doplnění výhybnami). Jde o tratě 014, 018, 021, 023, 026, 032, 034, 036, 037, 039, 040, 044, 045, 047, 060, 061, 064, 072, 087, 081, 088, 090, 091, 092, 097, 098, 111, 113, 114, 124, 126, 130, 131, 133, 145, 149, 147, 161, 171, 174, 175, 178, 180, 182, 183, 184, 185, 194, 196, 197, 198, 199, 200, 201, 212, 222, 224, 226, 228, 229, 230, 241, 246, 247, 248, 251, 252, 261, 270, 271, 272, 275, 278, 280, 281, 282, 283, 290, 291, 293, 292, 294, 295, 297, 301, 303, 311, 312, 313, 316, 320, 321, 322, 324, 325, 330, 342, 343, 344 a 346, na tyto tratě navazující přeshraniční úseky a dále přeshraniční tratě Międzyzlesie – Lichkov, Cheb – Schirnding, Cieszyn – Český Těšín a Břeclav – Bernhardstahl.

- b) tratě, které vyžadují dílčí úpravy trasy přeložkami k odstranění neodůvodněných závků nebo přiblížení k sídlům, Jde o tratě 011, 012, 010, 018, 020, 022, 024, 025, 031, 033, 036, 034, 042, 043, 070, 080, 089, 083, 093, 122, 123, 134, 135, 142, 145, 148, 173, 176, 190, 198, 197, 202, 210, 221, 222, 225, 227, 231, 235, 238, 240, 244, 245, 250, 252, 254, 260, 262, 300, 310, 318, 323 a 341,
- c) tratě, které vyžadují zásadní úpravy trasy přeložkami k odstranění neodůvodněných závků nebo přiblížení k sídlům nebo postavení další koleje,
- d) lokální tratě nevhodně trasované příliš daleko od sídel, kde může být efektivní jen doplnění zastávek, ale jejich přeložení blíže k sídlům pravděpodobně nebude efektivní z hlediska počtu získaných cestujících,
- e) tratě, kde byl v minulosti zastaven provoz, ale na kterých je žádoucí provoz obnovit. Jde zejména o některé tratě do zahraničí,
- f) tratě chybějící včetně krátkých spojek za účelem vzniku nových směrů nebo odstranění jízd úvratí,
- g) případné vysokorychlostní tratě (VRT) v trasách maximálně zlepšujících i vnitrostátní spojení. Případná výstavba VRT je ale otázkou vzdálené budoucnosti.

Pokud na pozemcích nutných pro výstavbu přeložek špatně trasovaných či chybějících železničních tratí, dalších kolejí tratí či doplnění výhyben na jednokolejkách není zavedena územní ochrana, je nutné ji urychleně zavést a předejít tak jejich zneprůchodnění živelnou výstavbou. Modernizace úseků tratí v nevyhovujících trasách by se neměla připustit. Projekty příslušných modernizací tratí by měly obsahovat nezbytné přeložky zefektivňující železniční dopravu (odstraňující technicky neodůvodněné oblouky či závleky, přibližující tratě k sídlům, doplnění chybějících zastávek, výhyben apod.). V některých směrech (Praha – Karlovy Vary, Praha – Liberec, Praha – Mělník ad.) železnice prohrává i proto, že spojení po ní je podstatně delší než spojení po silnici. Nemělo by se znovu stát, aby se elektrifikovala trať typu České Budějovice – Horní Dvořiště ve stávající, silně se kroutící trase míjející města Velešín a Kaplici či že se bude elektrifikovat trať typu Kadaň – Karlovy Vary včetně závleku mezi Ostrovem n. O. a Hájkem u Karlových Varů, kde by měla být trať 4 km dlouhou přeložkou souběžnou s dálnicí zkrácena o 2,5 km. Nemělo by se znovu stát, že město jako Mladá Boleslav prosazováním požadavku na mimoúrovňové křížení trati se silnicí zredukuje důležité nádraží město na výhybnu či že se do nádraží Mladá Boleslav hlavní bude investovat 1 mld. Kč, ač by bylo žádoucí jeho nástupiště pro cestující posunout o cca 1 km severněji, blíže k městu.

Efektivnost navrhovaných opatření je diferencovaná

Posilování železniční dopravy na úkor dopravy silniční je za podmínky dostatečně velkých dopravních toků v příslušném směru obvykle společensky efektivní, byť neuvažování externalit kalkulace silně zkresluje. Vyšli jsme z dopravního zdůvodnění, zda v příslušném směru existuje dostatečně velký proud cestujících popř. zboží, který by v něm odůvodňoval železniční dopravu při stávající struktuře osídlení a ekonomiky v území. Efektivnost

jednotlivých navrhovaných opatření je značně rozdílná, což je nutné respektovat při rozhodování o prioritách rozvoje železničních tratí. Orientace na ucelené tahy (koridory) je z hlediska dopravní efektivity oprávněná. Kromě koridoru 1, 2 a 4 s nespornými tratěmi a koridoru 3 s otevřeným pokračováním z Plzně na západ (přikláníme se k výstavbě „2. koleje“ v nové trase ze Stříbra na Bor, Tachov a Planou u ML k zlepšení osobní dopravy na Tachovsku) jde o koridor Praha – Liberec, Přerov – Brno a Praha – Kladno s perspektivním pokračováním na Karlovy Vary. Problém je, že výstavba koridorů se uskutečňuje za cenu hrubého zanedbávání péče o většinu ostatních tratí a že odčerpáváním financí brání uskutečnit jiná citelná zlepšení. Orientační propočty říkají, že vysokou efektivnost má i výstavba:

- 1) důležitých krátkých spojek náchodské, bělské (propojení tratí 030 a 040 v relaci Trutnov – Semily), milovické (zkrácení železnice z Prahy do Mladé Boleslavi o 6 km + zvýšení rychlosti), libické (zkrácení trati 020), litvínovské (propojení tratě do Mostu), křenovické (lehká dráha propojující tratě 300 a 340), malé hulínské (propojení tratí 303 a 330 pro relaci Brno – Zlín) a v případě nestavění dlouhého jabloneckého tunelu (030 – 036) i příchovické (u Turnova), výstavba trianglů v Mladé Boleslavi, Ústí n. O., u Skalice n. Svitavou, v Jihlavě, u Břeclavi (tratě 250 – 330) a ve Starém Městě u UH,
- 2) chybějících zastávek ve městech včetně přesměrování zastavování rychlíků do zastávek v centrech měst – do Ústí n. O. město, Domažlice město, Letovice náměstí (nová), Kadaň sídliště (nová),
- 3) přivedení tratí do center měst a k autobusovým nádražím Dvůr Králové n. L. (vlečku nutno protáhnout o 800 m), Kladno (lehká dráha tramvajového typu zástavbou Kladna kolem autobusového nádraží do Rozdělova), Havířov město (až do Těrlicka), přivedení všech vlaků s lidmi na dolní nádraží Karlovy Vary výstavbou bohatické spojky a tuhnického trianglu, prodloužení trati ke Štítům, do centra Harrachova, Polné, Kouřimi, Hustopečí a Židlochovic
- 4) odstranění úvatí – Náchod (Starkoč), Kutná Hora, Pardubice (chrudimská trať), Turnov, Hrušovany nad Jevišovkou, popř. i Děčín, využití vleček – do průmyslové zóny v bývalém vojenském letišti Žatec, atd.
- 5) kolejí a zastávek podmiňující efektivní fungování integrovaných dopravních systémů velkých měst a aglomerací – zdvoukolejnění tratí Chrudim – Pardubice (včetně medlešické spojky) – Hradec Králové – Jaroměř, Otrokovice – Zlín střed, Vratimov – Frýdlant nad Ostravicí, jednokolejek v Brně, regiotram Nisa na Liberecku, nejméně 20 zastávek v Praze, 5 v Plzni, 5 v Hradci Králové atd.,
- 6) napojení letišť Praha Ruzyně, Ostrava Mošnov a Brno Tuřany na železnici, parametrově vhodné i pro budoucí vysokorychlostní tratě,
- 7) obnovení železničních hraničních přechodů a přeshraniční dopravy na tratích Hevlín – Laa an der Thaya, Slavonice – Waldkirchen, Nové Údolí – Jandelsbrunn, Aš – Selb, Moldava – Holzhau, Dolní Poustevna – Sebnitz, Harrachov Mýtiny – Szklarska Poręba, Královec – Lubawka, Náchod Běloves – Kudowa Zdroj, Mikulovice – Głuchołazy – Jindřichovice ve Slezsku (Polsko odmítá), Chuchelná – Krzanowice Południe. Jiné návrhy na obnovu železničních hraničních přechodů považujeme za dopravně neodůvodněné. Vesměs zde mají rozhodnutí v rukou zahraniční partneři, české koleje končí vesměs těsně u hranic.

Dosavadní odstraňování historicky vzniklých závleků okolo terénních překážek při stavbě koridorů je nedostatečné

Na 1. a 2. koridoru byly dosud postaveny 3 dílčí přeložky. Významné přeložky se staví mezi Č. Třebovou a Zábřehem na M. (zkrácení asi o 1,7 km) a připravují na trati Benešov – Tábor, Ševětín – Nemanice, Ejpovice – Plzeň Doubravka (zkrácení o 2, 4 a 6 km). Některé významné přeložky se ale nerealizují. Od r. 1998 bylo postaveno asi 30 chybějících zastávek. Při konzervativním odhadu Zeman napočítal asi 550 chybějících, popř. špatně umístěných

železničních zastávek. M. Robeš při maximalistickém odhadu napočítal 1285 chybějících a 134 špatně umístěných zastávek + po postavení nových by 222 zastávek zrušil. Samozřejmě, rozhodnout musí především příslušné samosprávy měst a obcí. Výstavba chybějících zastávek probíhá velmi pomalu, byť ve Zlíně, Jablonci n. N. a v údolí Desné tak dosáhli významných zlepšení dopravní obslužnosti.

Nové (výše nejmenované) tratě

- Nové Město nad Metují město – Nové Město n. M. (lehká dráha),
- Police nad Metují město – Police n. M. (lehká dráha),
- Bílá Třemešná – Hostinné (chybějící součást železniční radiály z Hradce Králové do Krkonoš),
- Líšný – Vratislavice u Liberce (tzv. jablonecký tunel, součást moderní železnice mezi Libercem a Prahou přes Jablonec n. N.),
- Rokytnice nad Jizerou – Harrachov město (lehká dráha ve dvou variantách – údolní a s velkým tunelem),
- Vrchlabí – Špindlerův Mlýn (lehká dráha),
- Svoboda nad Úpou – Pec pod Sněžkou (lehká dráha)
- Svoboda nad Úpou – Janské Lázně (lehká dráha),
Pozn.: u všech čtyř tratí do Krkonoš je podmínkou souhlas správy Krkonošského národního parku.
- Mladá Boleslav Michalovice – Bělá pod Bezdězem město (velká přeložka tratě 080),
- Praha Zličín – Praha letiště (provizorní napojení letiště Ruzyně na železniční síť),
- Praha – letiště Ruzyně (součást nových tratí Praha – Karlovy Vary a VRT Praha – Bavorsko a Praha – Sasko),
- Letiště Ruzyně – Kladno – Slaný – Louny – Žatec – Klášterec nad Ohří,
- Cheb – Slapany – Waldsassen – Wiesau (obnova zrušené tratě s dálkovým významem v peážní dopravě),
- Stříbro – Bor – Tachov město – Planá u Mariánských Lázní (přeložka tratě 170 pro osobní dopravu),
- Kremže – Ovesné u Prachatic (o třetinu zkrátí především rekreačně významné železniční spojení Českých Budějovic s Volary a lepší také spojení do Prachatic),
- Loučovice zastávka – Horní Planá (umožní celoroční využití rekreačního potenciálu Lipenské přehrady),
- Praha Radotín – Mníšek pod Brdy město – Dobříš – Příbram (chybějící radiála ku Praze),
- Žďár nad Sázavou – Chotěboř – Golčův Jeníkov (hlavní trať, přeložka tahu Kolín – Brno),
- Přibyslav – Šlapanov (propojení Žďáru n. S. s Jihlavou a provizorní zrychlení dopravy mezi Brnem a Jihlavou),
- Krouna zastávka – Pokřikov (propojení tratě 261 na Hlinsko v Čechách),
- Kouty nad Desnou – Jeseník (radikální zlepšení dopravního napojení Jesenicka na vnitrozemí tunelem pod Červenohorským sedlem),
- Jindřichov ve Slezsku – Zlaté Hory (náhrada peážního úseku přes Polsko, napojení Zlatých Hor na Ostravu),
- Brodek u Přerova – Vrahovice (železniční propojení Přerova s Prostějovem),
- Záhlinice – Hřebavec (zkrácení železničního spojení Zlína s Kroměříží a Brnem u Hulína),
- Bystřice pod Hostýnem – Horní Moštěnice (zkrácení železničního spojení Podhostýnska na Olomouc a Čechy),
- Frýdek Místek – Příbor město (hlavní trať regionálního i dálkového významu),
- Štramberk – Nový Jičín město (hlavní trať regionálního i dálkového významu),

Přestavba železniční sítě na Liberecku

Řada doporučených opatření není nová, některá jsou stará i více než 100 let. Za nejlepší považujeme nápad M. Robeše vést moderní elektrifikovanou dvoukolejnou trať Liberec – Praha k západnímu okraji Jablonce n. N., po té tunelem dlouhým 10 km s podzemní stanicí Jablonec centrum k zastávce Líšný s trianglem, odtud s dílčími přeložkami do Turnova, kde by novou osobní stanicí umístil ke starému silničnímu mostu přes Jizeru. Triangl by odstranil turnovskou dvojúvrať na Hradec Králové. Trať 041 chce modernizovat s několika většími přeložkami Lochenice – Cerekvice n. Bystřicí, Hořice v Podkrkonoší – Ostroměř, Jičín – Libuň Borek pod Troskami (Rovensko pod Troskami si svou velikostí napojení na regionální vlaky zaslouží, ale závlak do Rovenska znamená zdržení až 7 minut). Předpokládá se i elektrizace trati, zdvojnásobení rychlosti rychlíků a zkrácení trati o 8 km (kromě 19 km ušetřených přesměrováním rychlíků Liberec – Hradec Králové ze směru přes Jaroměř). Pokračování železnice z Turnova do Prahy přes Mladou Boleslav, Všejanya a milovickou spojkou do Lysé a Prahy je známé. Rozumný je i záměr nahradit trať Liberec – Rynoltice vedením vlaků z Liberce do Chrastavy (zdvoukolejnění tratě) a postavením nové trati Chrastava – Rynoltice, dále by se napřímilo několik oblouků na trati dál do České Lípy a trať až do Děčína by se elektrizovala. Nové spojení by bylo o 3 km kratší, mělo by menší stoupání a podstatně vyšší rychlosti.

Naopak za nejhorší považujeme záměr vedení radnice Brno odsunout hlavní osobní nádraží o 900 m na jih ze stávající dopravně optimální polohy v centru Brna na uzlu téměř všech brněnských tramvají do dopravně podstatně horší polohy za oficiálně 20, reálně za 28-35 mld. Kč. Kromě vynaložení enormních nákladů by došlo k citelnému snížení využívání železniční dopravy v brněnském regionu a tím i k nárůstu aut a zhoršení životního prostředí. Na místě je rekonstrukce a rozšíření nádraží ve stávající poloze. Prostorové podmínky to umožňují.

Metro a tramvaje...

Jak metro v Praze, tak 7 tramvajových a 13 trolejbusových systémů provozovaných v ČR má vesměs možnosti se dále rozvíjet. Snahy o zrušení trolejbusů před časem v Mariánských Lázních, dnes v Teplicích jsou neodůvodněné. Naopak je na místě budovat další trolejbusové systémy, konkrétně ve Frýdku Místku, v Karlových Varech a v Děčíně. V Děčíně by šlo o obnovu. Jsou známy náměty na zavedení trolejbusů též v Táboře a v Chebu včetně Františkových Lázní. Kromě nesporného přínosu ke zlepšení životního prostředí nelze podceňovat ani městotvorný efekt elektrické MHD, nejen v lázeňských městech.

Problém je, že ne všechny zamýšlené investice jsou dobře trasovány, viz dopravně neodůvodněné a koncepčně nevhodné prodloužení trasy A metra na letiště v Ruzyni či části trasy metra D v souběhu s trasou C (mezi Pankrácí a Hlavním nádražím) a po té blízko tras A a C (úsek Hlavní nádraží – Basilejské náměstí) v Praze.

Tramvaje mají ale i další možnosti, jak naznačuje projekt regiotramu Liberecka či obdobné úvahy na Mostecku. Na místě je obnovit regiotram i v Ostravsko-karvinské aglomeraci na bázi dvousystémové tramvaje, která by mohla být ve městech z důvodů ochrany životního prostředí přijatelnější než vlak, byť si lze představit i čistě vlakové provedení. Ostravsko nabízí pro meziměstskou tramvaj 3 základní směry: Ostrava – Radvanice – Šenov – Havířov, Ostrava – Michálkovice – Petřvald – Havířov a Ostrava – Rychvald – Orlová – Důl Doubrava – Karviná. Měly by mít odbočky do větších sídlišť i vzájemné propojení mimo Ostravu. Vyšší rychlost proti městským tramvajím by mělo umožnit vedení jejich tratí po samostatných tělesech.

Místo závěru

Mnohé oblasti jsou z hlediska koncepce železničních tratí místem pro další diskusi, například oblast mezi Prahou, Kladnem a Berounem. Stejně tak bude potřeba ujasnit, jak koncipovat místní dopravu na některých hlavních mezinárodních tazích, jejichž některé zahraniční obdoby se z kapacitních důvodů používají jen pro dálkovou a spěšnou dopravu s velkými vzdálenostmi mezi zastávkami a obsluha nácestných obcí se děje autobusy, a také je nutno případ od případu dořešit, zda se nevhodně trasované dráhy vyplatí nákladně překládat blíže k obcím.

Martin Robeš, Jan Zeman, 22. 5. 2005

5.3 Dočkáme se konečně dálnice D8 od Lovosic po státní hranici se SRN?

Zastupitelstvo Ústeckého kraje v březnu 2005 znovu projednávalo problematiku umístění trasy dálnice D8 v úseku Lovosice – Řehlovice, vedeném přes České středohoří. Dělo se tak z podnětu některých nevládních ekologických organizací, kritizujících trasu, připravenou projektově a investičně Ředitelstvím silnic a dálnic Praha a obsaženou již v územních plánech velkých územních celků Litoměřicko a Severočeské hnědouhelné pánve z poloviny 90. let minulého století. Kritici nabízejí „dlouhou tunelovou variantu“, která namísto převážně povrchového vedení trasy, s dvěma kratšími tunely o celkové délce kolem 800 m pod hřebenem Českého středohoří, překonává tunelem dlouhým cca 3,4 km nejen hřebenovou partii a I. zónu CHKO, ale téměř celou šíři pohoří od portálu u Vchynice na úbočí Lovoše až nad Trmice u Ústí nad Labem. Slibují si od toho menší negativní dopady na území CHKO České středohoří, zejména na krajinný ráz, menší zábory zemědělské půdy, pozemků určených pro plnění funkcí lesa, nižší narušení stanovišť s výskytem chráněných druhů rostlin, živočichů, menší narušení územního systému ekologické stability krajiny, nižší expozici krajiny, přírody, ale i osídlení a obyvatel hluku a emisím škodlivin z dopravy do ovzduší, omezení dělicího účinku dálnice pro průchodnost krajiny člověkem i ostatními živými organismy („fragmentace krajiny“). Zčásti nepochybně právem. Nezdůrazňují při tom ovšem negativa své varianty, včetně těch na životní prostředí, což vrhá na celou kampaň poněkud zvláštní světlo. Podívejme se tedy na používané argumenty obou sporných stran v širším věcném i v historickém administrativním kontextu.

Ochrana „krajinného rázu“ podle § 12 zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, v dnes platném znění, je kategorie, která vešla do právních předpisů České republiky po roce 1990. Stalo se tak ve snaze vrátit české krajiny kvality, devastované zemědělskou a lesní socialistickou velkovýrobou průmyslového charakteru. Je to kategorie na pomezí ochrany přírody jako takové a ochrany krajiny jako kulturního dědictví. Má svou objektivní složku, danou zejména přírodními podmínkami, zejména horninovým podložím a geomorfologií, půdními typy, na ně vázanými rostlinnými a živočišnými společenstvy, nadmořskou výškou, klimatem a mikroklimatem. Má i svou subjektivní složku, danou nejen tisíciletými lidské kultivace krajiny při jejím využívání až do dneška, ale i rozdílným vnímáním „krásy“ krajiny. Jinak ji vidí přírodovědec, jinak zemědělec a lesník nebo vodohospodář, jinak horník či těžář stavebních surovin, jinak architekt - urbanista. Přitom kulturní krajina je vnímána architektem a územním plánovačem jako hodnotná a krásná tehdy, jsou-li přírodní a antropogenní prvky v ní v harmonii, v určité dynamické rovnováze, kdy uspokojují lidské potřeby, aniž by ochuzovaly přírodní kvality a diverzitu, tedy bohatství krajiny. Není to o „boji“ člověka s přírodou, ale o souznění, porozumění a uvážlivém využití zdrojů, dotváření a kultivace odkazu minulých generací lidí, co dnes chráníme v „chráněných krajinných oblastech“. Technická díla do kulturní krajiny patří. Nebýt lidí s vizí, jako byl Štěpánek Netolický nebo

Jakub Krčín z Jelčan, nebylo by patrně Třeboňsko chráněnou krajinnou oblastí s dnešním charakterem. Technická díla krajinu mohou nenávratně poškodit, ale i obohatit. Některé mostní konstrukce Paola Nerviho, ale i našich projektantů a stavitelů svá prostředí obohatila, nezničila. Vím to nejen jako vystudovaný architekt, ale i jako spoluautor onoho ustanovení § 12 v zákonu o ochraně přírody a krajiny. Vznikal ve šťastné době, kdy jsem na MŽP pracoval jako náměstek ministra, na MŽP byla i kompetence pro územní plánování a stavební řád a také z naší iniciativy se tam toto ustanovení dostalo. Ostatně podobně, jako ustanovení o územních systémech ekologické stability krajiny, jejichž pojetí se rodilo na stolech výzkumníků a projektantů územních plánů ve spolupráci s odborníky na ochranu přírody, nikoliv naopak. Kdo nemá krátkou paměť, ten to ví.

Trasa dálnice D8 má z hlediska vlivu na krajinný ráz jediný skutečně problematický úsek od dnešního ukončení D8 západně od Lovosic (křížení s 1/15) po západním úbočí Lovoše přes obec Vchynice do sedla severně od Lovoše. Aby totiž překonala výškový rozdíl od úpatí do sedla a při tom nepřesáhla maximální povolený sklon stoupání pro komunikaci tohoto typu, musí se její niveleta brzy „vznést“ nad terén a stoupání překonat dlouhou rampou nad rostlým stávajícím terénem. Ta může být nejlevněji technicky pojednána jako mohutný násyp. To by působilo těžce, masivně a tvrdě a omezovalo možnost proudění vzduchu napříč, po svazích Lovoše, takže by se nad ním mohla v inverzích vytvářet i mrazová kotlina. Nebo může být vytvořena jako subtilnější estakáda na podporách. Ta by umožnila lépe zajistit nejen zmíněné provětrávání a proudění větru, ale i mimoúrovňové křížení místní komunikace ve Vchynici, několika polních cest a segmentů ÚSES na svahu Lovoše pod dálnicí a omezilo to onen kritizovaný dělicí efekt v krajině z hlediska průchodnosti. Je to však pochopitelně dražší. Optická subtilnost konstrukce utrpí, budou-li kvůli ochraně proti hluku instalovány vertikální zábrany proti jeho šíření na bocích silničního tělesa. Tomu se patrně nelze vyhnout přinejmenším na přechodu obce Vchynice.

Nástup dálnice D8 do Českého středohoří od jihu však již dnes není žádnou „pastýřskou selankou“. Nejde už dávno o romantickou krajinu předminulého století, kde by se kromě přírodních prvků v obraze krajiny uplatňovala jako antropogenní prvek jen silueta hradu Házmburk u Klapého a drobné zemědělské osídlení uprostřed políček a sadů. Jedná se o území, v němž již po desetiletí „sídlí“ cementárna Čížkovice, průmyslové město Lovosice s významnou chemičkou, potravinářským průmyslem, důležitý železniční dopravní uzel. Kolem křížení dálnice D8 a silnice I/15 se rozrůstá významná průmyslově-skladovací, dopravní a logistická základna bez ohledu na to, že jde o nejcennější zemědělskou půdu vysoké bonity. Tak cenná je to poloha pro podnikatelské aktivity a dopravní infrastruktura tomu musí odpovídat. Trvám na tom, že všude jinde je trasa dálnice vzhledem k niveletě terénu vedena z hlediska krajinného rázu velmi citlivě, včetně přemostění Opárenského údolí. Přiblížením na hranu Labského údolí nad lomy za Prackovicemi se její dělicí účinek v krajině kryje s neoddiskutovatelným dělicím účinkem této přírodní překážky a tak tento úsek nepřispívá ke zmíněné fragmentaci krajiny liniovými stavbami. Stavba mělkými zářezy a násypy v ostatních úsecích někde dokonce napomůže vnést do dosavadních zemědělských monokultur nové prvky ÚSES a větší druhovou rozmanitost rostlin, neboť jejich svahy investor standardně osazuje keři a stromy, jako je tomu v úseku kolem Ohře.

Každý, kdo dotčené území zná a kdo si bez nepřátelského zaujetí a předsudků vůči investorovi prohlédne zákres budoucí dálnice do leteckých snímků terénu, musí uznat, že se podařilo vést trasu od sedla severně od Lovoše až do křižovatky u Řehlovic velmi citlivě i z hlediska typu záborů půdy a narušení ÚSES, i z hlediska možných dopadů na blízké obce a jejich obyvatele. Nermalou zásluhu na tom mělo trpělivé úsilí zpracovatele tehdejšího

územního plánu Litoměřicko, projektantů, investora, zástupců dotčených obcí a také tehdejších pracovníků Správy CHKO České středohoří, kteří přímo při pochůzkách v terénu vysvětlovali, co a jak je třeba ochránit. Trasa zakotvená v územních plánech byla posouzena v procesu SEA a vybírána z více variant. Byl jsem při tom. Tehdy byla vybrána dnes připravená trasa s dvěma kratšími tunely jako kompromis mezi velmi protichůdnými požadavky environmentálními, ekonomickými a dopravně bezpečnostními. Dodnes jsem přesvědčen, že odpovědně a dobře. Pracoval jsem tehdy jako náměstek ředitele Terplanu a. s. a práce na obou územních plánech jako Severočech bedlivě sledoval. Proto vím, že ve hře byla na začátku prací na vyhodnocení SEA i „dlouhá tunelová trasa“ obdobná té dnešní konkurenční. Z širšího výběru variant ji pro vyhodnocení SEA vyřadilo MŽP(!), proto nebyla nakonec hodnocena na úrovni posledních tří. Kde byli tehdy dnešní oponenti? Jak to, že neuplatnili své námitky tenkrát, v letech 1993-94? Tehdy se měly odehrávat dnešní spory o trasu, ne teď, kdy už jsou v dobré víře zpracovány projekty za miliony a kdy lidé žijící podél staré silnice I/8 čekají (zejména po vstupu ČR do EU a zvýšení zátěže až o 80%) na dálnici jako na smilování, aby mohli ve svých obcích vůbec žít! Hodnocení EIA záměru ŘSD na sporný úsek přes České středohoří proběhlo na MŽP v roce 1996 kladně. Výjimku z ochranných podmínek CHKO České středohoří vydal ministr Kužvart v roce 2001. Vydával ji nerad, se „skřípáním zubů“. Uznal ale, že po 7 letech od schválení územního plánu s požehnáním MŽP ve vládě ČR a 5 let po vydání kladných stanovisek MŽP v procesu EIA (za ministrů Bendy a Skalického) už je další blokování připraveného kladného rozhodnutí s desítkami podmínek pro investora neúnosné. Mezitím na základě schválených územních plánů nevznikla jen projektová dokumentace na dálnici, ale mnozí podnikatelé a občané na jejich základě investovali do pozemků a přípravy nejrůznějších dalších záměrů spoustu prostředků v dobré víře, že se stavba dálnice uskuteční tak, jak byla zakotvena v územních plánech. Ti všichni by mohli stát žalovat za zmařené investice o náhradu škody, kdyby se nakonec realizovala dlouhá tunelová trasa dle dnešních požadavků některých environmentalistů.

Je s podivem, že prosazovatelé dlouhého tunelu jsou si tak jistí tím, že jde o lepší řešení v celkových environmentálních důsledcích a v působení na České středohoří, než oficiální varianta zakotvená v územních plánech, když žádné nezaujaté porovnání jejích negativních důsledků na životní prostředí a veřejné zdraví oproti oficiální variantě nikdy nebylo provedeno. Zdá se, že měří investorům a orgánům veřejné správy na jedné straně a sami sobě na straně druhé jiným metrem. Tak se alespoň na některé nesporné negativní důsledky na životní prostředí a na veřejné zdraví podívejme společně pro obě varianty:

Horninové prostředí a podzemní vody

Téměř 3,5 km dlouhý tunel včetně nezbytných úprav okolí obou jeho portálů, pomocných chodeb a větracích šachet představuje minimálně 500 000 m³ vyrubané horniny, zatímco u 2 krátkých poměrně vysoko umístěných tunelů o celkové délce cca 800 m je to jen cca 101 000 m³. Jedná se o cennou stavební surovinu (čedič nebo znělec, tvořící hlavní povrchovou masu Českého středohoří), bez problémů s dalším využitím přímo na stavbě nebo s odbytem jinam. U dlouhého nízko umístěného tunelu podle návrhu environmentalistů a jejich geologa by to však v požadované hloubce byl převážně pískovec! Pokud je tomu skutečně tak, je to sice měkčí a snáze těžitelná hornina, ale s velmi omezenou využitelností jak na stavbě v Českém středohoří, tak i jinde. Uložit podobný objem „cizorodé“ horniny v Českém středohoří nepřichází v tomto chráněném území v úvahu a muselo by se tedy někam odvézt. Kam? Do vnitřních výsypek severočeských povrchových dolů? To jsou desítky kilometrů. Na ornou půdu Polabí a Poohří pod Českým středohořím nebo na rozdrčení v pískovnách na

Roudnicku? Jsou to mimochodem statisíce nákladních aut nebo tisíce železničních vagonů, které hlučí, práší atd., o emisích z motorů nemluvě. A což teprve náklady!

Vyražením profilu dálnice v této hloubce a v této hornině by vznikl báječný kolektor pro sběr a odvádění i těch chudých zásob puklinných vod z vyvělin vyšších vrstev do odvodňovacího systému tunelu a do vodotečí – přítoků Labe z levé strany. Některé obce v blízkosti tunelu by asi přišly o vodu ve studních a jiných vodních zdrojích, zaklesly by hladiny spodní vody všude, kde by se projevil vliv tunelu, což by se patrně projevilo i na vegetaci, včetně hluboce kořenících listnatých dřevin. Přejeme si to právě v CHKO? Krátké tunely, vedené mnohem výše, v prakticky nepropustných horninách ve variantě ŘSD, tuto nectnost samozřejmě nemají.

Není tajemstvím, že v dopravním proudu na dálnici D8 a stávající silnici I/8 přes České středohoří tvoří velkou část nákladů chemikálie, včetně nebezpečných látek. Je to způsobeno tím, že spojuje významná střediska chemické výroby u nás i v Německu, jako Kralupy n. Vlt., Velvary, Nelahozeves, Štětí, Hněvice, Roudnici n. L., Lovosice, Ústí n. L., Velvěty u Teplíc a další až po Drážďany a dále do Německa. Havárie takových kamionů bývají nebezpečné – o tom by mohli vyprávět lidé z Velemína, Bořislavi, Bystřan, Dubí a dalších míst na trase. Havárie takového kamionu v dlouhém tunelu je potencionálně nebezpečná dvojnásob, jak jsme se mohli přesvědčit v tunelu pod Mont Blancem před pár lety. A to se tam původně vzňal pouze náklad margarínu! Havárie v krátkém tunelu s malými vzdálenostmi portálů a v nepropustné hornině dává daleko lepší předpoklady pro snížení možných škod a zvládnutí následků než v dlouhém tunelu vedeném v propustné hornině i z hlediska kontaminace horninového prostředí a podzemních vod. A že se něco takového dříve nebo později stane, to je na této trase jen otázka času a počtu pravděpodobnosti. Já bych nechtěl být v kůži toho, kdo by pak byl viněn z následků, a to ne jen na zdraví a životy, ale i environmentálních. Můžeme sice apelovat tisíckrát na to, aby se pro přepravu nebezpečných látek používala raději bezpečnější železnice; realita nás usvědčí, že ani zákaz průjezdu takových nákladů tunelem by tato rizika nevyloučil, nehledě na to, že by zvýšil riziko na delších objízdných trasách.

Ovzduší a mikroklíma

Je nepochybné, že vedení dálnice na terénu, byť i občas v otevřeném zářezu, nebo nad terénem, poskytuje daleko lepší předpoklady pro rozptyl škodlivin v ovzduší, pocházejících ze spalovacího procesu v motorech, z otěru brzdového a spojkového obložení, pneumatik, ale i sekundární prašnosti, než vedení v tunelu. Proto dva kratší tunely vytvářejí pro rozptyl lepší podmínky, než jeden dlouhý zhruba čtyřikrát tolik, než je součet délek oněch krátkých. Ba co více – krátké tunely jsou samy o sobě snáze větrány pohybem vozidel, která působí zčásti jako píсты v jejich válcích, díky blízkosti portálů a také díky podélnému sklonu a „komínovému efektu“ v nich. Dlouhý tunel s prakticky vodorovnou niveletou vozovek vyžaduje však poměrně energeticky náročné trvalé nucené větrání, přičemž není reálné pouze odvětrání do portálů, ale bude muset být proraženo několik větracích šachet na povrch, osazených trvale běžícími dmychadly. V případě úniku škodlivin při poruchách těsnosti cisteren, požáru apod. budou muset tyto prostředky fungovat s ještě daleko vyšší kapacitou, nemá-li dojít k usmrcení všech, kdo v tunelu budou muset zastavit a ztratí vědomí či orientaci, jako se to přihodilo pod Mont Blancem nebo v tunelu lanovky na Kaprun v Rakousku. Podstatně náročnější na spotřebu bude v dlouhém tunelu i trvale nutné umělé osvětlení, nouzové osvětlení, nouzová telefonní síť. Výduchy odvětrání na povrchu budou na rozdíl od průběžně rozptylovaných emisí na otevřené dálnici soustřeďovat emise ve značné koncentraci do míst na povrchu. Pokud nebudou tyto komíny vyústěny vysoko nad zemí a nad vegetací, budou výraznými bodovými zdroji znečištění ovzduší s dopady na okolí v okruhu desítek, ne-

li stovek metrů. Budou-li ale vysoké, budou se uplatňovat rušivě na panorámatech a narušovat krajinný ráz. Nikoliv na okraji CHKO a na styku s urbanizovaným prostředím jako zmíněná „rampa“ u Vchynice, ale v jádrovém území CHKO včetně I. zóny na hřebenové zalesněné partii. Ani jedno není pro CHKO České středohoří dobré.

Varianta s dlouhým tunelem mimo jiné likviduje i možnost napojení některých místních silnic v Českém středohoří na dálnici v místech křížení. Důsledkem by bylo, že u varianty s dlouhým hlubokým tunelem by museli lidé z obcí nad tunelem k dosažení dálnice jet po starých silnicích mnohem dále k nejbližším mimoúrovňovým dálničním křižovatkám, než u varianty převážně povrchové a napojení umožňující. Museli by až za vzdálené portály tunelu, se všemi důsledky na expozici okolní zástavby obcí i krajiny hluku a emisím z těchto kilometrů „navíc“. Tentýž problém diskvalifikuje nápady, rovněž uplatňované některými kritiky řešení ŘSD, jako je obejití CHKO České středohoří po západním okraji. Nikdo nebude jezdit do Ústí n. L. nebo do Drážďan o 40 km déle, než musí, takže zvýšená zátěž by zůstala na stávajících komunikacích I/8 anebo v Labské špatně větrané kotlině na I/30, i kdyby se ŘSD podařilo k tak absurdní investici nějak přinutit. Navíc souběh části zátěže z takto odkloněné trasy se silnicí I/13, v další špatně větrané kotlině mezi Krušnými horami a Českým středohořím a na jeho návětrné straně, s průjezdy Bílinou a po okraji lázeňských Teplic, je z hlediska ochrany životního prostředí a veřejného zdraví daleko nepřijatelnější, než nejkratší ekonomicky dostupná trasa přes ně, jakou je dálnice D8 připravená orgány veřejné správy a ŘSD.

Biota

Reakce některých publicistů na pokácení několika jeřábů českých v místě budoucího portálu tunelu na trase připravované ŘSD bohužel před čtenáři a posluchači zatajila, že investorovi bylo v podmínkách MŽP pro udělení výjimky pro průchod dálnice přes CHKO uloženo vysázet z výpěstků ve vhodných lokalitách podstatně více jedinců tohoto vzácného autochtonního druhu dřevin, než kolik jich muselo být odstraněno. Je naivní se domnívat, že kvůli 5 stromům, které nejsou zdaleka posledními v tomto území, se bude měnit projekt za miliony a investor i úřady dopustí korekci dopravně optimální stopy průchodu územím CHKO. Nepochybuji, že investor tuto podmínku splní a jedinců chráněného druhu tak v území nejen neubude, ale přibude.

Pro ochranu biotických prvků CHKO by samozřejmě dlouhá tunelová trasa byla až na již zmíněnou výhradu k větrání šetrnější, zejména už prostým faktem podstatně menšího záboru povrchu terénu na trase. Ke cti projektantů územních plánů i najatých investorem však je nutno současně dodat, že jejich trasa je v maximální možné míře vedena mimo les i prvky ÚSES, převážně po polích, loukách a někde i starých sádkách, územím narušeným těžbou kamene apod. Může tak paradoxně přispět i ke zvýšení biodiverzity a ekologické stability krajiny obohacením devastovaných nebo dosud monokulturně využívaných pozemků o další rostlinné druhy a refugia živočichů.

Dlouhý tunel je nepochybně přínosem eliminací dělicího účinku takovéto liniové stavby v krajině v obrovské šíři. Dva kratší tunely na vyprojektované dálnici D8 v hřebenové partii nejcennější I. zóny CHKO však plní stejnou úlohu v dostatečné šíři cca 800 m a v kombinaci s estakádou u Vchynice, několika mosty včetně mostu přes Opárenské údolí a s četnými dohodnutými dalšími propustky a průchody dálničním tělesem pro přechod lidí i zvířete tvoří ve skutečnosti tak příčně nepropustnou bariéru, jak tvrdí její odpůrci. Jak již bylo řečeno výše, nevyžaduje schválená varianta s kratšími tunely navíc zábor půdy pro uložení 0,5 mil m³ rubaniny z tunelu někde mimo CHKO. To je pro představu takové množství materiálu, které by bylo možno teoreticky uložit na plochu 200x200 m (4 ha) do jehlanu o výšce 37,5 m nebo

hranolu o výšce 12,5 m. Prakticky však mnohem větší, protože rozvolněním vyrubaný materiál objem logicky mnohem zvětší oproti konzistentní hornině před rozrušením. To je bezpochyby problém, se kterým si odpůrci trasy ŘSD a příznivci dlouhého tunelu zatím nelámali hlavu. Stejně jako způsobem dopravy takového množství a jejích důsledků na životní prostředí a lidské zdraví. Ale měli by, protože to je nesporný negativní důsledek té jejich varianty, který zamlčují, který ale musí být brán v úvahu při objektivním posuzování. Již jsem zmínil v kapitole o horninovém prostředí a podzemních vodách, že lze očekávat při „melioračním účinku“ hlubokého tunelu v propustném podloží i zaklesnutí hladiny podpovrchových vod a nebezpečí podesychnání zemědělské i lesní půdy, se všemi důsledky pro stávající skladbu rostlin vegetačního krytu. Patrně by se vlivem změny stanovištních podmínek, v rozporu se zájmy ochrany přírody a krajiny, musela začít měnit i skladba rostlin na takto postižených stanovištích a na ně vázaných živočišných druhů nebo zajistit dalšími investicemi náhradní zavlažování. Rozsah tohoto ovlivnění a náročnost kompenzačních opatření nelze předem odhadnout, ale jeho předpoklad je reálný.

Ekonomie a časový průběh výstavby

I když se MŽP a environmentální nevládní hnutí deklarují jako hlavní garanti „dlouhodobé udržitelnosti vývoje“ se všemi třemi pilíři – ekonomickým, sociálním a environmentálním, ve skutečnosti ekonomický a sociální pilíř a také dopady na veřejné zdraví doposud většinou ignorují s vysvětlením, že „na to jsou tady zase jiné orgány a jiné zájmové skupiny“. Jen tak lze vysvětlit, že v pořadu „Nedej se“ v televizi sedí zástupci ekologických subjektů a zástupci krajské a obecních samospráv proti sobě jako protivníci. Volení zástupci kraje a obcí na trase stávající silnice I/8 prosazují dokončení dálnice D8 v trase dle územních plánů a investorské přípravy ŘSD, ekologové prosazují svou, projektově a environmentálně neprověřenou vizi a používají polopravdy, účelové lži a předsudky k diskreditaci orgánů veřejné správy. Neštítí se účelově zredukovat podklady pro ombudsmana a uvést ho tak v omyl a pak používat jeho zkeslené stanovisko jako kladivo na všechny, kdo se nechtějí podvolit jejich názoru. Nechápu, že řešení připravené ŘSD a jejich projektanty je na konci mnohaletého úporného hledání kompromisů mezi desítkami různých zájmů, po desítkách let jednání s nejrůznějšími reprezentacemi, jak se měnila politická i hospodářská situace a funkční období i složení orgánů, ale s týmiž lidmi, žijícími v tomto území. Do jejich výsledku nelze jen tak kopnout, i když není ze žádného dílčího pohledu, včetně ochrany přírody a krajiny, ideální. Je to kompromis mezi tak protichůdnými požadavky, že nemůže zcela vyhovovat nikomu, ale výsledek je přesto mnohem lepší, než ponechat současný stav a nedělat nic. Dokonce lepší, než v nereálné naději stále hledat jakési lepší řešení metodou „pokus – omyl“, utrácet další miliony za projekty a jejich EIA. S odklady se i návrat k již připravenému řešení prodražuje na nákladech, nemluvě o škodách působených ponecháváním stávajícího neúnosného stavu pro obyvatele i přírodu CHKO. Znamená to celou tu dobu nechat obyvatele, přírodu i dopravce trápit se v „nulové variantě“, neboť odkládat řešení je pro všechny stejně neúnosné, jako nedělat vůbec nic. Návrhy na dodatečně vkládané investice do stávající trasy I/8 pro zvýšení bezpečnosti a snížení negativních vlivů v obcích jsou vyvolané právě obstrukcemi a odklady zásadního řešení, kterým je jen výstavba a zprovoznění dálnice. Nic jiného tu nepomůže a jsou to, i když to zní cynicky, jen další „vyhozené peníze“, které by se nemusely vynaložit, kdyby nebyla odkládána výstavba dálnice.

Závěr

Porovnáme-li přínosy a zápory obou variant z hlediska vlivů na životní prostředí a veřejné zdraví, nevychází dlouhá tunelová varianta příznivěji. Dílčí výhody v některých sledovaných aspektech, jako je kratší trasa s menším převýšením, nižší energetickou náročností, nižší

spotřebou paliva a tím i s menší produkcí celkového objemu škodlivin do ovzduší přímo v trase jsou „znehodnocovány“ výše popsanými nevýhodami. Z hlediska investiční náročnosti lze rozdíl v nákladech vyčíslit v miliardách korun v neprospěch dlouhé tunelové trasy. Jde o peníze z veřejných rozpočtů, kde jich není nikdy dost. Z hlediska časových souvislostí lze rozdíl v termínu dokončení odhadnout na 3 – 5 let, bez záruky, že se nenajdou další odpůrci anebo jiné komplikace při přípravě zatím neprovozeného alternativního řešení.

Pokud tedy rozhodla Rada nebo zastupitelstvo Ústeckého kraje ve prospěch investorem připraveného řešení, udělala jediný možný a rozumný krok ke skončení tohoto absurdního dramatu, trvajícího (včetně územně plánovací přípravy) téměř 40 let.

Těším se na dobu, kdy ombudsman a soudy v České republice nebudou podléhat populistickým kampaním, budou důsledně trvat na předložení a posouzení všech relevantních podkladů, věcných i právních argumentů. Kdy orgány veřejné správy obnoví svou paměť, zdecimovanou v posledních letech neuvěřitelnou fluktuací pracovníků, a budou držet v souladu s věcnou pravdou jednou vydaná stanoviska. Kdy nebude možné vracet věci stále znovu na začátek. Kdy skončí stav správy věcí veřejných, v němž menšina může vnucovat svůj názor většině a demokraticky zvoleným orgánům, namísto skutečné zastupitelské demokracie. Pak se snad i environmentální hnutí naučí argumentovat se znalostí území a vztahů v něm. Nikoliv se chytat formálních nedostatků, neměnicích podstatu řešených věcných problémů, a na nich úspěšně s pomocí právníků sabotovat veřejně prospěšné stavby celá léta, aniž by je někdo hnal k odpovědnosti, k úhradě vzniklých nákladů a způsobených škod.

Doufal jsem, že se vstupem ČR do EU to půjde rychleji. Ale snad alespoň té dálnice až na státní hranici se ještě dočkám. Myslíte, že ne?

Ing. arch. Martin Říha, autorizovaný architekt, pamětník historie dálnice D8

5.4 Krajina je náš dům.

Zvolna stoupáme po modré turistické značce od Holan k zalesněné Vlhošti. Krajem pod horou, jak to tu nazval Miloš Urban, autor zelené utopie Hastrman, která se na Holansku odehrává. *„Krajina ztratila své dominanty i své propasti, zploštila se – stejně jako duše lidí, kteří v ní a z ní – žijí...země řve bolestí...“*, charakterizuje nemilosrdně.

Stoupáme mokrou trávou v bezsněhé zimě, na tichém kraji leží melancholická mlha. Je ono rozpačité mezidobí mezi Božím hodem a Silvestrem, pro leckoho už Vánoce skončily, ale my je tu stále cítíme všude kolem sebe. Sváteční naladění v nás bojuje s obavami. Již jsme u staré hájovny pod kopcem, už nás vítá náš přítel, který nás pozval na sváteční posezení – a abychom na vlastní oči spatřili, co on musí snášet dnes a denně. Ulevilo se mi. Náš známý lituje té mlhy zakrývající výhled, ale já jsem rád. Jako na dlani odtud bývá vidět umírající Maršovický vrch, a já ten pohled snáším čím dál hůře. Cestou po silnici od Dubé k Jestřebí se už neodvážím nad Chlumem podívat směrem ke vsi. Tady je ten pohled stejně hrozný, jihozápadní svah kopce připomíná trosky velkého domu po přímém zásahu bomby, trosky tekoucí do údolí v lavině kamene. Trosky čnicí žalobně do okolí, bezmocné jako bochník chleba na opuštěné silnici, rozšlápnutý okovanou botou přežraného žoldnéře. Na kopec se nedívám, ale pozoruju tváře spolucestujících v autobuse. Což místní, ti už ani nevnímají, nevidí, v tom má Urban pravdu. Ale cizí málokdy dokáží zcela potlačit leknutí, třebaže se

projeví jen na zlomek vteřiny, výrazem očí, ztuhnutím obličeje, pauzou uprostřed slova. Pak zvítězí disciplína, cepovaná v nás od dětství: ano, jistě, ale nedá se nic dělat, ten kámen přece potřebujeme...

Nedivím se zoufalství našeho přítele a jeho úžasu. Opravdu to tu nikomu nevadí? Nikdo proti tomu nic neudělá? Pohled z okna mého českolipského bytu není na tu vzdálenost zdaleka tak drastický, a přece se nerad dívám jižním směrem. „Vám ten pohled nevadí, pane magistře?“, ptával jsem se s nadějí v hlase bývalého vedoucího odboru životního prostředí bývalého okresního úřadu v České Lípě. Ze své podkrovní kanceláře mohl vidět pomalu každý větší kus odstřelované skály. Jen se vždy pousmál a pokrčil rameny. Věděl moc dobře, že těžařská firma Wimpey-Severokámen (dnes Tarmac) měla povolení pouze k těžbě starohorních načervenalých keratofyrů na úpatí kopce u Podolce, v lomu uměřené velikosti, skrytém za stromy a vcelku dobře zapadajícím do krajiny. Jenže tenhle kámen nebyl tak kvalitní a v takovém, množství, jak těžař na základě nedobře provedeného geologického průzkumu předpokládal. Bez skrupulí využil porevolučních zmatků a přesunul se na vrchol kopce, kde na povrch vychází ložisko třetihorního fonolitu, suroviny mnohem kvalitnější a samozřejmě obchodně zajímavější. Úřady tuhle nezákonnou operaci dodatečně posvětily a zpečetily osud kopce. Nevím, do jaké míry hrál roli fakt, že jedním z akcionářů firmy byl i ředitel obvodního báňského úřadu. V roce 1994 ještě na chvíli svitla naděje na záchranu Maršovického vrchu, když byl podán návrh na vyhlášení jeho vrcholu za chráněnou přírodní památku. Ten ale úřady poměrně rychle smetly se stolu na základě protestu těžaře...

Nikdy v historii jsme se co do statků vezdejších neměli tak dobře. Až se za to ti citlivější z nás stydí. Uplácíme své svědomí, tu pošleme nějakou korunu na vichřící zničené slovenské Tatry, tam obětím hrozná přírodní katastrofy v jihovýchodní Asii. Ale ani tak drastické jevy nás nepřimějí k zamyšlení. Je to tak samozřejmé, že žijeme na jakémsi pomyslném ostrově klidu a hojnosti, daleko od ničivých zemětřesení, od gigantických mořských vln pohřbívajících ne tak šťastné ostrovy na dno mořské? Daleko od aktivní sopečné činnosti? U nás utichla už před milióny let a zanechala nám tu krajinu tak líbeznou, že si ji ani nezasloužíme. Krajina Českého středohoří a Máchova kraje jako její východní výspy. Myslil bych, že za to budeme denně děkovat osudu. Vždyť pro naše předky, nepoměrně chudobnější a nepoměrně namáhavěji dobývající svůj vezdejší chléb, to bylo samozřejmé. I oni si museli z nezbytnosti leccos brát ze své krajiny. Také oni z ní od pradávna těžili kámen. A třebaže by jim to v jejich bídě a potřebnosti sotvakdo mohl vyčítat, neničili šmahem, jak je zvykem dnes. Nedotěžili třeba čedič na Práchni u Kamenického Šenova do posledního zbytečku, a jen díky nim zůstal zachován světoznámý skalní útvar Varhan. Jistě by dokázali najít nějaký neoddiskutovatelný ekonomický důvod, proč to udělat, ale stud a vědomí, že život nestojí a nepadá jen vyrovnaným ekonomickým rozpočtem, jim takto argumentovat nedovolily. A stavěly se tehdy stavby velikostí dobře srovnatelné s těmi dnešními. Co kamene se jen spotřebovalo při mohutné výstavbě železnic! Ale míváte-li dnes třeba Skalický vrch u stejnojmenné obce na Novoborsku a nevíte-li o tom, nepoznáte, že se odtud odvezly stovky a stovky tun pískovce. Těžil se totiž důlním způsobem a vzhled krajiny nepoznamenal ani v nejmenším. A nejen tady. Tento způsob těžby byl dosti obvyklý třeba v Podkrkonoší, kde si jím přivydělávali tamní zemědělci. Kdyby kámen těžili z povrchu, zničili by si nevelká políčka, základ své obživy.

Jistě se dá namítnout, že někdejší lamači s ručním náradím a snad s nějakou tou hrstkou střelného prachu, později s dynamitovou patronou, nemohli nechat v krajině takové stopy a rány jako dnešní velkolomy s jejich komorovými a dokonce clonovými odstřely, s jejich velkorypadly, bagry a buldozery. A stejně tak s koňskými (častěji s kravskými) potahy mohli

odvést nepoměrně méně vytěžené suroviny a na mnohem kratší vzdálenost než dnes velkokapacitními kamióny po čím dál hustší síti dálnkových silnic. A že tedy rozdíl v přístupu jedněch a druhých není ani tak ve větším či menším citu pro to, co krajina ještě unese, nýbrž v jejich neporovnatelných technických možnostech. Nevím. Učebnice historie nás monotónně přesvědčují, že rozvoj techniky a používání dalších a dalších strojů jsou motivovány především snahou ulehčit lidem život a zbavit je těžké fyzické námahy. Na tom je jistě mnoho pravdy. Ale rovněž je pravda, že nám stroje a technika umožnily ohromnou nadspotřebu a přímo nás podněcují k plýtvání. Někdejšímu lamači ani nenapadlo nalámat více kamene, než nezbytně potřeboval a spotřeboval. Ti dnešní ho skladují na ohromných deponiích a čekají, až cena stoupne. A za hranicemi z něho pomalu rostou celé hory. Naši sousedí by byli hloupí, kdyby si ničili svou vlastní krajinu, když mi ji tu naši prodáváme vzhledem k následkům skoro zadarmo...

Romantický básník, tak spojovaný s tímto krajem, že dnes ten už dnes zcela samozřejmě nese jeho jméno, by jej těžko poznal. Z Kamenického vrchu, Lipky, Tachova už zbyly jen trosky, Maršovický vrch je tomu stavu blízko. To, co napsal Miloš Urban o zploštělé krajině a zploštělých duších, je trpká pravda, a ten název by možná Mácha ocenil jako poměrně zdařilý pokus o černý humor. Mizí její romantické kouzlo, vytratilo se poznenáhlu, nedlouho po jejích někdejších obyvatelích. Nově příšlí, vytržení z úplně jiných kořenů a někteří vůbec bez nich, tu vzájemnou sounáležitost už většinou necítí. Z poklidu duševní dřimoty je daleko spíše vytrhne nově otevřený supermarket v Doksech než žalující trosky Tachova nad nimi.

Snad abych nekončil tak depresivně, přece jen se zdá za obzorem blýskat na lepší časy. Na začátku loňského roku se spojeným občanským iniciativám, výjimečně podpořeným i oficiálními správními orgány, podařilo odrazit útok Severočeské energetiky Děčín na krajinu Lužických hor, již se chtěly prokácet s nadzemním vedením vysokého napětí, a v září pak nabyl právní moci rozsudek Městského soudu v Praze, jímž se ruší povolení k těžbě na Tlustci. Tenhle kopec je sice až kdesi na konci Máchova kraje, snad blíže k Liberci než k Českolipsku, ale patří k němu stejně jako nedaleké Ralsko. Nejnovější historie tohoto kopce u Jablonného v Podještědí jako by potvrzovala, co už tu bylo řečeno. Záleží na lidech, zda chtějí a dokáží chránit svou krajinu. Je to boj těžký, úmorný, léta se vlekoucí, a nikdy není jisto, zda vítězství je konečné - ani v případě Tlustce není všechno vyhráno. Je to jen jedna vítězná bitva pokračující války, i když bitva významná. A nutno poctivě přiznat, že tento kopec měl velké štěstí na dnes už dokonce mezinárodní proslulost, což mohlo být pro jeho dosavadní úspěšnou obranu velmi významné.

Blýskáním na lepší časy není jen to vítězství. Stejně významné je, že ty desítky, možná stovky obětavých, kteří bojovali za Tlustec, ti, kteří se dnes odhodlávají zachránit, co se ještě dá, z Maršovického vrchu, ale i mnozí další, kteří zachraňují opomíjené drobné památky v krajině, kteří chrání zbytečně ničenou zeleň nebo své obce před nebezpečnými výrobami či skládkami chemikálií, to už nejsou pouzí příšelci, byť mnozí se v tomto kraji nenarodili. Pocítily, že domov není jen dům, byt, natož auto, kterým se někteří v krajině pohybují jako kosmonauti mezi dvěma obydlenými ostrovy, jako v temném, pustém, cizím, nepřátelském mezihvězdném prostoru, ze kterého na ně padá strach, v němž se chtějí zdržovat co možná nejméně a který využívají nanejvýš jako velkou černou odpadní jámu na to, což nechtějí nebo nepotřebují. Pocítily, že jejich domem je celá ta krajina a že slušný člověk svůj dům nešpiní a neničí. A vědí, že jejich povinností je také postavit se těm, kteří to nejsou schopni nebo ochotni pochopit. Už jsou tu doma.

Miroslav Hudec, Česká Lípa, 9.1.2005

5.5 Několik poznámek komeňiánské filosofie ke knize Fritjofa Capry *Tkáň života*

Knihá Fritjofa Capry *Tkáň života, nová syntéza mysli a hmoty* - je jednou z nejvýznamějšich knih, které byly k problematice ekologie napsány. To proto, že nás učí nově myslet, tak jak budou zcela běžně myslet naši potomci. Výsledky bádání Fritjofa Capry, ať je uveřejnil v knize Tao fyziky, Bod obratu, nebo Tkáň života, jsou takřka okamžitě zahrnovány do komeňiánské filosofie, nebo závěry komeňiánské filosofie potvrzují. Tam, kde se některé problematice F.Capra věnuje méně, je schopna komeňiánská filosofie provést doplnění. Knihu Tkáň života, v souladu s autorovým záměrem proto komeňiánská filosofie chápe jako osnovu, na kterou je možné navázat. Myšlenky v textu jednotlivých kapitol jsou proto doprovázeny poznámkami komeňiánské filosofie a vytváří se tak do značné míry souvislý text ekologického myšlení.

1.kapitola - Hlubinná ekologie - nové paradigma

V textu:

Společenské **paradigma** - definuje autor jako soustavu představ, hodnot, způsobů vnímání a praktik, sdílených určitou komunitou, která pak vede ke zvláštnímu způsobu vnímání reality. Komunita se na základě této vize organizuje.

Paradigma, které nyní ustupuje, ovládalo naši kulturu po několik staletí, během nichž utvářelo moderní západní společnost a významně ovlivnilo ostatní svět. Toto staré paradigma sestává z množství zakořeněných ideí a hodnot, k nimž patří představa vesmíru jako mechanické soustavy složené z elementárních stavebních částí. Představa lidského těla jako stroje, představa života ve společnosti jako boje o přežití, víra v neomezený materiální pokrok, dosažitelný ekonomickým a technologickým růstem a v neposlední řadě i přesvědčení, že společnost, v níž je žena všude podřízena muži, je společností uspořádanou podle základního zákona přírody.

Nové paradigma můžeme vidět jako **holistické vidění světa**, kde svět je chápán jako integrovaný celek než jako soustava navzájem oddělených částí. Toto nové paradigma můžeme též chápat jako ekologické hledisko, pokud ho chápeme v hlubším slova smyslu - ve vzájemné závislosti všech jevů - jednotlivci i společnost jsou začleněni do vzájemně provázaných procesů přírody a zcela na nich závisí.

Podle Arne Naese se ekologie dělí na **mělkou a hlubinnou**. Mělká ekologie je antropocentrická, vidí člověka nad přírodou a člověk je zdrojem všech hodnot. Přírodu užívá jako instrument.

Hlubinná ekologie vidí svět jako síť jevů, které jsou propojeny a závisí na sobě. Uznává vnitřní hodnotu všech živých bytostí a vnímá člověka jako jeden dílčí pramen v předivě síti života. Klade hlubší otázky, což je podstatou změny paradigmatu, zpochybňuje staré paradigma.

Poznámka.

Staré paradigma se běžně dává do souvislosti s mechanismem. Komeňiánská filosofie dělá totéž a současně míří mnohem hlouběji ke kořenům dnešních potíží, vlastně až k počátkům lidského rodu. Je to popsáno podrobněji v článku Vodní hospodářství a komeňiánská filosofie (Zpravodaj STUŽ 1/2000)

Proto jen stručně zopakujeme.

Komeniánská filosofie rozlišuje tři etapy vývoje lidstva

- **kanibalistickou** - která již uplynula
- **parazitní** - v které stále vězíme
- **symbiotickou** - která je naším cílem

a) Asi před třiceti tisíci lety se vyvinul moderní člověk, homo sapiens, v Evropě nazývaný jako kromaňonec. Byl lovcem, ženy s dětmi sbíraly rostlinné produkty. Byl také kanibalem.

b) Asi před deseti tisíci lety se podnebí prudce oteplilo, lov přestal být produktivní. Ženy, předtím pouhé sběratelky, domestikovaly rostliny a drobné zvířectvo. Proběhla neolitická revoluce. Kultura, matristická, dosáhla vysoké úrovně..

c) Archaičtí lovci a pastevcí bezbranné neolitiky přepadli, zotročili je, takže ti od té doby museli pracovat jako „mluvící dobytek“ na své pány. Tak po etapě kanibalistické, vznikla etapa parazitní, kde archaičtí lovci (a pastevcí) parazitovali na hostiteli - zotročených neoliticích.

d) Vystoupením Ježíše byli neolitičtí otroci **zrovnoprávnění** s archaickými pány, nejdříve před Bohem. Tak začal proces zrovnoprávňování, zrušením otroctví, zrušením nevolnictví, zrovnoprávnění před zákonem v době francouzské revoluce, zrovnoprávnění před rozumem v době průmyslové revoluce

a chybí poslední zrovnoprávnění, zrovnoprávnění sociální. Je to vlastně proces uskutečňování božího království, které podle Ježíše musí uskutečnit lidé na zemi. Zatímco ostatní křesťanské církve (denominace), sociální učení Ježíše přehlížely, Čeští bratři, jimž byl J.A.Komenský biskupem, toto učení v plné míře zastávali a proto je nám Komenský nenahraditelným průvodcem do nového paradigmatu, nového věku, nové etapy, etapy symbiotické.

e) **Teprve po zrušení parazitizmu lidí na lidech, při sociálním zrovnoprávnění, bude možné odstranit parazitismus lidstva na přírodě. A systémově odstranit ekologická nebezpečí.**

f) proto ekolog, který není levicový, tedy neusiluje o sociální zrovnoprávnění, není pravým ekologem, nebo si na ekologa jen hraje

g) proto křesťan, který není „zelený“ a levicový, není pravým křesťanem, nebo si na křesťana jen hraje

V textu.

Autor ukazuje také na nutnost změny hodnot v souvislosti se změnou myšlení. A to od tendence k výlučnému sebeprosazování k integraci. Neboli nehledět jen na svůj prospěch ale naopak, hledět na prospěch celku. Protože prospěch celku je i osobním prospěchem. Uvádí příklady způsobu myšlení. Sebeprosazování, spojené s muži, je v naší civilizaci preferováno, tendence k integraci a syntéze je zanedbávána.

Příklady způsobů myšlení:

sebeprosazování	integrace
racionální	intuitivní
analýza	syntéza
redukcionismus	holismus
lineární	nelineární
expanze	zachování
soutěž	spolupráce
kvantita	kvalita
dominance	partnerství

Poznámka.

Komeniánská filosofie vidí tyto problémy komplexněji. Chápe je jako **dva způsoby myšlení, archaický** (sebeprosazování) a **neolitický** (integrace) které se rozvíjely historicky a které mají svoje vlny působení. Pokud spojíme Caprův model myšlení s modelem komeniánským a dále modelem podle E. Bornemana, který rozlišoval myšlení matristických neolitiků a patriarchálních archaiků, dostaneme dvě linie myšlení, které si navzájem konkurují, ovlivňují se, střídají se ve vedení při rozvoji společnosti. Způsob myšlení, který v té či oné době je ve vedení, působí jako systola a druhý jako antisystola. Neboli jeden působí pohyb a vývoj společnosti, druhý ho přibrzdí, takže nedochází k extrémům.

Příklady způsobu myšlení:

archaičtí lovci a pastevcí

neolitici

• **podle komeniánské filosofie**

parazit

hostitel

vertikální (pyramidální)

horizontální (síťové)

já nebo ty

já a ty

obrácen do minulosti

obrácen do budoucnosti

opisuje od vzorů

tvorí

kmen

rod(ina)

mýtus

antimýtus

filosofie

křesťanství

technika

technologie

mechanicismus

organicismus

čas jako kruh

čas jako horizontální přímka

(věčný návrat)

(šipka času)

kvantita

kvalita

předmětné

nepředmětné

věda lineární

věda nelineární

• **podle F. Capry**

racionální

intuitivní

analýza

syntéza

redukcionismus

holismus

lineární

nelineární

expanze

zachování

soutěž

spolupráce

kvantita

kvalita

dominance

partnerství

• **podle E. Bornemana)¹**

centralizace

decentralizace

agresivní

neagresivní

řád - analogie otce

řád - analogie matky

izolace

sounáležitost

štěpení společnosti

stmelování společnosti

individualismus

kolektivismus

konkurence

spolupráce

vykořisťování

obětavost

zisk

jistota

tržní hospodářství

sociální hospodářství

autorita	samostatnost
přikazy a poslušnost	iniciativa
odveta	náhrada
povinnost	láska
výkon	tvořivost
práce jako zlo	práce jako radost
závist	účastenství
nadvláda pohlaví	žádná nadvláda pohlaví
patriarchální	matriarchální (matristické)

Způsoby myšlení podle komeniánské filosofie, F.Capry a E. Bornemana jsou zcela kompatibilní a vytvářejí dva proudy myšlení, které se ve vlnách střídají ve vedení. Je třeba připomenout, že myšlení archaické je myšlením lovců, pastevců, parazitů, kořistníků a technokratů, myšlení neolitické je myšlením křesťanským, systémovým a ekologickým. Střídání myšlenkových vln připomíná taoistickou monádu i se zárodky protikladu. Vždy jedna vlna sílí, druhá ustupuje. To se děje v současné době, kdy ustupuje vlna archaického myšlení a nastupuje vlna ekologického, t.j. neolitického myšlení.

Zpočátku, při nástupu kromaňonců, vládlo pouze archaické myšlení. Při nástupu neolitické revoluce, ovládlo myšlení lidí neolitické myšlení. Po přepadení neolitiků archaiky, znovu ovládlo situaci archaické myšlení. Po nástupu křesťanství, jako duchovního výrazu neolitického myšlení, znovu situaci ovládlo neolitické myšlení. Nakonec došlo k revitalizaci archaického myšlení v renezanci a archaické myšlení dominovalo. Mechanicismus tak byl jen jedním z projevů revitalizovaného archaického myšlení. Oslabené křesťanství, v té době jako antisystola, nedokázalo zabránit maximálně brutálnímu projevu archaického myšlení ve fašismu a nacismu. V současné době také takové záruky neskýtá, připomeneme-li si aktivní účast duchovních některých církví (denominací), i českých, na sudetoněmeckých shromážděních, kde je zřetelná tendence přepisovat dějiny a zaměňovat útočníky za oběti.

Naším úkolem je rozvoj ekologického a systémového způsobu myšlení, jako formy neolitického a křesťanského způsobu myšlení. **Teprve završením křesťanského vývoje ve společnosti - dosažení sociální rovnosti, odstranění parazitizmu na lidech, je možné považovat za odstraněný princip parazitizmu v uvažování lidstva, tedy i odstranění parazitizmu lidstva na přírodě. A dosažení symbiosy lidské civilizace s přírodou.** Ústavní smlouva, kterou nám nabízí EU je koncipována vertikálně a to v závazné neoliberální podobě ve prospěch vojenskoprůmyslového komplexu. Neoliberalismus je archaickou ideologií, která navíc má být chráněn mocensky. V takové podobě je návrh této ústavní smlouvy předznamenáním budoucí možné totality. Takováto ústava by totiž možná na několik desetiletí zastavila vývoj směrem od parazitizmu k symbioze. Robert Wright k tomu říká: „Společnosti, které nepotlačily otevřený parazitizmus, nevyřešily problém „důvěry“, obvykle podlehly společnostem, které to dokázaly“.²

V textu:

Všechny živé bytosti jsou členy ekologického společenství a jsou spolu propojeny sítí vzájemných vztahů. Pokud se takové ekologické vnímání stane součástí našeho každodenního uvědomění, dostáváme radikálně nový systém etiky. Takovou hluboce ekologickou etiku potřebujeme zvláště ve vědě, protože vědci většinou život ničí.

Poznámka:

J.A.Komenský říká: *“Protože všechna stvoření tvoří jeden řetěz, jedno všude spojené veškerenstvo”*.³

J.A.Komenský předběhl svou dobu a je i před námi. Vynechal mechanistickou vlnu, s kterou nesouhlasil a která teprve teď ustupuje, rozvíjel své myšlenky již ve vlně křesťanské (neolitické, lsystémové), která teprve nastupuje. Proto nemůžeme říkat, že se ke Komenskému vracíme. **Ke Komenskému se prostě jen dotahujeme.**

V textu:

Příroda a „já“ jsou jedno. „Já“ v širokém způsobu chápání zahrnuje i jiné bytosti.

Poznámka:

Podle komeeniánské filosofie **lidstvo a biosféra vytvářejí jeden velký organismus**. Přitom je lidstvo určeno jako jeden z jeho orgánů - mozek biosféry. Robert Wright o tom píše: „ Z hlediska meta-přirozeného výběru je celá tři miliardy let trvající evoluce rostlin a živočichů epigenezí, vývojem jediného organismu. A tento organismus není ve skutečnosti lidský druh, ale celá biosféra zahrnující všechny druhy organismů. Lidstvo, aniž bychom chtěli zlehčovat jeho úlohu, je pouze zrajícím mozkiem biosféry. Když mozek nějakého organismu dozraje, převezme správu celého těla. Podobně byla dnes lidskému druhu svěřena správa biosféry, ať už si to připouští nebo ne“.⁴

A tady je to dosud nepochopené křesťanské a Komenského. *“Učiňme člověka, aby byl podle naší podoby a ať panuje nad zvířaty a nad celou zemí“*. *“...Bůh stvořil toto rozumné stvoření, člověka, za první, aby měl mimo sebe svůj obraz, jímž by se těšil, za druhé, aby nižší tvorové měli správce, za třetí, aby týž člověk panoval, to jest aby uměl a dokázal sebe sama řídit a sobě vládnout .“*⁵ A dále dodává: *“Být jiným nadřizen není podle záměru Boha a přírody nic jiného, než jiným sloužit“*.⁶

Lidstvo teprve dozrává k tomu, aby se mohlo stát mozkiem biosféry. Jsou to ekologové, lidé, kteří si osvojují ekologické a systémové myšlení, jako modifikaci myšlení neolitického a křesťanského, kteří dozrávají k odpovědnosti za biosféru. Technokraty, parazity a ostatní archaiky můžeme tedy považovat za dosud nezralou část lidstva.

Komenský k tomu říká: *„Vždyť věk celého lidského pokolení je jako věk jednoho člověka, má své dětství, mládí, mužný věk a zralost“*.⁷ To je možno chápat tak, že lidstvo se se svým parazitizmem připodobňuje k nezralému dítěti, které také na svých rodičích „parazituje“, matka ho přesto hýčká, protože ví, že se jedná o přirozený stav a vývojem bude překonán. Běda, kdyby její potomek parazitoval ještě ve zralém věku. Současná situace lidstva připomíná přechod dítěte do dospělosti. **Je jen na nás, abychom nedovolili nedospělcům brzdít vývoj nějakým kličkováním. Mohlo by se stát, že naše matka Země s námi všemi naloží tvrdě.**

pokračování v příštím zpravodaji

Zdeněk Sedláček, STUŽ Chomutov

Literatura:

Fritjof Capra - Tkáň života. Nová syntéza mysli a hmoty, nakl. Academia, Praha 2004

Ernst Borneman -Encyklopedie sexuality,nakl. Victoria publusing, Praha, str. 310,311

Jan Amos Komenský - Obecná porada o nápravě věcí lidských, nakl. Svoboda, Praha 1992

3 - Pansofia, str. 512

5 - Panpaedia, str 17

6 - Pansofia, str. 225

7 - Pansofia, str. 245

Robert Wright - Víc než nic, logika lidského osudu, nakl. Lidové noviny, Praha 2002

2 - str. 320

4 - str.332

5.6 Důvody pro prodloužení lhůty pro respektování územních ekologických limitů těžby v Severočeské hnědouhelné pánvi, na Sokolovsku a Ostravsku – Karvinsku za rok 2005

Z popudu Ministerstva životního prostředí byly v roce 1991 vládou České republiky schváleny pevné linie, za které by se neměly dostat těžební fronty povrchových dolů v SHP a na Sokolovsku a důsledky hlubinné těžby (důlní poklesy) v Moravskoslezské pánvi tak, aby bylo ochráněno osídlení, ale i důležité prvky územního systému ekologické stability krajiny (ÚSES), CHKO Beskydy a některé významné památky.

Šlo tehdy především o ochranu měst Chomutov, Jirkov, Litvínov, Dubí, Duchcov, Krupka, Teplice, Novosedlice, Chabařovice, sídla v Pětipeské pánvi, obce Březno u Chomutova, Strupčice, Černice a Horní Jiřetín, zámek Jezeří, arboretum pod ním a jižní svahy Krušných hor, ale i další obce, biocentra a biokoridory v SHP, obce Svatava a Lomnice na Sokolovsku, Lázně Darkov a biokoridor kolem řeky Olše na Karvinsku, CHKO Beskydy a obce jako Trojanovice na Frenštátsku apod.

Bylo to jedno z mnoha dílčích opatření, která měla zastavit zhoršování životního prostředí, zdravotního stavu obyvatel a sociálně-ekonomické zranitelnosti těchto nejhůře postižených oblastí ČR, jak byla dohodnuta mezi MŽP, Severočeským, Západočeským a Severomoravským KNV a Ekofórem pánevní oblasti Severozápadních Čech, zastoupeným tehdy mj. i JUDr. Lubomírem Voleníkem, pozdějším prezidentem NKÚ.

V materiálu byl současně stanoven rok 2005 jako termín, do kterého se vláda k územním ekologickým limitům těžby znovu vrátí. Bylo uloženo zakotvit územní ekologické limity těžby do územně plánovací dokumentace (tehdy v kompetenci MŽP – splněno) a tam, kde jejich prolomení nepřichází v úvahu, připravit a provést buď odpis zásob, nebo jejich převod do nebilančních zásob, s jejichž těžbou se nepočítá, nebo vyhlásit trvalé ochranné pilíře osídlení, památek i cenných segmentů přírody podle tehdy platné legislativy (nesplněno, s výjimkou města Duchcova, kde to ovšem proběhlo na návrh Severočeského KNV ještě před tímto usnesením).

Při přijímání tohoto usnesení předkladatelé a vláda počítali, že teprve po cca 15 letech bude možno posoudit, zda se v těchto postižených oblastech ČR rozsah rekultivovaného území a stav životního prostředí natolik zlepšil, že by bylo možné se samosprávami krajů, obcí a veřejností eventuálně jednat alespoň někde o „prolomení“ těchto limitů. Dále se v té souvislosti předpokládalo, že do té doby bude zcela změněna „bolševická“ hornická legislativa, upřednostňující zájmy těžby nad všemi ostatními veřejnými zájmy v území a že také bude novými zákony dán dostatečný prostor pro uplatnění a prosazení názorů krajů, obcí i veřejnosti, což se bohužel ani za 15 let nestalo (viz zákon č. 44/1988 Sb., Horní zákon a předpisy související).

Ačkoliv rok 2005 je za dveřmi, žádná „inventura“ rozsahu rekultivací a stavu životního prostředí, na níž by se shodla ministerstva životního prostředí, průmyslu a obchodu, kultury a samosprávy krajů provedena nebyla a ani horní právo nevytvořilo odpovídající podmínky pro demokratickou spoluúčasť orgánů územní samosprávy a veřejnosti na rozhodování. Těžaři, ale dokonce i orgány veřejné správy zodpovědné za horní legislativu, setrvale lpěly a lpějí na platnosti starých překonaných předpisů a podle nich vydaných správních rozhodnutí o těžbě, a nesplnily výše uvedenou část usnesení o přehodnocení využitelnosti zásob a ochraně jiných veřejných zájmů v území. Navíc územní ekologické limity těžby byly od zmíněných usnesení vlády mezi tím zakotveny již v druhé generaci územně plánovací dokumentace velkých územních celků a obcí, které tím daly jednoznačně najevo, že na jejich zachování zatím trvají.

Není tedy zatím splněna ani jedna z podmínek, které by umožnily vůbec začít uvažovat o prolomení územních ekologických limitů těžby.

Argument, že limity byly přijaty jako nesystémové opatření, poplatné centrálně – direktivnímu plánování a řízení tehdejší doby a nemající oporu v současné legislativě, používaný těžařskou lobby a bohužel i představiteli MPO, nemůže obstát. Územní plány jsou pořizovány a schvalovány kraji a obcemi podle platných novel stavebního zákona, za účasti dotčených správních úřadů, územních samospráv i veřejnosti. Naopak horní předpisy dnes nemohou obstát, těžba již není státní zájem a ochrana neobnovitelných zdrojů - surovin (vč. energetických) spíše nabývá na významu.

MŽP navíc ve svém scénáři, vycházejícím ze stejných podkladů, jako MPO dokazuje, že dostatečné zásoby pro pokrytí reálných potřeb uhlí se vyskytují **před stanovenými územními limity až do roku 2050**, což poskytuje dostatečné jistoty nabyvatelům dolů v uvažované privatizaci. Z hlediska strategických zájmů ČR navíc mohou zásoby za limity představovat potenciál pro sofistikovanější výhledové užití, než je spálení za dnešních parametrů účinnosti využití energetického potenciálu paliva (chemická surovina, palivo pro vysoce účinné technologie budoucnosti... ve smyslu Lisabonského protokolu).

Také odkazování problému na jednání mezi těžaři, územními samosprávami a vlastníky nemovitostí a odmítání zabývat se územními limity těžby na vládní úrovni je za konzervovaného stavu horní legislativy demagogické, úmyslně zavádějící. Případ sporu kolem územních plánů Ostravska – Karvinska, obcí Orlová, Dětmárovice a dalších ukazuje, že báňské úřady, opírající se o stávající předpisy, nadále ignorují zájmy obcí a kraje a nepovažují je za rovnocenné partnery při vyjednávání. Jsou v tom nadále zcela ve vleku těžařů, jako je OKD, jejichž stanovisky se ohánějí a jejichž zájmy dodnes hájí namísto zájmů veřejných, ač jde o privátní nebo poloprivátní firmy.

Do zásadní změny legislativy i podmínek v území by proto vláda měla na respektování územních ekologických limitů těžby trvat i po roce 2005, zejména když k jejich porušení není nejméně do roku 2030 reálný důvod.

Jako jeden z podkladů pro jednání ministra ŽP připravil:
Martin Říha, Praha, leden 2004, tehdy ještě ředitel odboru SEA MŽP

Ukazuje se, že materiál je dodnes aktuální a po sesuvu ve VČSA znovu přímo akutní!

5.7 Klimatická změna z etického pohledu

Záplavy, sucha, vichřice a další extrémní výkyvy počasí nás budou potkávat častěji a budou nás stát víc peněz. Takto jednoznačně vyznívá zpráva Evropské agentury pro životní prostředí (EEA) o dopadech klimatických změn na Evropu, která byla zveřejněna v polovině srpna 2004. Víc bude pršet na severu Evropy, naopak na jihu bude sucho, což může ohrozit zemědělství v některých oblastech. Vlny horka budou častější, což znamená hrozbu pro lidi s chatrným zdravím. Ledovce budou tát, dokonce až 3/4 ledovců ve švýcarských Alpách zmizí do roku 2050. Také stoupnou hladiny moří - v posledním půlstoletí stoupala hladina evropských moří o 0,8 až 3 milimetry ročně. Objevují se nové důkazy o tom, že oteplování posledních padesáti let je spojeno s lidskou činností a stále akceleruje. Rozsah a tempo klimatických změn s největší pravděpodobností přesáhl všechny přirozené odchylky klimatu za posledních víc než tisíc let, píšou autoři zprávy EEA. Tempo globálního oteplování je nyní téměř 0,2 °C za desetiletí. V Evropě se za sto let průměrná teplota zvýšila o 0,95 °C a předpovědi hovoří o tom, že v tomto století stoupne dokonce o 2 až 6,3 °C v závislosti na vývoji emisí skleníkových plynů.

Probíhající klimatická změna je skutečností. Lze diskutovat o tom, do jaké míry se na ní podílí člověk a do jaké míry jsou její příčiny v přirozených procesech, které člověk ovlivnit nemůže. Názory odborníků jsou různé, avšak v naprosté většině se shodnou v tom, že ani příspěvek člověka, ani přirozené příčiny nejsou zanedbatelné.

V posledních letech minulého století se častěji než o klimatické změně hovořilo o globálním oteplování. Ze Slunce dopadá na Zemi ve formě záření ohromné množství energie; část se odráží, část Země pohltí. Zachování stacionárního tepelného stavu je zajišťováno tím, že Země přijatou energii zas ve formě tepelného (infračerveného) záření vyzáří do prostoru. Pro člověka příznivá teplota je udržována díky tzv. skleníkovému efektu, který záleží v tom, že část vyzářovaného infračerveného záření je zachycena atmosférou. Na skleníkovém efektu se podílí řada komponent atmosféry; mezi nimi je i oxid uhličitý. Významnou příčinou změny klimatu je růst jeho podílu v atmosféře, který je zřejmě důsledkem lidmi iniciovaných spalovacích procesů. S tím roste i podíl atmosférou pohlcovaného tepelného záření, roste tak množství energie v atmosféře, jehož nejjednodušším projevem je růst průměrné teploty - proto globální oteplování. Větší množství energie v atmosféře se může projevovat i jinak, např. jako kinetická energie proudícího vzduchu; různých katastrofických jevů souvisejících s nebezpečně rychlým prouděním vzduchu skutečně přibývá.

Země se otepluje - tedy roste průměrná teplota. To je alarmující skutečnost, přestože hodnoty jejích přírůstků za rok či i desetiletí jsou mnohem menší než je denní či roční amplituda teplot; při úvahách o klimatické změně v důsledku větší absorpce infračerveného záření v atmosféře je třeba uvažovat i místní variabilitu teploty; i ta výrazně převyšuje (roční či dekádní) přírůstek průměrné hodnoty. Většina modelů naznačuje, že při růstu průměrné roční teploty Země se bude zvětšovat místní i časová variabilita teploty, změní se rozložení i intenzita větrů, vlhkosti, srážek apod. Místy může dojít třeba i k zlepšení úrodnosti, avšak v globálním měřítku probíhající klimatická změna vede k jejímu zhoršení. Podobné tvrzení platí obecně o životních podmínkách.

Není jednoduché probíhající změnu, týkající se nesmírného množství parametrů a indikátorů, jednoduše a výstižně vyjádřit. Jedním z nepochybných ukazatelů je právě rostoucí podíl oxidu uhličitého v atmosféře. Stojí za to tuto skutečnost konfrontovat s modely ukazujícími, že Země bez života by měla mnohem větší podíl CO₂ v atmosféře, než tomu je při existenci života. Růst podílu tohoto plynu v atmosféře je zřejmě antropogenní, může za něj člověk. Nelze se vyhnout otázce, zda zde nedostáváme kvantitativně vyjádřitelné varování o tom, že svou činností (spalováním fosilních paliv, zejména v energetice a dopravě) působíme proti (lidskému, živočišnému) životu.

Shodněme se na těchto tezích:

- a) Klimatická změna probíhá;
- b) Člověk se na ní v nezanedbatelné míře podílí;
- c) Klimatická změna znamená zhoršení životních podmínek pro člověka (a nejen pro něho).

Jak na tyto skutečnosti má člověk reagovat? Nabízejí se v podstatě čtyři možnosti:

1. Nedělat nic;
2. Změnu kompenzovat uměle nastartovanými kompenzačními procesy;
3. Omezit činnosti, které změnu vyvolávají, popřípadě k ní přispívají;
4. Naučit se ve změněných klimatických podmínkách žít.
 - První možnost, nedělat nic, je snad ve všech etických systémech nepřijatelná. Lze říci, že by to byla zrada lidství.
 - Druhá možnost je jak z vědecko-technického, tak i z etického hlediska neuskutečnitelná. A i kdybychom vyvinuli příslušné prostředky a dokázali se jako lidstvo na jejich užití sjednotit, vždy při tak mohutném zásahu by zde bylo značné riziko nežádoucích nepředvídaných či dokonce nepředvídatelných efektů. Šlo by tak o porušení všeobecně přijímaného principu předběžné opatrnosti (viz poznámku).
 - Naproti tomu třetí možnost je s principem předběžné opatrnosti v souladu. Uskutečňovat takováto omezení je nutné, avšak nikoli dostačující. Problémem je lidská neochota něco změnit ve svých nárocích a návycích.
 - S klimatickou změnou se musíme naučit žít. Vzhledem k rostoucí vzácnosti pitné vody i úrodné půdy (ano, té půdy, jíž se dnes tak bezostyšně plýtvá) je nezbytné začít si vzácných zdrojů opravdu vážit, hospodařit s nimi a šetrně s nimi nakládat.

Tyto skutečnosti musí jednotlivci i lidská společenství vzít za své - je to nutné k tomu, aby život na zemi v té formě, v níž zahrnuje i život lidský, nespěl k zániku. Je nutná koordinace akcí na všech úrovních. Je nutná změna jednání, myšlení, vnímání skutečnosti; úvahy o podmínkách lidské existence na Zemi tak směřují k nezbytnosti toho, co se v náboženské terminologii nazývá pokáním (řec. metanoia - změna myšlení, doslovně „nadpoznání“). Probíhající změna klimatu k tomu přímo vyzývá. Člověk nábožensky založený (a nemusí jít jen o křesťana) v ní může slyšet Boží hlas, zřetelný, avšak přesto od většiny lidí zůstávající bez odezvy. Přijetí uvedené třetí a čtvrté možnosti reakce člověka na vývoj klimatu je v souladu s etikou naprosté většiny náboženství. Jako křesťan si uvědomuji, že biblická etika není iracionální, nýbrž plně racionální a život podporující; postihuje nepoměrně hlubší souvislosti než jednání založené na dnešním kultu mamonu.

Skutečnost probíhající klimatické změny bourá scestný hodnotový systém naší civilizace materiálního přebytku a vede k zamyšlení nad celým naším ekonomickým systémem, který je pro nás zdrojem pohodlí a poměrně jednoduchého života. Je pravda, že výrazně lepší ekonomický systém zatím neznáme, což však neznamená, že bychom o něj neměli usilovat. V naší části Evropy máme špatné zkušenosti z období komunismu. To ovšem neznamená, že bychom se měli uzavřít vůči možnosti (a nutnosti) změny. Současný stav světa je výzvou k tvůrčí duševní aktivitě. Nový ekonomický systém musí někdo vytvořit. Pro jeho tvorbu musí vzniknout "podhoubí". Je zde úkol pro všechny, kdo si tuto skutečnost uvědomují. Buďme tedy zdravě kritičtí k současným ekonomickým paradigmatům, která jsou skutečně lživá. Sama skutečnost života, tedy nastavení fyzikálních parametrů tak, že jsou životu příznivé, je zázrakem (byť ze striktně vědeckého hlediska náhodným, a priori nesmírně nepravděpodobným jevem). Neměli bychom proto vylučovat jiný zázrak (velice nepravděpodobný jev) - změnu lidského chování. Klimatická změna k tomu může dát impuls. Je na všech lidech dobré vůle ve prospěch této změny pracovat. K tomu patří i definovat a

nastavit vhodné sociálně ekonomické parametry, umožňující udržitelný život (či rozvoj) respektující vývoj klimatu. Úkol je to velký. K jeho plnění jsou nezbytné pokání, pokora, úcta k druhým a spolupráce s nimi.

Jiří Nečas

Poznámka: Podle principu předběžné opatrnosti je třeba přijmout vhodná opatření k ochraně životního prostředí s ohledem na budoucnost i tehdy, není-li dostatečně vědecky prokázána souvislost mezi příčinou a možným dopadem. Nedostatek informací, daný aktuální úrovní vědeckých a technických znalostí, nesmí vést k odsunutí efektivních a přiměřených akcí, které mohou zabránit hazardu.

5.8 Strategie udržitelného rozvoje: koncepce nebo veřejný zájem?

Referát na konferenci „Udržitelný rozvoj v současném a budoucím vývoji ČR“

Ústí nad Labem 9.5.2005, Ivan Gabal

Když jsem prvně slyšel termín *trvale udržitelný*, bylo to od Josefa Vavrouška. Byl posledný trvale udržitelným životem a korigováním jednostranných přístupů liberálních ekonomů. Zdálo se mi to romantické, excentrické a rousseaovské. Teprve mnohem později jsem si uvědomil, že romantičnost a excentricnost konceptu se týkala Josefa samotného. Žil totiž ve shodě s tím co hlásal, nikoli jako mnozí z nás – mne nevyjímaje, kteří dopravují lahve, plasty a papír do kontejnerů ve vedlejší ulici autem.

Počátkem 90. let zněly ekologické myšlenky legitimně *výhradně* z úst autentických ekologů.

Nepochybuji, že kdyby Josef pokračoval v práci, měla by transformace v Čechách asi méně divoký průběh i udržitelnější výsledky, jak z hlediska ztrát a nákladů, tak z hlediska své struktury – byla by *hospodárnější*. Vavroušek totiž, po rezolutním odmítnutí kandidovat ve volbách v roce 1992, změnil názor a zamířil do politiky a budování politické strany již v roce 1994. Jak to dopadlo víme, po tatranské tragédii se již další silný nástupce nenašel.

Osud environmentální politiky v českých zemích byl tehdy evidentně osudem *jednoho* člověka. Pro Vavrouška ovšem byla politika pouze *nástrojem*, který měl uskutečnit svrchovaně apolitický, humanistický cíl – systém trvale udržitelného života.

Cyničtější pozorovatel české transformace by ovšem mohl poznamenat, že tak razantní restrukturalizaci našeho průmyslu ve prospěch eliminace ekologicky škodlivé výroby a regenerace zničené přírody jako dosáhla kupónová privatizace, by nedokázal ani Josef Vavroušek.

Pepík ovšem zasel, a asi nejen do mne, něco hlubšího, a to vizi nebo myšlenku nebo *pochybnost* o industriálním světě v době největšího okouzlení a fascinace tímto světem u nás. Samozřejmě, kromě regulačních zákonných norem nasazených v delším časovém horizontu, které se nepodařilo jeho nástupcům zrušit a kromě jeho dalších, evropských či globálních, projektů.

Marginálnost myšlenek ochrany přírody v kontextu naší transformace byla evidentní i z přístupu k ekologickým organizacím a spolkům v polovině 90. let – ocitly se na seznamu *extrémistů*. Ale nebylo to, až na výjimky, z nepřátelství. Byla to spíše nevzdělanost a ustrašená primitivní industriální představa, že opravdu jde o nebezpečnou věc. Zráli jsme ovšem rychleji než reálný čas.

V úterý 18. dubna 2000 jsem v letadle KL6642 pojížděl ke startu z New Yorku do Evropy a s překvapením jsem sledoval zpravodajství o víkendových demonstracích *proti* zasedání IMF/WB ve Washingtonu. Na rozdíl od Seatlu se tam nic násilného nestalo jakkoli demonstrace byly mohutné. Policejní velitel to vysvětlil tím, že dal právo vyjádřit i alternativní názor, ale nepřipustil konfrontaci. Nadále to *nebylo* na verbální dialog.

Tak to jsem zvědav na podzim na Prahu, napadlo mne a s úlekem jsem pomyslel na možnou strategii jeho českého policejního kolegy.

Nebyl jsem zklamán. Havel sice uspořádal panelovou diskusi na Hradě, ale pak přišlo i na molotovovy koktaily v pražských ulicích. Až na výjimky byli naši politici, finančníci, novináři i pořádku milovní občané zcela vyvedeni z míry, netušili oč jde.

Tehdy jsem si uvědomil, že americký policajt sice nebyl ekolog, ale *byl* demokrat, ochránce zákona i svobody, a zejména *matador* veřejného procesu. Pochopil jsem, že veřejný diskurz a demokracie mají co dělat i s ekologií a globální udržitelností, a to nejen v podmínkách komunismu.

To mi ovšem Pepík Vavroušek neřekl a možná o tom ani tak nepřemýšlel: udržitelný život byl *humanistický koncept*, vize nebo racionálně konstruovaný program pro vládní nebo mezivládní těleso jako je EU, OSN, nebo pro euforické konference jako byl summit v Rio de Janeiru v roce 1992.

Neminulo ovšem pár let a z humanistické vize byl civilizační a politický konflikt uvnitř nejvyspělejších zemí Evropy i Ameriky *par excellence*.

U nás čas také trhnul oponou a od roku 1998 začala přístupová procedura EU: screening, harmonizace a implementace evropské legislativy. Přejít to byl tak prudký a zásadní, že se z agendy extremistů náhle stala mainstreamová *byrokratická agenda* státní správy a mnozí aktivisté tuto agendu dokonce následovali až do vládních budov a klotových rukávů.

V procesu přebírání a implementace *acquis* šlo pochopitelně o zákonné a faktické standardy ochrany a kvality životního prostředí více, než o politickou nebo hodnotovou pozici environmentální agendy v prioritách přístupových jednání i evropeizaci poměrů v kandidátských zemích.

V pozadí posilování legislativně-administrativního charakteru pronikání trvalé udržitelnosti do české administrativy však harmonizace obsáhla několikeré podstatné, možná strategické prvky, v kterých se udržitelnost posouvala od administrativního konceptu k pozici vysoce legitimního *veřejného zájmu*. Byla to:

- (i) zákonná garance účasti veřejnosti v posuzování a projednávání stavebních a dalších projektů;
- (ii) zvýraznění role regionů a obcí v odpovědnosti za infrastrukturu a kvalitu života v konkrétní obci a v konkrétním území respektive krajině;
- (iii) prosazování principu partnerství a podílu NNO na rozhodování a utváření rozvojových plánů a strategií;
- (iv) institucionální zesílení, uplatnění a zajištění ochrany přírody a definice práva jako protiváhy úzkých, ale vlivných zájmových skupin, které mohou svou vahou přímo či skrytě ovlivňovat politická rozhodnutí;
- (v) harmonizace s právem EU znamenala legislativní a institucionální tlak na synergizování zájmů v oblasti, kde dříve převážil konflikt. Navíc začal působit i nadnárodní arbitr této regulace.

Předpokladem vzniku a právní ochrany vlivu *nejkřehčího* demokratického článku veřejného procesu, kterým je vedle státu, samosprávy a byznysu především *občan*, je existence *občanské společnosti*. Jsem přesvědčen, a v tom se dostávám i k názvu svého příspěvku, že ani demokracie, ani EU, ale ani koncept trvalé udržitelnosti nebudou fungovat *bez* občanů a institucí občanské společnosti.

Podívám-li se zpětně na období konce 90. let, pak je patrné, že se již tehdy začal systematicky a strukturálně konzistentně prosazovat zájem určitých vrstev na kvalitě a ochraně životního prostředí, tento ohled začal pronikat do každodenního života (recyklace, vědomí škodlivosti některých aktivit), narůstalo vědomí gradujících globálních rizik, začal se projevovat zájem o ekologické posuzování nejrůznějších komunálních i politických otázek, narostla veřejná znalost a pozornost profilovým nevládním ekologickým organizacím a jejich aktivitám, posiloval tzv. NIMBA efekt. Nárůst zájmu české veřejnosti o otázky ochrany životního prostředí však provázely i některé další problematické rysy:

1. Růst zájmu se týkal především vrstev s nejvyšším vzděláním ve velkých městech – i u nás se projevila vazba zájmu o životní prostředí na přítomnost vzdělanostního a kulturního kapitálu a nejvyšší životní úroveň.
2. Podpora a zájem o ochranu životního prostředí a nadprůměrné environmentální vědomí se spolu s očekáváním pozitivního vlivu členství v EU na stav i administraci ochrany životního prostředí staly nejsilnější determinantou podpory členství ČR v EU. V žádné jiné oblasti se takto silná vazba neobjevila a lze říci, že zájem o ekologii byl nadprůměrně silným „vehiklem“ zájmu o členství v EU.
3. Rostoucí zájem a ochota podpořit NGOs respektive politický program nebyly doprovázeny adekvátním vzestupem ochoty občansky participovat ve veřejném životě za rámec petice, volební účasti apod., jednalo se spíše o *pasivní* zájem.
4. Nikoli náhodou se logicky projevil nedostatek v zastoupení a existenci místních NGOs a celostátní organizace nebyly sto zvládnout „zasítování“ celého území. Tomu později odpovídala značně diferencovaná účast NGOs na vzniku příslušných regionálních rozvojových dokumentů, na což doplatila zejména jejich propracovanost a odpoutání se od formalizovaných byrokratických představ a schémat.

Rostoucí zájem o kvalitu životního prostředí v české společnosti, zájem na prosazení či zablokování dílčích lokálních, regionálních či vládních rozhodnutí byl charakterizován rostoucím tlakem na *rozšíření* počtu kritérií určujících žádoucí rozvoj obce, regionu nebo sektoru, ale nebyl provázen zájmem – byť jen části společnosti – o *zásadnější změnu* rozvojového paradigmatu ve prospěch vyššího nebo principiálního zohlednění ochrany přírody *na úkor* určitých hospodářských nebo rozvojových činností nebo dokonce *proti* těmto činnostem, ve snaze o jejich zastavení nebo zablokování od samého počátku.

Vzestup vlivu environmentálního hlediska v územním či komunitním rozvoji, vzhledem k ekonomickému a sociálnímu vývoji, rozšíření počtu parametrů posuzování vývoje o sadu ekologických parametrů, korigování hospodářské a sociální dynamiky ohledem na ekologii a krajinu, to vše byly významné pohyby a změny směrem k posilování prvků a konceptu trvalé udržitelnosti.

Potřeba uchopení těchto změn, jejich sepětí s členstvím země v EU, blížící se příležitost k využití rozvojových fondů EU, které dávají zejména regionům, ale i obcím možnost povznést se nad sevření veřejných rozpočtů a zamyslet se nad budoucím rozvojem, to vše

otevíralo prostor ke konceptuálním a parametrickým úvahám o *strategii* trvale udržitelného rozvoje na úrovni státu, regionů i měst.

Logickým výsledkem byl vznik akademických a analyticky založených *ideálních projekcí* či *modelů*, v nichž je koncipován strukturálně vyvážený rozvoj sídel a území, odvozený buď ze stávajících trendů, nebo z cílové vize, nebo ze snahy o usměrnění a korekce nepříznivých tendencí.

Otázka *konverze* těchto vizí do reálné dynamiky je ovšem kruciólní v tom, zda vyjadřují a reflektují reálnou dynamiku rozdílných a mnohdy konfliktních zájmů přítomných v území, zda obsahují interaktivní veřejný proces rozhodování a prosazování rozhodnutí.

Posun *Strategie* trvale udržitelného rozvoje od *konceptu k veřejnému zájmu* spočívá nejen v posunu od ideálního projektu k tomu, co lidé (veřejnost) chtějí, ale k reflexi zájmů a chování hlavních aktérů, kteří se ve veřejném prostoru setkávají, prosazují a utkávají. Spektrum statků, o které se soutěží je široké, od zdrojů, přes dílčí projekty až po dlouhodobé infrastrukturní, energetické či krajinotvorné vize. Pro posun od konceptu k veřejnému procesu tedy minimálně potřebujeme:

1. Co nejpreciznější znalost zájmů, preferencí a názorů hlavních aktérů
2. Obsah a průběh interakce těchto aktérů
3. Distribuci vlivu na rozdělení statků i budoucí vývoj.

Udržitelný vývoj a jeho strategie se tedy nestává veřejným zájmem jen tehdy, je-li v projektu obsažen názor, preference nebo dokonce diferenciací zájmu veřejnosti, ale je-li uchopen jako obsah nebo *výsledek* veřejného procesu, v němž je zájem veřejnosti obsažen na předním místě, ale není – jak už to u nás zhusta bývá – jediným.

Transfer z koncepce do projektu vyžaduje vpuštění *politiky*, a to místní, regionální či národní politiky, do prostoru, odkud jí zdánlivě vytlačila evropská legislativa.

Fascinující 15letý vývoj koncepce trvale udržitelného vývoje u nás od prvotního humanistického až utopického ideálu, přes popíraný a diskreditovaný okrajový zájem, násilně a konfliktně prosazovanou kritiku dnešního globalizovaného světa, až po dobře byrokratizovaný a administrativní projekt expertů, v kterém lze zvážít a umístit i preference občanů a veřejné mínění, zdaleka není uzavřen.

Máme před sebou ještě další významný krok, v kterém se koncepty rozvoje stanou *předmětem* politických střetů. V neposlední řadě přijde krok, v kterém se zájem části veřejnosti přemění v dominanci ryze ekologického hlediska pozdviženého na politický nebo dokonce stranický program, v jednu ze základních vizí budoucího rozvoje. Tento vývoj ale bude závislý na zrání občanské *poptávky*, i na zrání politické a stranické *nabídky*.

Řekl bych, že zlom, v kterém se strategie udržitelnosti posune od konstruovaného konceptu a zrajícího veřejného zájmu k politickému a stranickému programu, možná přijde v příštích parlamentních a regionálních volbách. S jistou nostalgií bych mohl říci – s 10 letým zpožděním, ale i s jistým očekáváním, že transformace je za námi a začíná jít o *kvalitu života*.

Rád bych tuto přednášku dedikoval Josefovi Vavrouškovi.

6. RŮZNÉ

6.1 Jak přežít ve slovenské divočině?

Slovenské hory jsou rozsáhlé, hluboké a čarokrásné. Jejich štíty sice nedosahují výšek alpských velikánů a ledovce, po kterých zůstaly jen zaretušované stopy, nehrozí svými zákeřnými trhlínami, přesto mají tyto hory něco, co v Alpách nenajdeme. Znají to horští turisté, trampové, městští sběrači hub a borůvek i lázeňští pacienti ze svých lesních procházek. Znají to i lidé místní. Zkrátka ke slovenským horám jaksi už patří jisté šimrání v zádech, nejistota kradmých pohledů a úlevné návraty do ochranného lůna civilizace.

Ano, právě zde člověk prožívá onu odvěkou zkušenost, se kterou se museli běžně vyrovnávat naši předkové od svého prvopočátku až do doby relativně nedávné. Totiž s vědomím, že v přírodě nejsou absolutními pány. A to je v současné střední Evropě fakt zcela výjimečný. Řeč je pochopitelně o medvědu.

Možnost setkání s největší evropskou šelmou je vzrušující. Vlastní setkání lze pak jistě navíc označit za jedinečný adrenalinový zážitek. Ale protože, jak již řečeno, v tomto prostředí nejsme těmi všemocnými vládci my, nemusí jít vždy o vzrušení a zážitek dle našich představ. Historek o takovýcht střetnutích dvou velkých všežravců tváří v tvář panuje přespočet. Chcete-li si je oživit či obohatit jejich rejstřík, doporučuji zavítat před nástupem na horský chodník do nějaké té krčmy dole v údolí. Místní štamgasti rádi poslouží.

Zvláště potěší příběhy o hladových šelmách specializovaných na chudáky turisty, na které si již dlouho před začátkem sezóny dělají laskominy a které dokáží s obratností leoparda stahovat i z nejvyšších větví stromů. Budou-li však tito lidoví vypravěči milosrdní, vždy nakonec, po všech těch hrůzostrašných hororech, dodají, že na Slovensku ještě žádný medvěd nikoho dočista nezabil. Po pár skleničkách borovičky to může být i docela přijatelná útěcha. Ale jak se opravdu zachovat, potkáte-li svého „maca“?

Záleží samozřejmě na okolnostech. Příkladem může být i životní zážitek mého přítele Ládi z Pyšného sedla. Tajemný noční návštěvník mu nejprve jemně drápy otestoval stěny jeho single stanu, když nebyl pozván, dovolil si „vlastnoručně“ vyrobeným otvorem představit svoji ochlupenou tlapu. Milý přítel bleskově pochopil. A pak již to šlo ráz na ráz. Novým otvorem putovaly k neznámému nakrájená kolečka značkového salámu, narychlo otevřené konzervy, sušenky všeho druhu i, jako vrcholný desert, sladoučká čokoláda. Ráno připomínalo okolí Láďova dočasného příbytku menší smetiště. A jemu samotnému, vyčerpanému fyzicky, psychicky i materiálně nezbylo nic jiného než spěšně sbalit a obrátit k domovu.

Takové chování, kdy hlavní aktér, vědom si své síly a převahy, si bere podle své chuti a potřeb není nám lidem nikterak vzdálené. Nočnímu lupiči však nelze nepřiznat i jistou dávku korektnosti, ba snad až džentlmenství. Ale na to nesmíme samozřejmě spoléhat. Mezi medvědy, tak jako i mezi lidskými šelmami nikdy přesně nevíte, na koho natrefíte.

Obecně při blízkém kontaktu s medvědem platí neutíkat, nepokoušet se měřit si s ním své síly, nedívat se mu přímo do očí, ale naopak nabídnout mu coby zástupnou oběť svůj drahocenný baťoh se vším všudy a pomalu, zvolna vyklízet bojiště. Časté bývá doporučení

sehrát vrcholnou hereckou roli, roli mrtvého brouka. S odměnou v podobě Oskara však raději nepočítejme.

Inspirující je i údajná praxe místních polovníků, kteří prý ponechávají na ulovené zvěři, jež nemohou ihned odtransportovat, použitou nábojnici. Že by se pach střelného prachu dal využít i k ochraně bezbranných turistů?

Závěrem prozradím jednu, zcela čerstvou radu, kterou mi nezištně poskytl věhlasný chatár Ďuro z útulné útulně pod Chabencem: „To sa musíš takto postavit“, rozkročil se a vystřelil ruce úhlopříčně ke stropu svého obydlí, „ako že si veľký chlap a mohutne zarevat“.

Načež se ozvalo mocné „ÚÚÁÁÁHRRR!!!“ a chata se otřásla jako při náporu celého tuctu medvědů. I Ďurova visáž byla impozantní. Zvířené vlasy mu coby bujará hříva statného samce divoce vlály a planoucí oči svítily jako dva policejní reflektory. Avšak zdaleka ne každý se může pochlubit takovýmto dominantním vzezřením. Snad i proto chatár, a nyní i můj nový přítel Ďuro, stejně energicky dodal: „No a keď to nepomôže, musíš sa celkom jednoducho posrat“. - Jo, jednoducho posrat. Medveď ťa oňuchá a odíde,“ a jeho temperamentně gestikulující ruce klesly, představující závěrečnou tečku, bezvládně k tělu. Už nebylo co dodat.

Zíral jsem na něj jako ve vytržení a až po chvíli mi došlo, že tato poslední rada, na rozdíl od všech těch předešlých, nemá fakt chybu. Už jen proto, že se na ni netřeba vůbec, ale vůbec připravovat.

S využitím vlastních letošních zkušeností

Mirek Petr

7.PŘEVZATO Z „NEVIDITELNÉHO PSA“

7.1 PROFIL: Ivan Dejmal

Petr Horák

"Jaderná elektrárna ovlivňuje občanská práva, svobodu a demokracii, protože vláda pak nikdy nemůže připustit takovou míru svobody, aby občané mohli říct 'my nechceme tuhle elektrárnu'."

Autorem výroku není nikdo jiný než (ve své době) známý kritik dostavby Jaderné elektrárny Temelín Ing. Ivan Dejmal, ministr životního prostředí v české vládě v letech 1990 - 1992.

Ústečák Ivan Dejmal se narodil těsně po válce, roku 1946. Poté, co se vyučil zahradníkem a vystudoval střední zemědělskou technickou školu, chtěl studovat na Vysoké zemědělské škole. Z té však byl pro své politické názory v roce 1970 vyloučen. Jak dokážou následující řádky, měl za sebou poměrně pohnutý osud, když mu bylo po "sametové" revoluci v roce 1989 povoleno dostudovat zemědělské krajinářství na Vysoké zemědělské škole - čtyři roky strávil ve vězení, poté pracoval jako dělník, podepsal Chartu 77 a vydával samizdatový časopis Ekologický bulletin. Pro jako mnoho jemu podobných znamenal i pro tohoto krajinného ekologa rok 1989 významný zlom - stal se ministrem životního prostředí. V této funkci se mu podařilo prosadit významný zákon o ochraně přírody a krajiny.

"Na rozdíl od technických možností vývoje zabezpečovacích zařízení nelze ve zvýšení spolehlivosti lidských výkonů žádný pokrok očekávat, jak ukazují britské sociologické výzkumy, již současný výcvik a provozní praxe obsluhy jaderných zařízení zdaleka překročily míru únosnosti pro člověka. Přišly s otřesným zjištěním, že v místech koncentrace britského jaderného průmyslu se díky charakteru jím nabízené práce vytvořily ostrovy totalitního myšlení a společenské praxe v jinak po staletí hluboce založené demokratické společnosti."

Ivan Dejmal je od počátku členem komise, která rozhoduje o udělení titulu Ropák roku. Tato cena, pojmenovaná podle hlavního hrdiny "dokumentu" Jana Svěráka (Petroleum mostensis neboli ropák bahnomilný), je od roku 1994 udělována jedinci, jež se nejcíleněji snažil o devastaci životního prostředí v ČR. Osmičlenná komise vybere z kandidátů, navržených veřejností, tucet "šťastlivců", mezi nimiž vybere 115 - ti členná komise vítěze. Stejná komise vybírá od roku 1995 i Zelenou perlu - tzn. nejvíce protiekologický výrok. V obou případech dostane vítěz pamětní plakát. Iniciátorem ankety je ekologická organizace Děti Země.

"Možnost rozvoje ekonomiky se musí přizpůsobit našim zásobám. Suroviny a energie by měly být zvláštními komoditami podléhajícími omezení."

Ing. Ivan Dejmal je rovněž zakladatelem a předsedou Ekologické společnosti, jež působí v rámci tzv. Zeleného kruhu, jehož součástí je řada dalších českých ekologických organizací, a která sídlí na adrese: Kamenická 45 170 00 Praha 7

V polovině 90. let byl ředitelem Českého ústavu ochrany přírody. Stal se členem čestné rady Děti Země, jejímiž členy jsou kromě jiných i Erazim Kohák nebo Vladimír Merta. V roce 2000 obdržel společně se inženýry Jiřím Hanzelkou a Miroslavem Zikmundem, Nadací Face, Jaroslavem Hutkou, Drahomírou Fajtlou, Prof. Ing. Rudolfem Zahradníkem, DrSc. a Mgr. Janem Dusíkem cenu ministra životního prostředí za celoživotní dílo a úsilí o prosazování zásad ochrany životního prostředí, ochrany přírody a krajiny i trvale udržitelného rozvoje.

"Moc je dobrá, když vím, k čemu ji chci použít - a v politice jde vždy nakonec o otázku moci."

Ivan Dejmal vystupuje proti výstavbě přehrady v Nových Heřminovech na Bruntálsku, již chce vybudovat Povodí Odry jako ochranu proti povodním. Pro dokreslení je názorového spektra - vyslovuje se pro kácení kůrovcem napadených stromů v NP Šumava.

V současnosti je o Ivanu Dejmalovi nejvíce slyšet v souvislosti s jeho členstvím ve Straně zelených. Jako člen tzv. Brandýské iniciativy pomáhal s její obrodou v roce 2002 (v rámci tzv. Tmavozeleného proudu). V zimě roku 2004 založil spolu s novinářem Petrem Uhlem v rámci Strany zelených tzv. Otevřenou platformu, jež vystoupila proti vedení strany, reprezentovanému předsedou Janem Beránkem a Jakubem Patočkou. Ta ukončila svou činnost v předvečer sjezdu SZ, jež se konal 11. září 2004 a na němž Jan Beránek těsně uhájil svou pozici proti Petru Štěpánkovi. Rozpory ve Straně zelených byly tenkrát takového rázu, že člen strany Dejmal doporučoval voličům, aby ve volbách do Evropského parlamentu v červnu 2004 volili Stranu pro otevřenou společnost jakožto jediného představitele zelené politiky v České republice.

7.2 PROFIL: Pavel Nováček

Petr Horák

„Pokud dluhy pouze odpustíme, můžeme si nadělat více problémů, než máme doposud. Celkové zadlužení rozvojových zemí je totiž 2500 miliard dolarů (zhruba celosvětové výdaje na zbrojení za čtyři roky). Odpuštění 100 miliard znamená náročná diplomatická jednání a napětí mezi dlužníky a věřiteli, komu a kolik má být odpuštěno. Odpuštění bez podmínek tyto tenze jenom zvýší. Navíc není záruka, že nepovede k nezodpovědnému jednání těch, kterým bylo odpuštěno (příště se to tak vyřeší zase), i těch, kteří na pomoc čekají (nebudeme splácet nic a přinutíme věřitele, aby nám odpustili).“

Jak napovídá citát z jednoho z mnoha článků Pavla Nováčka, zabývá se tento doktor přírodních věd spíše společenskými problémy, jako je globalizace, trvale udržitelný rozvoj nebo zadlužení rozvojových zemí, než konkrétními ekologickými problémy. Na druhou stranu

pouhé zběžné nahlédnutí do volebního programu Strany pro otevřenou společnost, které je Pavel Nováček předsedou, a také obor, jenž Pavel Nováček vystudoval, opravňují jeho zařazení mezi osobnosti současného ekologického hnutí.

„... Abychom však celý svět mohli považovat za svůj domov, musí být na celém světě vytvořeny důstojné podmínky k životu. K tomu může současný proces globalizace, zejména ekonomické, napomoci. Může však také propastné rozdíly mezi chudými a bohatými prohloubit, bude-li ponechán "neviditelné ruce trhu". Potřebujeme globální řízení a potřebujeme také finanční zdroje pro globální řízení. V rodině je normální, že rodiče "dotují" děti, ve státě ekonomicky výkonnější regiony dotují chudší oblasti. ... Bohatství a peněz je ve světě také dost, vždyť světový ekonomický produkt činí na jednoho obyvatele planety 4000 amerických dolarů (r. 2000 - pozn. P.H.). Chybí však zatím politická vůle ke změnám, která může být nejlépe povzbuzena zájmem a požadavky občanů.“

Pavel Nováček se narodil 14. února 1961 ve Velkém Meziříčí. V osmdesátých letech vystudoval obory Ochrany životního prostředí na Přírodovědecké fakultě v Olomouci (zde získal r. 1986 titul RNDr.) a krajinnou ekologii na Ústavu krajinné ekologie SAV v Bratislavě. Roku 1991 obhájil disertační práci a získal titul kandidáta věd (CSc.). Mezitím se oženil (manželka Helena) a v současné době má tři děti. Kromě mnoha jiných záležitostí jsou s Nováčkovým jménem spojeny hlavně dva projekty - Strana pro otevřenou společnost a Millenium Project: Strana pro otevřenou společnost (SOS) vznikla v dubnu roku 1998 a navazuje na Svobodné demokraty. Červenou linií, vinoucí se všemi jejími programy a prohlášeními, je vize trvale udržitelného rozvoje (sustainable development). Ideově je strana velice blízká Straně zelených, což umožňovalo spojení kandidátek pro volby do Evropského parlamentu v červnu roku 2004. K tomu bohužel pro rozkol ve Straně zelených nedošlo. SOS obdržela ve volbách do Evropského parlamentu pouhé 0,23% hlasů.

Millenium Project je rozsáhlý projekt založený roku 1992 pod záštitou Univerzity Spojených národů (United Nations University). Účastní se jej kolem 300 odborníků z několika desítek zemí, kteří se snaží rozeznat nejožehavější celosvětové problémy současnosti a navrhnou možné scénáře vývoje. RNDr. Pavel Nováček, CSc. je předsedou Středoevropského výzkumného uzlu. Pavel Nováček je rovněž autorem celé řady knižních publikací. Jmenujme jen tu nejnovější, jež vyšla v roce 2003 v Olomouci - je jí Mys dobré naděje. Zabývá se zde problematikou, jež je vlastně pro něj charakteristická - globalizací, dluhy rozvojových zemí, reformou zkosnatělé OSN a HDP kontra jiné, pokud možno výstižnější ukazatele vývoje.

V současné době působí Pavel Nováček jako ředitel Centra interdisciplinárních studií na Univerzitě Palackého v Olomouci a přednáší na Přírodovědecké fakultě téže univerzity.

„... Vrcholový sport se opravdu stal průmyslem, kde se hraje kvůli penězům. Ale nemyslím, že je tento sport odpovědný za násilí, ješitnost a etnickou a rasovou nesnášenlivost. Je pouze místem, kde se ventiluje pocit vlastní prázdnoty, frustrace a zakomplexovanosti. Ne však hráčů, ale značné části fanoušků. Každý mladý a normální muž chce žít pro ideál. Jak jej ale najít? Rytíři už neexistují a napodobovat Foglarovy Rychlé šípy připadá dnešním dospívajícím drsnákům málo atraktivní. Kde tedy vzít příklady hodné následování? Mezi politiky? To těžko, alespoň zatím. Mezi vědci? Jejich následování je příliš zdlouhavé a málo akční. A tak nacházejí své vzory mezi umělci (herci, zpěváky), do jejichž rolí se ve snění vžívají, a mezi sportovci. A na sportu samém přece není nic špatného. ...“ (reakce na článek britského historika a spisovatele Paula Johnsona)

7.3 OSOBNOST: Josef Vavroušek

Jan Kubalčík

"Dominantním vzorcem se stal kořistnický vztah k přírodě. Tento dosavadní vztah si ospravedlňujeme představou, podle níž příroda a vše přírodního původu má nižší hodnotu než to, co bylo vymyšleno člověkem a vyrobeno našima rukama. Podle této představy člověk přírodu svým přetvářením vlastně vylepšuje a zušlechťuje. Zapomínáme, že po technické stránce jsme sice schopni přírodu krok za krokem zatlačovat svými umělými výtvary, nejsme však schopni udržovat v chodu náš umělý svět poté, co by se zhroutil systém přírozené."

Pokud má někdo právo objevit se v našem malém medailónku, je to určitě Doc. Ing. Josef Vavroušek, CSc., muž, jenž propagaci a prosazování ochrany životního prostředí zasvětil celý svůj život. Bývalý federální ministr životního prostředí se narodil 15. března 1944 v Praze a v tomtéž městě vystudoval strojní fakultu ČVUT. Roku 1968 se zúčastnil expedice do Lambaréné v Gabonu ležícím při pobřeží Guinejského zálivu. Jedná se o životní zážitek, jenž umožnil Josefu Vavrouškovi uniknout událostem srpna 1968, ale to je vedlejší efekt, spíše se jedná o událost, jež do značné míry předurčila jeho příští život. Ve čtyřiařicetiletém (1987) městě Lambaréné, ležícím v údolí řeky Ogooué (1099 km), se nachází proslulá nemocnice, jež byla roku 1913 založena alsaským teologem, lékařem, muzikologem a hudebníkem Albertem Schweitzerem. Ten zde v této době působil a nemocnici založil převážně z vlastních prostředků. Expedice, již se budoucí československý ministr zúčastnil, měla za cíl přivést nemocnici materiální pomoc. Během půl roku (leden - srpen 1968) navštívila výprava čtrnáct afrických zemí.

"V moderní společnosti došlo v souvislosti s jednostranným rozvojem individualismu k jakési formě privatizace při vnímání času. Osvobození z pout ohledu na předky, ale i na potomky mělo člověku zaručit, že se stane tvůrcem svého vlastního osudu, a stejnou výzvu adresoval i svým potomkům. Individuální lidský život přestal být významným článkem v řetězci generací a přestal propojovat zemřelé předky s dosud nenarozenými potomky, se čas stal v dimenzi takto izolovaného lidského života."

Původním zaměřením technik a systémový analytik působil v letech 1975 - 1990 jako pracovník Výzkumného ústavu pro vědecký rozvoj v Praze. Na prahu sedmdesátých let pomohl Bedřichu Moldanovi s překladem a vydáním "Mezí růstu" od manželů Donelly a Dennise Meadowsových. Už v té době se zúčastnil ekologického hnutí, a to hlavně v rámci Ekologické sekce československé biologické společnosti při Československé akademii věd. V září roku 1989 spoluzakládá Kruh nezávislé inteligence a v listopadu téhož roku Občanské fórum.

"Instrumentální schopnosti našeho rozumu vedly k myšlenkovým výkonům, které se zdály ospravedlňovat postoj označovaný též jako pýcha rozumu. V důsledku omezené lidské racionality bývá vyřešení každého problému doprovázeno zpravidla vznikem řady nových vedlejších problémů. Velká část zdánlivě úspěšně vyřešených otázek spočívá pouze v přesunutí nákladů z řešitele na přírodu. Schopnost přírody velkoryse se vyrovnávat s negativními dopady lidské činnosti postupně klesá. Odkaz na vědu a techniku slouží jako jedno velké alibi pro stupňování našich dalších požadavků a očekávání všeho druhu."

"Sametová" revoluce znamenala velký přelom v životě Josefa Vavrouška. V letech 1989 - 1990 byl činný jako člen Koordinačního centra Občanského fóra, v roce následujícím se stává členem Občanského hnutí. V období mezi červnem roku 1990 a červnem roku 1992 zastává

již zmíněnou funkci ministra životního prostředí ČR. Nejvýznamnějším počinem v rámci jeho působnosti byla první celoevropská konference ministrů životního prostředí na zámku v Dobříši v červnu 1991. Nejenže v jejím rámci proběhly takové téměř nepředstavitelné diskuze jako ty mezi zástupci světových bank a členy nevládních organizací; Josefu Vavrouškovi se z těchto setkání podařilo vytvořit jakousi tradici - obdobné setkání proběhlo o rok později ve švýcarském Luzernu, na podzim roku 1995 v bulharské Sofii a v červnu 1998 v dánském Aarhusu - zde se již s evropskými zástupci setkali i zástupci Severní Ameriky a střední Asie. Právě na této konferenci byla přijata Úmluva o přístupu k informacím, účasti veřejnosti na rozhodování a přístupu k právní ochraně v záležitostech životního prostředí.

Dobříšské setkání má však i jednu pro mě trochu nepochopitelnou chybu - výsledkem třídních debat byl i dvou a půl kilogramový sborník "Europe's Environment – Dobříš Assessment", jež byl však vydán až se značným zpožděním v březnu 1995 při příležitosti Světového summitu pro sociální rozvoj v Kodani.

"Ke zvláště tíživým důsledkům nadměrné centralizace moderní společnosti patří infantilizace řadových občanů, která je původním jevem monopolizace politické i ekonomické moci v rukou poměrně malého počtu lidí."

Josef Vavroušek byl rovněž vedoucím československé delegace na konferenci v brazilském Rio de Janeiro v červnu 1992. V rámci svého sedmiminutového projevu nastínil možnost reorganizace Organizace spojených národů, jež místy vyvolávala i shovívavé úsměvy, ale nyní se k ní kompetentní osoby stále častěji vrací. OSN má podle Vavrouška po své reorganizaci vypadat asi takhle (pro více informací viz Mys dobré naděje od Pavla Nováčka): OSN by podle Vavrouškovy představy měly tvořit čtyři specializované subsystémy: 1. bezpečnostní systém OSN s úkolem nalézat a prosazovat řešení mezinárodních konfliktů mírovou cestou. Měl být řízen Radou bezpečnosti OSN; 2. ekonomický systém OSN, umožňující geopoliticky vyvážený globální ekonomický rozvoj prostřednictvím spravedlivých globálních ekonomicko-právních pravidel v podobě závazných úmluv, finančních, obchodních a jiných opatření, plně tržně kompatibilních, prováděných Ekonomickou radou OSN; 3. sociální systém OSN, podporující sociální jistoty, vzdělanost, kulturu, zdravotní péči, osvětu a příbuzné oblasti prostřednictvím Sociální charty OSN; 4. environmentální systém OSN, soustředěný jednak na klasickou ochranu přírody a krajiny a jejich revitalizaci, jednak specificky na tvorbu životního prostředí člověka. Enviromentální systém měl být řízen Radou pro životní prostředí OSN.

Uvedené subsystémy by byly na sobě nezávislé, ale na druhou stranu by velice úzce spolupracovaly. Vavroušek rovněž požaduje vytvoření dvou rovin rozhodování - a to centrální a regionální, podle následující zásady: stát nemá dělat nic, co může udělat někdo jiný. Stát má zároveň dělat to, co nemůže udělat nikdo jiný. A do třetice by měl existovat celosvětový orgán, který by dělal vše, co nemůže dělat stát. Jedná se o nanejvýš zajímavé spojení principu subsidiarity a centrálního rozhodování.

"Dnešní přístup naráží na omezení, jež souvisejí s nedostatkem úcty člověka k přírodě. Rozsah našich intervencí již natolik vzrostl, že prostřednictvím zpětné vazby ekologických pohrom a poškození zpochybňuje jejich původní smysl, tedy zvýšení naší kontroly nad přírodním prostředím. Běžná součást chápání naší vlastní svobody je přesvědčení, že člověk stojí vysoko nad ostatními živými tvory."

Po neúspěchu Občanského hnutí ve volbách v červnu 1992 vyvíjí Josef Vavroušek činnost v nevládním sektoru: v září 1992 iniciuje založení dobrovolné neziskové Společnosti pro trvale udržitelný život, kteréžto předsedou se stává. Přednáší na řadě vysokých škol v Čechách, na

Slovensku a také v Cambridge ve Velké Británii. Na jaře 1994 vyráží do USA, kde absolvuje cyklus 22 přednášek. Je autorem pěti knih (např. "Životní prostředí a sebeřízení společnosti", 40 studií a asi 150 odborných článků, zejména z oblasti kybernetiky, teorie systémů, teorie rozhodování a péče o životní prostředí.

19. března roku 1995 na něj a jeho dvacetiletou dceru Petru padá v sedle Parichvost v Roháčích lavina.

V roce 1996 obdržel spolu s Vlado Čechem a Karlem Krylem cenu Františka Kriegla. Všichni tři ji obdrželi in memoriam.

Roku 2002 mu prezident Václav Havel udělil Medaili za zásluhy I. stupně. Jedná se o státní vyznamenání České republiky, jež je udělováno za všeobecné zásluhy o stát či územně samosprávný celek. Medaile má tři stupně.

Od roku 1996 je udělována cena Josefa Vavrouška. Tu založila Nadace Charty 77 a uděluje ji za pozitivní řešení vzájemně spjatých ekologických, sociálních a ekonomických problémů. Ve dvou případech cenu obdrželi i slovenští laureáti (Lubica Trubíniová a Mikuláš Huba). Návrhy na kandidáty zasílá veřejnost. Výsledného laureáta potom vybere dvanáctičlenná porota složená z odborníků a osobností z oblasti životního prostředí.

7.4 VÁCLAV KLAUS JAKO POLITICKÝ MYSLITEL

Jiří Pehe

Prezidentu Václavu Klausovi evidentně nestačí, že se do historie už zapsal jako předseda vlády, jehož vládnutí skončilo krachem, a nyní i jako svérázný prezident jedné malé země uprostřed Evropy. Má neodolatelné nutkání být i myslitelem, což zřejmě souvisí s jeho ne zcela naplněnými profesorskými ambicemi.

Před časem nás šokoval svou teorií „europeismu“, kterýmžto pojmem chtěl vyjádřit své hluboké znepokojení nad tím, jak probíhají evropské integrační procesy. A protože do historie myšlení se lze zapsat buď jen skutečně zásadními objevy nebo totálními nesmysly, nabídl nám prezident to druhé: tezi, že přípona „ism“ ve slově europeism (jak se tento nový revoluční termín píše v angličtině) vlastně vyjadřuje nebezpečí podobné těm, která jsme zakusili ve spojení s jinými „ismy“ minulosti—například komunismem (communism). Neřekl, zda do stejného koše patří i jeho oblíbený kapitalismus (capitalism).

Na Klausův revoluční objev ovšem kromě několika domácích komentátorů nikdo nereagoval. Když se do prezidentových názorů na Evropskou unii nedávno obuli dva europoslanci, ani oni se Klausovým politologickým objevem nijak nezabývali. Prostě jen konstatovali, že prezidentovy názory jsou zavádějící, nebo že dokonce lže. Víme co následovalo. Klaus se z politologa-soukromníka rázem změnil opět v prezidenta, v jehož osobě prý byla uražena celá Česká republika, a požadoval od předsedy Evropského parlamentu omluvu.

Nyní prezident přišel s novou revoluční politologickou teorií. Částečně v ní navázal na své předešlé—tehdy ještě nesmělé—pokusy, v nichž v některých přednáškách mluvil o tzv. human-rightismu jako o nové nebezpečné ideologii.

Přeložíme-li tento pojem do češtiny, pak měl prezident na mysli, že se nebezpečně rozmáhá ideologie lidských práv, která se staví nad národní státy. Tato práva si prý vymýšlejí jakési nikým nevolené nadnárodní elity.

Nejnovější teorie, která by snad už mohla Klausovi přinést kýžený zápis do dějin myšlení, byla ve zkratce vyslovena na zasedání Rady Evropy ve Varšavě.

Zatím je to jen hutná, ale o to mocnější zkratka Klausova pohledu na nové světové nebezpečí. (Jistě nám brzy nabídne delší rozbor této teorie, která pak bude tvořit základ jedné z mnoha knih, které vydá v příštím, nebo, pokud možno, ještě tomto roce).

Prezident ve Varšavě ohromeným státníkům, kteří se intelektuálně nemohou měřit ani s jeho kravatami, řekl: *„Postdemokracii chápu jako potlačení demokracie v důsledku pokusů různorodých sil, struktur a skupin uvnitř státu - bez demokratického mandátu - přímo určovat (nebo aspoň zásadně ovlivňovat) různé klíčové oblasti veřejného života dotýkající se občanů. Mám na mysli různé projevy NGOismu (NGO = anglická zkratka pro nevládní organizace - pozn. red.), politické korektnosti, umělého multikulturalismu, radikálního humanrightismu, agresivního ekologismu atd. Aktivita organizací vytvořených na těchto základech představují nové formy ohrožení lidské svobody, kterou zejména my, kteří jsme prožili komunismus, bereme nesmírně vážně.“*

Všimněme si, že stejně jako v případě svých názorů na Evropu, prezident neváhá prezentovat svůj vlastní názor, ačkoliv reprezentuje Českou republiku (co tomu říká Jiří Paroubek?) a zároveň mluvit v plurálu. Říká, že jeho názor bereme vážně „zejména my, kteří jsme prožili komunismus.“ Škoda, že se zapomněl nejprve otázat třeba autora této statě a jeho přátel i kolegů z oblasti politických věd. Málokdo z nás Klausem nastíněné nebezpečí „nesmírně vážně“ bere. Ba naopak si mnozí myslíme, že prezident zase už plácá nesmysly.

Ale zpět k meritu věci. V prezidentově konceptu demokracie evidentně mají do veřejných věcí co mluvit jenom skupiny a jednotlivci s „demokratickým mandátem“—tedy především zvolení politici a strany. V takovém pojetí je pro demokracii u nás bezpochyby mnohem důležitější například demokraticky zvolená komunistická strana, než třeba nikým nevolený Člověk v tísni, který pomáhá lidem v nouzi v krizových oblastech po celém světě a zasazuje se o lidská práva na Kubě. Nebezpečný „human-rightismus“ této organizace navíc vážně porušuje svrchovanost suverénního národního státu, jakým Kuba bezesporu je.

Sám Václav Klaus se často označuje za obdivovatele Friedricha von Hayeka. Navazuje v lecčems na Hayekovu teorii „spontánního řádu“, která de facto odmítá ideu společnosti jako racionální konstrukce a naopak klade důraz na společenský řád jako výsledek postupného přijímání určitých pravidel, která se historicky osvědčila. Shodne se s Hayekem i v konceptu tržního státu a kritice sociálního státu.

Pokud jde ale o koncept demokracie, Klaus Hayeka evidentně nectí nebo nezná. Hayek a někteří další autoři, naposledy například Fareed Zakaria, soudí, že pro ochranu svobody je méně důležitá procedurální demokracie, na kterou klade důraz Klaus, než liberální konstitucionalismus. Podle nich demokracie v podobě pravidelných voleb a dalších procedur i mechanismů ještě nezaručuje lidskou svobodu.

Klaus o demokracii myslí jako ekonom, takže navazuje spíše na rakouského ekonoma Josepha A. Schumpetera, otce tzv. demokratického revizionismu. Schumpeter byl kritikem klasických teorií, v nichž je demokracie považována za „vládu lidu, skrze lid a pro lid“. Skutečná vláda lidu je podle něj jen iluze. Demokracie je procedura, instituční rámec pro zabezpečení politických rozhodnutí. Nemůže být cílem sama o sobě. Schumpeter považuje za rozhodující prvek demokracie konkurenci mezi různými skupinami elit--zejména pravidelné volby, v nichž se ucházejí o přízeň voličů politické strany a jejich vůdci.

Hayeka Klaus zřejmě nedočel do konce, ani pokud jde o občanskou společnost. Hayek totiž vidí jako jednu z hradeb proti rozpínavosti státu nejružnější dobrovolná sdružení. Klade též důraz na veřejné mínění, které se tvoří ve strukturované diskusi v občanském prostoru.

O důležitosti občanské společnosti--ať už ve formě nevládních uskupení nebo v abstraktnější podobě tzv. veřejnosti--nepochybuje ani mnoho dalších významných politických myslitelů, z nichž zdaleka ne všichni patří k levici (kam by je nepochybně zařadil Klaus). Kdyby tušili, že jsou jakýmsi „post-demokraty“, tedy vlastně (jak Klaus též tvrdil ve Varšavě) nedemokraty, dost by se na Klause zlobili.

Pokud někdo z těch žijících uspořádá tiskovou konferenci nebo napíše článek, v němž označí Klause za hlupáka, bylo by namístě, aby se tentokrát Klaus nezaštiťoval svým prezidentstvím a Českou republikou. Jestliže už chce být světovým politickým myslitelem, musí si zvyknout na to, že mu občas někdo naznačí, že šíří amatérské nesmysly hraničící s poplašnými zprávami.

8. NOVÉ KNIHY

8.1 Miroslav Punčochář: Nedaleko nekonečna

Matematika zaujímá v systému věd zvláštní, výsadní postavení. Rozprostírá se totiž na jedné straně jako zastřešující element nad obory přírodovědeckými, jimž poskytuje svůj mocný aparát k řešení problémů, na straně druhé pak zasahuje svými úvahami o nekonečnu přímo do dílny filozofů.

Může matematika nějakým způsobem ovlivňovat i umění? Odpovědí na tuto otázku zdaleka není "samozřejmě ne". Stačí se jenom podívat na vztah geometrie a malířství. Cílem knihy Miroslava Punčocháře je ukázat matematiku jako inspirující zdroj pro umění, a přispět tak ke zmírnění současné propasti mezi ní a přírodními vědami na jedné straně a humanitními obory spolu s uměním na straně druhé. Zvolená forma krátkých, často hezky mystifikujících příběhů je spolu s bohatým a vynalézavým jazykem zárukou čtivosti.

Na závěr zbývá pokusit se odpovědět na otázku, proč matematika, přes všechno úsilí různých popularizátorů, tak zřídka nalézá použití v našem všedním životě. Na otázku autor nachází svéráznou odpověď v povídce Když jeden, tak i druhý: *"Takže si to můžeme zcela jasně shrnout. Matematická indukce tvrdí, že to, co platí pro malé, musí platit i pro velké. Jaký div, že matematiku jde jen stěží uplatnit v praktickém životě."*

2004, 1. vydání, formát 150 x 210 mm, 277 stran, vázaná - lamino
ACADEMIA

- *Ukázka z knihy:*

Ekologická balada

Píšu tuto zprávu proto, aby zůstalo v prostoru hvězd varování, které třeba jednou někomu poslouží při volbě cesty. Není to sice pravděpodobné, ale člověk má vyčerpat všechny možnosti. A potom, co v této dekadentní době dělat!

Zpráva, kterou spolu s týmem dalších spolupracovníků připravuji, je tvořena symbolickým písmem. To znamená, všeobecně srozumitelnými schémata pro jakoukoliv inteligenci žijící ve světě, který se zakládá na stejných fyzikálních zákonech jako náš vesmír. V poselství je nejprve označeno umístění naší galaxie, potom Sluneční soustava – a v ní Země, modrá planeta. Podle nejlepších poznatků současné vědy je počítačovou simulací předveden vývoj Země s tím, že jsme se snažili ukázat nejasnost a zamlženost některých fází. Další část zprávy je věnována lidstvu. Od mlhavých počátků vzniku lidského rodu přes prehistorické období až po dnešek.

Zvláštní pozornost byla věnována využívání energetických zdrojů. Jeho historie sahá od prvního použití ohně pračlověkem přes milíře uhlířů, důmyslná vodní díla středověku až po počátek masové těžby uhlí, ropy a zemního plynu. Tyto zdroje si zvykli lidé ve dvacátém století nazývat neobnovitelnými, neboť se vytvořily ve specifických, neopakovatelných podmínkách dávného vývoje planety. Už ve zmíněném dvacátém století se objevila domněnka, že přílišným spalováním těchto takzvaných fosilních paliv se uvolňuje do ovzduší planety v nebyvalé míře oxid uhličitý, a hrozí tak přehřátí zeměkoule.

Tehdy se zdálo, že vhodnou alternativou budou jaderné elektrárny. Ty však produkovaly kromě tepla i smrtelný odpad, použitelný navíc k výrobě jaderných zbraní. Po několika haváriích těchto zařízení stoupl odpor části obyvatelstva do té míry, že jaderné elektrárny začaly být koncem dvacátého století značně omezovány. Náhrada se však nenacházela nijak snadno. Termojaderná energie stále vážla na obrovských potížích s regulací rozžhavené plazmy a energie z biomasy či větru mohla sloužit pouze jako doplňková. A tak se dál spalovalo uhlí a plyn, pořádaly se velké mezinárodní konference o skleníkovém efektu, ekologové se bili s technokraty o jadernou energii – a nic se nedělo. Neoslyšeny zůstaly hlasy ozývající se ve prospěch hledání cest ke snížení spotřeby energie, zdůvodňované tak, že vyspělost civilizace se prokáže tím, že může uspokojovat své potřeby s vynaložením minima energie a ne naopak.

Teprve první vážnější projevy skleníkového efektu přispěly k rázné akci. Avšak překonat propast mezi propagátory jaderné energie a těmi ostatními se nepodařilo. Až najednou přišel převratný nápad ze Země vycházejícího slunce – využití energie mořských proudů. K tomu je třeba dodat, že v té době už docházelo vlivem zvýšené teploty k částečnému posunu těchto proudů a k menšímu zvýšení hladiny moře. Nastal tedy čas největšího projektu lidstva – spolu s budováním hrází, jež měly zabránit dalšímu zatopení pevniny, byly stavěny desítky přílivových elektráren. Avšak nejmohutnějšími projekty byly podmořské hydrocentrály. Měly se stát nejenom novým, prakticky neomezeným zdrojem energie, ale zároveň měly podle výpočtů vědců napravit hlavu neposlušným proudům a přivést je do žádoucích „koryt“.

Celý velkolepý projekt, který vyplnil první polovinu dvaadvacátého století, se zdál být skutečným požehnáním lidstva. Koncem tohoto století jsme byli svědky postupné normalizace klimatu, ba co víc, začala se naplňovat odvěká touha lidí: poroučet větru, dešti. Zapomenuty zůstaly hlasy volající po skromnosti a pokoře i jiné zpátečnické názory. Zdálo se, že nastává zlatý věk lidstva.

Dnes, kdy sestavujeme tuto zprávu pro vzdálené hvězdy, se zdá úplně nepochopitelným tehdejší nadšení a ztráta veškeré kritičnosti. Pohroma se neblížila z tajících ledovců či jiných důsledků radikální klimatické změny. Číhala jako rakovinná nákaza v pozadí; a o to více byla nebezpečná. Mohutným využíváním energie přílivu a mořských proudů se narušil rytmus slapových pohybů. Rovnováha sil ve vzájemném působení Země a Měsíce byla narušena.

První měření odchylek sice ještě nevypadala tak hrozně, avšak přesné simulace, provedené na nejvýkonnějších počítačích, odhalily hroznou pravdu. Dráha Měsíce se dostala do nestabilního cyklu a v průběhu několika roků dojde ke zřícení naší oběžnice na zemský povrch.

Země dnes připomíná na smrt nemocného, horečka stále stoupá, dějí se hrozné věci. My zde, uzavřeni v nedostupných horských laboratořích, jako bychom byli ušetřeni této globální Sodomy a Gomory. Satelit se zprávou vyrazí příští týden. Bůh s námi.

Vykonstruovat scénář ekologické katastrofy je ošidná, ba nebezpečná věc. Má v sobě totiž vždy skrytý politický náboj, který může být zneužit. Předložený příběh neaspiruje na pravdu ve fyzikálním slova smyslu. Šlo prostě jen o to ukázat, že zkáza obvykle přichází ze situací, míst a řešení, kde ji vůbec neočekáváme.

*Otázka globálního ohřívání Země je v posledních desetiletích velmi diskutována. Obzvláště v souvislosti se spalováním fosilních paliv a úbytkem pralesů, kteréžto jevy vedou ke zvyšování koncentrace oxidu uhličitého v atmosféře. V kombinaci s dalšími plynnými produkty naší civilizace, jako jsou oxidy dusíku, freony a ozón, může docházet ke zvyšování teploty atmosféry vlivem takzvaného skleníkového efektu. Vedou se debaty, zda současné klimatologické modely prokazují, že proces globálního oteplování už započal. Vědecká komunita se však při vši obezřetnosti shodne, že pokračování současné lidské aktivity při tvorbě skleníkových plynů by vedlo k význačnému zvyšování teploty na Zemi (o 1,5 až 5,5 °C) v příštích padesáti až sto letech.**

Jednoduchá tepelná bilance Země bere v úvahu, že množství tepla přijatého ze slunečního záření je částečně absorbováno na Zemi, zčásti (asi 30 %) je odraženo, a konečně je částečně Zemi vyzářováno do vesmíru. Až potud je všechno jednoduché. Pověstný pes je však zakopán ve faktu, že schopnost Země odrážet sluneční záření a naopak emitovat vlastní tepelné záření je velmi složitou funkcí mnoha proměnných. Atmosféra je dobře propustná pro sluneční záření, které se vyznačuje krátkou vlnovou délkou. Její hlavní složky, dusík a kyslík, jsou pak i dobře propustné pro dlouhovlnné termické záření Země. Avšak přítomnost oxidu uhličitého a vodní páry (a dalších skleníkových plynů) v atmosféře způsobuje, že část energie, kterou Země vyzářuje, je zachycena, a způsobuje tak nárůst zemské teploty. Vztah mezi chováním atmosféry a množstvím těchto „skleníkových“ plynů je složitý. Když jejich koncentrace v atmosféře roste, vzrůstá teplota – a následně se odpařuje stále více vody, což vede k dalšímu nárůstu teploty. Vzrůst odpařování však vede také ke zvětšení oblačnosti, která pak zvyšuje podíl odraženého slunečního záření. Aby věc nebyla tak jednoduchá, mraky zároveň způsobují zvětšení podílu tepla zachyceného. Vliv oblačnosti se rovněž mění v závislosti na ročních obdobích.

Z výše řečeného je už snad zřejmé, jak komplikované je vynášet jednoznačné úsudky o změnách klimatu. Nicméně existující důkazy o růstu koncentrace oxidu uhličitého v atmosféře z 280 ppm v roce 1750 na 350 ppm v roce 1990 působí varovně. Vezmeme-li dále v potaz, že naprostá většina produkce energie se děje ve vyspělých státech Severu, které oproti tomu obývá menšina lidské populace, dojdeme k závěru, že při zachování současného trendu využívání fosilních paliv se lidstvo řítí do osudových problémů.*

* Údaj je převzat z knihy P. A. Tiplera, *Physics for Scientists and Engineers*, Worth Publishers, 1991.

8.2 Erazim Kohák: Post scriptum: Psové

3. vydání

V Nakladatelství ISV vyšlo 3. vydání knížky, jejíž první vydání (Nadace Eva, Praha 1993) bylo věnované panem profesorem Erazimem Kohákem srdečně „Ekosebrance a všem přátelům, známým i neznámým, na oslavu svátků vánočních 1993 a na uvítání nového roku 1994“. Pan profesor ale připisoval těm, kteří byli bezprostředně v jeho blízkosti, ještě osobnější doplněk svého věnování. Poděkování „za vděčnou ekosebranku“ sepsali 17. listopadu 1993 Mikuláš Huba a Josef Vavroušek. Stalo se úvodem této útlé publikace.

ISV je nakladatelství i Knižní velkoobchod a nabízí publikaci na internetu na své adrese:

<http://isv.trulindomachine.cz/>

Zde, v rubrice Filosofie, si můžete knihu pana profesora Koháka najít a naleznete krátkou rešerši:

Reedice jedné z nejžádanějších a samotným autorem z jeho díla nejvíce ceněných knížek, v níž v krátkých brilantních úvahách staví proti moderní lhostejnosti a sobectví zaujaté hledání dobra, pravdy a smyslu života. Tato útlá knížka se může stát opravdu moderním desaterem pro všechny, kdo mají zájem o filozofii a ekologickou etiku a komu není lhostejný osud této planety.

Objednat si ji můžete prostřednictvím internetového obchodu (ale nikde toto nakladatelství neuvádí své IČO, jak si povšimnul jeden můj kamarád a prohodil, že nesplňují podmínky internetového obchodu), ale i e-mailem nebo písemně.

Thákurova 3

160 00 Praha 6

tel.: 224 321 098

tel.: 224 321 922

fax: 224 317 402

e-mail: isvbooks@iol.cz

ČS Armády 146

261 01 Příbram

tel. a fax: 318 621 514

e-mail: isvpribram@quick.cz

112 s., váz., A5, cena 140,- Kč

ISBN 80-86642-01-1

Marcela Křížová

8.3 „Josef Vavroušek – Na cestě k trvalé udržitelnosti“

Tento sborník k nedožitým 60. narozeninám a 10. výročí úmrtí Josefa Vavrouška byl sestaven pěti editory (Huba, M., Nováček, P., Růžička, T., Rynda, I., Šimice, R.) a vydán u příležitosti konference Udržitelný rozvoj – příležitost pro spolupráci v červnu 2005.

Vydala Nadace Partnerství, 2005.

Sborník je možné objednat v Nadaci Partnerství, Panská 7, 602 00 Brno, pship@ecn.cz, tel.: 542 422 766. Cena 150 Kč + 20 Kč poštovné.

8.3.1 Posudok na publikáciu „Josef Vavroušek – Na cestě k trvalé udržitelnosti,

Publikácia je farebnou mozaikou spomienok, úvah, postrehov a informácií venovaných osobnosti a odkazu Josefa Vavrouška, ktorá vychádza pri príležitosti desiateho výročia tragického úmrtia výraznej osobnosti československého a českého kultúrneho a politického života konca 20. storočia. Snahou editorov publikácie bolo prostredníctvom zborníka vykresliť mnohorozmernú osobnosť Josefa Vavrouška ako mimoriadne vnímavého človeka s úctou k životu, kultivovaného intelektuála so zmyslom pre riešenie veľmi praktických problémov, rozhladeného pedagóga a vedca, politika s mimoriadnymi schopnosťami vidieť súčasný stav i budúci vývoj spoločnosti a jej životného prostredia v širších kontextoch.

Editori sa rozhodli rozčleniť zborník do štyroch relatívne ucelených základných blokov. Časť venovaná spomienkam blízkych priateľov (*Vzpomínky přátel*) prináša žánrovo pestrý súbor výpovedí o skúsenostiach a osobných stretnutiach s mimoriadne zaujímavou osobnosťou Josefa Vavrouška.

Veľmi cenná časť publikácie je obsiahnutá v textoch bloku *Životní témata*, ktoré dokumentujú šírku i hĺbku odborného, občianskeho a politického záujmu Josefa Vavrouška o globálne problémy, životné prostredie a udržateľný rozvoj. Vavroušek pochopil, že v ostatnej dekáde dvadsiateho storočia nastal čas pre podstatné zdokonalenie koordinácie národných a medzinárodných činností, ktoré odvážne formuloval v návrhu na zmenu usporiadania OSN. Zmysel pre systémový prístup ako aj Vavrouškova poctivosť pri hľadaní podstaty vecí charakterizuje mimoriadne zaujímavú stať, ktorú autor nazval hľadaním hodnôt zlučiteľných s trvalo udržateľným spôsobom života. Medzi životné témy editori zaradili aj úvahy o dezertifikácie našej planéty a úvahy o potrebe budovania autoregulačných mechanizmov spoločnosti spojených so zásahmi do prírodného i človekom pretvoreného prostredia.

V menej konzistentnom treťom bloku s názvom *Přínos, význam* sa čitateľ stretne s hodnotením prínosu J. Vavrouška v širokom spektre aktivít na ktorých participoval (s dôrazom na oblasť európskej spolupráce a oblasť hodnôt dôležitých z hľadiska udržateľnej budúcnosti spoločnosti).

Záverečná časť zborníka *Ceny a tradice* obsahuje cenné informácie o cenách spojených Vavrouškovým menom a odkazom (Cena Josefa Vavrouška, ktorá sa vyhlasuje od roku 1999 na Fakulte sociálnych vied UK za študentské - bakalárske a magisterské a vedecko-výskumné - dizertačné práce, Cena Josefa Vavrouška, ktorá sa od roku 1996 udeľuje za aktívne presadzovanie (trvalo) udržateľného rozvoja a za činnosť usilujúcu o pozitívne riešenie vzájomne prepojených ekologických, sociálnych a ekonomických problémov, cena v Súťaži študentských esejí na tému Udržateľný spôsob života) a o ich laureátoch, ako aj informácie o Memoriáloch Josefa a Petry Vavrouškovcov a silvestrovských stretnutiach na Javorine.

V prílohovej časti editori zaradili príspevok Petra Horáka, v ktorom sa prelínajú životopisné údaje o J. Vavrouškovi spolu s citátmi s jeho publikácií. Cennú časť príloh tvorí prehľad Vavrouškom publikovaných kníh, vedeckých štúdií, zborníkových, časopiseckých a novinových príspevkov, ako aj prehľad literatúry, ktorá bola venovaná Josefovi Vavrouškovi a jeho dielu.

Napriek rozsahovej i obsahovej rôznorodosti sa podarilo editorom zborníka vytvoriť publikáciu ktorá na jednej strane prináša široké spektrum cenných informácií o živote a diele

J. Vavrouška, na druhej strane sa snaží o vykreslenie viacerých dimenzií jeho mimoriadnej osobnosti. Vydavateľský počin Nadácie Partnerství preto možno celkovo hodnotiť ako vydarený.

Doc. RNDr. Vladimír Ira, CSc., Geografický ústav SAV, Štefánikova 49, 814 73 Bratislava

Bratislava 25.04.2005

Doplnim !!!

Jirka Nečas zatím nedodal změny!!!!

9. AKTUÁLNÍ ADRESY A INFORMACE O STUŽ

9.1 Předsednictvo

Jméno	Adresa domů	Adresa do práce
<i>Pavel Šremer, prom.biol.</i> předseda sremer@cizp.cz sremer@seznam.cz	Liškova 633 142 00 Praha 12 tel.: 241717987 mobil: 731405075	Česká inspekce ŽP Na Břehu 267, 190 00 Praha 9 tel.: 222860327 fax: 283 892 662
<i>Ing. Jiří Dlouhý</i> jiri.dlouhy@czp.cuni.cz místopředseda	Na Hanspaulce 7 160 00 Praha 6 tel.: 224 320 164 mobil: 603 841 304	Centrum UK pro otázky ŽP U Kříže 8, 158 00 Praha 5 tel.: 251 080 353 fax: 251 620 441
<i>RNDr. Miroslav Martiš, CSc.</i> martis@ri.ipex.cz místopředseda	Mánesova 1087/7 251 01 Říčany tel.: 323 602 450	Ústav aplikované ekologie 281 63 Kostelec n. Č. lesy tel./fax: 321 697 500
<i>Ing. Eva Tylová</i> místopředsedkyně		
<i>Ing. Ivan Dejmal</i> dejmal@chello.cz	Kamenická 45, 170 00 Praha 7 tel./fax: 233 382 080	
<i>Marcela Křížová</i> Marcela_Krizova@env.cz , makrizova@seznam.cz	Nad Hercovkou 421/22, 182 00 Praha 8 –Troja mobil: 777 086 724	MŽP, odbor vnějších vztahů, Vršovická 65, 110 00 Praha 10 tel.: 267 122 562, fax: 267 126 562
<i>RNDr. Jiří Kulich</i> sever@ecn.cz	Středisko ekologické výchovy SEVER 542 26 Horní Maršov tel.: 499 874 280, 499 874 326, fax: 499 874 181	
<i>RNDr. Jiří Nečas</i>		

Jméno	Adresa domů	Adresa do práce
<i>PaedDr. Jiří Roth</i> jiri.roth@worldonline.cz	Jiráskova 4211 430 03 Chomutov tel.: 474 620 843	
<i>PhDr. Ivan Rynda</i> ivan.rynda@czp.cuni.cz	Brigádníků 149/2957 100 00 Praha 10 tel. 274 820 828 mobil: 737 756 429	Centrum UK pro otázky ŽP U Kříže 8, 158 00 Praha 5 tel.: 251 080 354, 251 080 270 fax: 251 620 441
<i>Ing. Ondřej Velek</i> ondrej.velek@ecn.cz	Pod Žvahovem 56 152 00 Praha 5 tel.: 251815870 mobil: 604 334 424	Národní vzdělávací fond o.p.s, Opletalova 25, 110 00 Praha 1, 224 500 586

9.2 Revizní komise

Jméno	Adresa domů	Adresa do práce
<i>Ing. Jaroslav Mejzr</i> předseda jaroslav.mejzr@compexdata.cz	Pštrossova 4 110 00 Praha 1 tel.: 224 910 847	Compexdata Bohemia, s.r.o Počernická 168, 100 00 Praha 10 tel./fax: 267 207 213
<i>Ing. Miroslav Punčochář</i> punc@icpf.cas.cz	Petýrkova 1995 148 00 Praha 4 tel.: 272 933 906	AV ČR, Ústav chem. procesů Rozvojová 135 165 02 Praha 6 tel.: 220 390 298 fax: 220 920 661
<i>Ing. Jan Zeman, CSc.</i>		

9.3 Ostatní

Jméno	Adresa
<i>Ing. Eva Vavroušková</i> tajemnice eva.vavrouskova@ecn.cz	Krkonošská 1, 120 00 Praha 2 tel./fax: 222 726 909 mobil: 604 171 921
<i>Dana Kopanicová</i> účetní kopanicova@systemix.cz	Herálecká 1/957, 140 00 Praha 4 tel.: 241 410 138 mobil: 603870930

9.4 Pracovní skupiny

Název	Vedoucí - koordinátor	Kontakt
Pro pražské problémy	<i>Jiřina Juláková</i>	Ve Svahu 1, 147 00 Praha 4 tel: 241 431 844
EIA sekce	<i>Miroslav Martiš</i>	člen předsednictva – viz adresář
Pro ekolog. výchovu	<i>Ivan Rynda, Jiří Kulich</i>	členové předsednictva – viz adresář
Pro ekozemědělství	<i>Karel Jech</i>	člen předsednictva – viz adresář
Pro dopravu	<i>Jan Zeman</i> zeman@ceu.cz	Český ekologický ústav Kodaňská 10/54, 100 10 Praha 10, tel.:

Název	Vedoucí - koordinátor	Kontakt
		271 740 867
Pro ochranu lesů	<i>Ivan Rynda</i>	člen předsednictva – viz adresář
Pro odpady	<i>Miroslav Punčochář</i>	člen předsednictva – viz adresář
Pro IPPC	<i>Pavel Šremer</i>	předseda – viz adresář

9.5 Zástupci regionálních poboček

Jméno	Adresa domů	Adresa práce
Chomutovská <i>PaedDr Jiří Roth</i>	člen předsednictva – viz adresář předsednictva	
Českolipská <i>PhDr. Miroslav Hudec</i> MHudec@seznam.cz hudecPPP@dmcl.cz <i>Michaela Komersová (adm.)</i> michaela.komersova@up.mpsv.cz	Střelnice 2286 470 01 Česká Lípa, tel. 487 523 168	Pedagogicko-psychologická poradna, Havlíčkova 443, 470 01 Česká Lípa, tel. 487 522 179
Jizerskohorská (prac. skupina) <i>Ing. Zdeněk Joukl</i> z.joukl@iol.cz	č.p. 621, PS22 486 61 Desná II tel.: 483 383 339	
Východočeská <i>Miroslav Petr</i> mirek.petr@email.cz	Jana Masaryka 1322 500 12 Hradec Králové tel.: 495 274 160	VaK a.s. Hradec Králové Víta Nejedlého 893, 500 00 HK tel.: 495 406 102
Broumovská <i>RNDr. Jan Piňos</i> jan.pinos@quick.cz	Nerudova 46 549 57 Teplice n. Metují tel: 491581239	Správa CHKO Broumovsko Ledhujská 59 549 54 Police n. Metují tel.: 491541084
Karlovarská <i>RNDr. Pavel Žlebek</i> stuzkv@cmail.cz	Mlýnská 58, 360 05 Karlovy Vary mobil: 606 606 599	Západní 22, 360 01 Karlovy Vary Tel.: 353 223 619
Jihočeská <i>Jana Rinkeová</i>	Varšavská 2744 390 05 Tábor	

9.6 Čestné předsednictvo

Blanka Bohdanová, Doc. MUDr. Martin Bojar, MUDr. Jan Cimický, CSc., Táňa Fišerová, Doc. Ing. Fedor Gál, DrSc., Prof. RNDr. Emil Hadač, RNDr. Mikuláš Huba, CSc., Hazel Henderson, Jaroslav Hutka, Doc. RNDr. Čestmír Jech, CSc., Jiřina Juláková, prom. chem., Jan Kačer, Prof. Dr. Erazim Kohák, RNDr. Ing. Eliška Nováková, DrSc., Prof. RNDr. Milena Rychnovská, Prof. Vladimír Srb, Ing. Jaroslav Stoklasa, CSc., Jana Štroblová, Doc. Ing. Josef Vavroušek, CSc, Prof. RNDr. Zdeněk Veselovský, DrSc

9.7 Informace o STUŽ

Společnost pro trvale udržitelný život (STUŽ) je dobrovolná nezisková nevládní organizace (občanské sdružení). Byla založena prvním ministrem životního prostředí Československa Josefem Vavrouškem v roce 1992. STUŽ je zaměřena na zkoumání a vytváření předpokladů trvale udržitelného života na místní, regionální, národní a globální úrovni.

Úřední hodiny předsedy, tajemnice a případně dalších členů předsednictva:

Vždy v úterý (s výjimkou prvního v měsíci) od 17:00 – 19:00v kanceláři – Centru J.V., Krátká 26, 100 00 Praha 10. Návštěvy prosíme předem ohlásit tajemnici telefonem nebo e-mailem (viz adresář).

Předsednictvo STUŽ zasedá 1. úterý v měsíci od 14,00 hod. zpravidla v místnosti č 401 v Klubu techniků, Novotného lávka (před seminářem), schůze předsednictva jsou otevřené pro členy STUŽ, kteří zde mají hlas poradní (článek 7.4 stanov STUŽ)

Podmínky členství: Podmínky členství jsou upraveny stanovami STUŽ čl. 6. O členství podle těchto podmínek rozhoduje předsednictvo (výjimečně valné shromáždění) na základě vyplněné přihlášky a případného vyjádření ostatních členů STUŽ. Přihlášky jsou k dispozici u tajemnice a v Centru Josefa Vavrouška. Zápisné činí jednorázově 100,- Kč, členský příspěvek 500,- Kč za rok. Osoby bez vlastního příjmu: zápisné 50,- Kč, členský příspěvek za rok 100,- Kč.

Příspěvek lze uhradit buď přímo v hotovosti tajemnici Evě Vavrouškové např. na úterních besedách, anebo složenkou C na adresu sekretariátu STUŽ, Krkonošská 1 nebo složenkou A-V na účet STUŽ, případně bankovním převodem na účet STUŽ.

Číslo účtu STUŽ: 3944349/0800 u Čs. spořitelny, pobočka Praha 2.

Tento Zpravodaj vychází v rámci projektu financovaného Ministerstvem životního prostředí

Odesílatel

STUŽ – Společnost pro trvale udržitelný život

Krkonošská 1, 120 00 Praha 2

Tel./fax: 222 726 909

e-mail: eva.vavrouskova@ecn.cz

<http://www.stuz.cz>

Zpravodaj STUŽ – vychází podle potřeby jako informační periodikum pro členy STUŽ

Adresa redakce a zasílání příspěvků:

Ing. Eva Vavroušková

Krkonošská 1, 120 00 Praha 2

tel./fax: 222 726 909

e-mail: eva.vavrouskova@ecn.cz

Dáno do tisku: červen 2005

Titulní strana: ak. malíř Karel Čapek